

KATEDRA KATEDRA

»narezati« moji vrstniki samo zato, ker jim nisem bil všeč. Nekako v istem času (konec poletja '81) smo lahko skoraj vsak dan v časopisu brali kratke, a zgovorne vestičke o zapornih kaznih, ki so si jih »zaslužili« naši vrstniki s Kosovo samo zaradi svoje mladostne naivnosti.

Že takrat sem se pošteno nasitil vseh variant nasilja in prav nič se ne čudim, da je toliko Jehovinih prič prav iz Maribora, saj je v mestu, kjer je latentno nasilje v bistvu način življenja, edini možni odgovor na to: »Dovolj imamo!«

Sedaj, po dolgih sedmih letih, se stvari ponavljajo na počasno »normalen« način v širšem družbenem kontekstu. V Mariboru bistvenih sprememb ni, vsaka četrta ima še vedno svojo »bando«, po Jugoslaviji pa se je lani naselil nemir, ki se je v nekaterih krajih izkristaliziral v pouličnih militarnih divljanjih. Nasilje se je v nekoč pravilno urejeni državi na vseh nivojih razohotilo preko vseh meja in če je kaj, potem je ravno nasilje postalo ne le univerzalni označevalec naše države, ampak je kriza socialistične utopije prišla še tako daleč, da so nedotakljivi svečeniški našega samoupravljalkega eksperimenta svojo (in našo) prihodnost pripravljali ku-

povati tudi z žrtvami. Že to, da zaradi pietete do žrtev NOB ne moremo in ne smemo odločiti o svoji lastni prihodnosti, je frustrativno, poleg tega pa sploh ne gre za takšno žrtve, ki bi bila s svojim življenjem pripravljena odvesti svet pred nevarnostjo jedrske vojne (Tarkovski: Žrtvovanje), ampak gre za pobesnelo družbo, ki se v brezizhodni situaciji poskuša bogovom odkupiti z žrtvami: s kryo in z dušami množic, ki jih svečeniški spuščajo v žrelo nenasičnemu božanstvu, da bi ohranili obstoječe stanje. Vemo, da so vse kulture, ki so se posluževale žrtvovanja mladih ljudi, danes prah in pepel: spomin in opomin.

Uboj ene same žrtve ne more v nobenem primeru ustaviti neustavljivega toka dogodkov, čeprav zgodovina pod svojo železno peto tepta predvsem množice nevednih »vidiotov« posameznikov. V tem stoletju si domišljamo, da smo v kratkem času dosegli več kot v tisočletnih procesih človeškega dosežanjega razvoja, hkrati pa se nam resnica našega časa kaže v milijonih trupel, v milijonih brezobzirno izropanih človeških življenj (v vojni in miru) in v popolnem nasilju nad planetom, ki crkuje pred našimi slepimi zrklji.

Konformizem bivanja pa v svoj sanjski svet ne dopušča vdora realnega: otopela človeška bitja gledajo televizijo, berejo časopise in poslušajo radio, hodijo v službo in na nedeljske izlete, vsakdanje nasilje pa jim, če jih zares neposredno ne prizadeva, ne pride do srca: zatiskajo si oči, zatekajo se k procesom potlačitve, vdor vesti pa utišajo.

Človeška stiska v šovinistično-inflacijskem kotlu potiska zaradi neznanosti identifikacij in introjekcij na ulice množice pobesnelih dobrodušnih idiotov, nasilje pa se rojeva v shemah najrazličnejših oblik perverzne politizacije. Drhal govori resnico svojih oblastnikov: »Drži lopova!«, je star lopovski trik.

Res je, da v sedanjih postmodernističnih časih o dosledni etični konsekvencnosti več ne moremo govoriti, toda prav zaradi tega lahko pride do vzvišene ignorance vseh etičnih postulatov in moralno otopela človeška bitja lahko veselo pristajajo na vsiljeno igro kalkuliranja z dogodki v imenu dveh inkopatibilnih vizij (politične) prihodnosti. Tisto zares GROZNO, NEZNOSNO in SRHLJIVO še ni vdrla v njihov bivalni horizont in na vsak način se trudijo, da bi

neznanost realnega potlačili v simbolno — informacija naj ostane le informacija na TV, radiu ali v časnikih.

Neznanost je moralni napor, ki je potreben, da bi v žrtvah videli ljudi; neznanost naporna je obramba pred lahkotnostjo ideoloških interpretacij konstruiranih »zgodovinskih« dogodkov in neznanost lahkotno je bežanje pred krivdo s sprejemanjem kakršnihkoli razlag, utemeljitev in opravičevanj kateregakoli nasilja.

Za vsakim nasilnim dejanjem stojijo povsem konkretni, živi ljudje na obeh straneh, pahneni pa so v grozoten pek el žrtvovanja. Ti ljudje v naši zavesti NE MOREJO in NE SMEJO imeti obrazov, ampak morajo nastopiti kot brezlični statisti v vlogah, ki jim jih podeljuje absolutni duh zgodovine.

To je srhljivo. Kljub temu, da (pravna) država nase prevzame latentno in dejansko družbeno nasilje, se pojavlja vprašanje, če ji lahko dovolimo početi prav VSE, da bi ohranila red in mir? Naša indiferentnost je podlaga tega nasilja in z občutki krivde bi nam bilo prizanešeno, če bi lahko s pomočjo ropotanja tankov in pušk preslišali klice vesti, ki

se vztrajno pojavljajo ob vsakem nasilnem dejanju.

Tudi zborovanje v Cankarjevem domu je predstavljalo poskus utišanja vesti — s politično igro je glas vesti izgubil vsak naboj, strah zaradi huronske reakcije pobesnelih množic v Beogradu pa nam je vcepil celo občutek krivde, ker smo poslušali glas vesti! To krivdo je povrgla skrajna politizacija našega življenja, ki se utaplja v politiki brez vsake povezave z etiko. Če je že politika podlegla dehumanizaciji, pa bi vsaj državni aparat moral ohraniti distanco, če bi hotel pošteno odigrati svojo vlogo.

Oblasti, ki konec koncev skrbi tudi za moj blagor, je nastopila v srhljivi vlogi tudi v mojem imenu — vsakomur od nas je s kryo umazala roke, pa če smo to hoteli ali ne in če si to sploh priznamo ali ne — toda tokrat nikakor ne gre za politiko, ampak za moralo!

Rajko Muršič

IN TUD JAZ, IN TUD JAZ MORAM BIT VOJAK

Tudi v Socialistični federativni republiki Jugoslaviji poznamo neke vrste pravico do neposlušnosti in sicer v zakonih, ki omogočajo podrejenemu neizvrševanju ukazov nadrejenega (v represivnih organih, kjer velja pravilo hierarhičnosti), če bi izvršitev le-teh pomenila kaznivo dejanje. Kako je v praksi z uporabo te pravice, raje ne bi presojal.

Nazadnje je na državljansko neposlušnost pozval Odbor za varstvo človekovih pravic, ki je sporočil, da obsojeni ne bodo odšli prostovoljno na prestajanje kazni, hkrati pa pozval oziroma dal predlog članom Odbora, da naj bi zaščitili četrterico pred prisilno privedbo na prestajanje kazni tako, da bi naredili okrog njih živi obroč in se pasivno upirali pristojnim organom (policiji). Predlog je bil sprejet, s strani slovenske politike pa je bila ta gesta obsojena, še več, Kučan ni razumel, kaj Odbor hoče. Doslej je ni bilo potrebno uporabiti.

In kaj je državljanska poslušnost?

O njej je pisala Mladina, novembra 1988, sam pa bom poskušal na hitro orisati značilno-

sti. Državljanška neposlušnost je akt neizvršitve, opustitve, skratka pasivnosti, v primeru, da je poziv državnih organov k nekemu dejanju moralno nevzdržen, zakonsko pa je formalno pravno veljaven, ali če je poziv državnih organov v nasprotju z veljavno in legitimno zakonodajo. Državljanška neposlušnost je predvsem rezultat samoizpraševanja vesti, je moralne narave. Nekateri dajo prednost politiki pred moralo, vendar ne sprašujemo, ali sploh vedo, kaj pomeni morala. Če vedo, toliko slabše za njih.

Preidimo na glavno temo tega prispevka. V četrtek, 6. aprila 1989, smo lahko v časopisu (Delo) na zadnji strani prebrali sporočilo, katerega naslov je bil »Enota iz Slovenije na Kosovu.« Sodu izbije dno informacija, da »bo na vojaških vajah in drugih rednih aktivnostih (podčrtal M. D.), ki jih izvajajo enote JLA na Kosovu, v prihodnjih dneh sodelovala tudi enota zagrebškega vojaškega območja.«

Vojaške vaje ne območju, kjer so uvedene izredne razmere, ne morejo biti redne. Če so bile vojaške vaje redne, so to vsaj do pred kratkim sporočili javnosti

preko sredstev javnega obveščanja. Pred kratkim smo dobili obvestilo, da bodo Ljubljano preletavala vojaška letala v nizkem letu in da bodo to redne vaje letalskih enot JLA. Ne bi razpravljali o tem, ali so to tudi redne ali ne, mislim pa, da so neprimerne iz dveh razlogov:

1. v Ljubljani živi in dela toliko in toliko ljudi, je polno tujcev, ki so tukaj službeno ali turistično,

2. glede na dokumente o kontrarevoluciji v Sloveniji, ki so plod starega ZIS-a (verjetno bo ostalo tako tudi mnenje novega), teh vaj zaradi psihološkega učinka ne smatram za redne.

Informacij o enoti iz Slovenije ni bilo oziroma, kot smo lahko izvedeli iz drugega Dnevnika RTV Ljubljana, RTV ni smel prejjeti večer objaviti sporočila, kajti navodilo Zveznega sekretariata za ljudsko obrambo je bilo »Strogo zaupno.« Vzrok razburjenja pa je povzročilo to, da so vpoklicali nekatere rezervne vojaške obveznike (rezerviste), predvsem iz ljubljanskih in vrhniških občin. Po zagotovitvi oficirja, ki naj bi bil zadolžen za transport rezervistov na Kosovu,

naj bi novinarji zvedeli, kdaj se bodo enote odpravile na Kosovu. Seveda so dobili napačno informacijo in so na ljubljanski železniški postaji zastoj čakali odhod mednarodnega vlaka proti Kosovu polju, s katerim naj bi odpeljali rezerviste. Vlak je peljal na Kosovu polje, vendar brez njih. Rezervisti so se takrat vozili že uro in pol, saj so jih na železniški postaji Ljubljana Zalog, vkrcali v izredni vlak proti Kosovemu polju.

Če se še spomnimo, kakšen hrup je povzročilo zborovanje v Cankarjevem domu, kjer je bila podpisana skupna izjava slovenske uradne in alternativne politike proti uvedbi izrednih ukrepov na Kosovu (ki jo je podpisala približno polovica slovenskih državljanzov prebivalcev), pa ne razumem ravnanja slovenske politike v tem primeru, ko je dopustila (ali spet z »molkom«?) deportacijo slovenskih rezervistov na Kosovu. Če je bila sposobna v Cankarjevem domu reči »Ne«, kasneje pa se opravičevala in ograjevala od nekaterih posameznikov, ki so tam predstavili svoja mnenja, bi morala tokrat reči NE! Volitve, kot jih nekateri

tolmačijo, so dale zaupnico slovenski politiki. (Plakat SZDL za volitve je bil ZAUPANJE. S to potezo si ga je izgubila. Ne vem, kako dobro se je še na tak način poigravati z zaupanjem ljudi. Demokratična javnost ima dober spomin na polpretekla dogajanja v »slovenski pomladi«, kajti slovenska liberalna politika, glede na razmerje političnih sil v Sloveniji in Jugoslaviji, bo ob takšnem ravnanju samo orodje nekoga ali pa bo »letela«.

Poudarjam. Karkoli se bo zgodilo s slovenskimi rezervisti, tudi drugimi, ki bodo morda še šli na Kosovu, bo to velik madež za slovensko liberalno politiko, pa tudi za vsakega posameznika med nami. O zdravih silah ne bom govoril, kajti same dovolj govorijo s tem, da molčijo in delujejo tiho, a učinkovito.

V oddaji Zariša, 6. 4. 1989, je predsednik srbskega PEN-a rekel: »To je jugoslovanska akcija na Kosovu!« Akcija ni jugoslovanska, je pa Kosovu jugoslovanski problem, ki ga ne bo nihče rešil z represijo.

Drago Matkovič

MERILA ŽIVLJENJA

slej niso uprizarjali za vsako ceno. Niso je prikazovali kot rešitev tega ali onega vprašanja. Kot normalizacije razmer. Če bi dodali še teorijo o vojni »kot edini higienici« kriznega sveta, bi bil znani red razlogov za sveže mrtvaške križe v nastajajočem Jugoalaganstanu popoln. In prav za higienico gre, za čisti »lebensraum«: od tod nore protidružbene ideje o etnično čistem Kosovu ali Jugoalatu, o čiščenju političnega in medijskega prostora in o ustavnem razčiščenju. Mesta oblasti bi bila prazna, če ne bi bila nečista. Območje nečistega pa je območje, kjer je vse — tudi čiste praznine — strašljivo. Poglejmo samo Kosovu: kolektivni molk, ki je od zunaj obdajal podzemno človeško grozo niča, ki se je utelesila v starotrkških rudarjih, so jugoslovanske avtoritete lahko zlomile šele s tanki. Tako so dokončale to, kar so leta 1981 pričele. Vattermord namreč. Znano je, da je najtežji prvi zločin. Odtehta krivdo za vse druge. Je torej ta, ki šteje. Za nas, ki vemo, da je denaturalizirani oče umrl naravne smrti — samo tisti, ki tega empiričnega dejstva niso bili sposobni vnesti v svoj (?) Tekst, so ga

morali šele umoriti —, štejejo samo vsi drugi. Vsi drugi smo namreč mi.

Ne vem, kako se delajo vojne. Jasno mi je le to, da je organizirano nasilje, ki ga je dobro leto mit-inških dni ponujal srbski komunistični voditelj Slobodan Milošević kot rešitev Jugoslavije, terjalo objekt in da se je tamkajšnji — pa tudi tukajšnji — nacionalsocializem, ta, za Jugoslavijo edina znana forma socializma, moral usmeriti proti nečemu. To nekaj danes v nas in ob nas presteva svoje mrtve. Ne gre samo za Albance, čeprav gre zdaj prvenstveno za njih: proti njim je jugoslovanska politika, ki ni nikoli postala podsistem, v katerem bi družba razgrajevala svoje krize izkušnje, mobilizirala še zadnje koherentno jugoslovanarstvo. Armado. Vse, kar je preostalo od Jugoslavije. »Vsek«, kar pozna moj mariborski prijatelj Dejan Pušenjak v politiki, ki je v prejšnji številki Katedre prav na tej strani, piše o brezveznosti drugoaprilskega referenduma in pomembnosti »boja za oblast«, zastrašujoče točno omejil polje političnega. Referendum, ki je tako ali tako nič, bi morali izkori-

stiti za to, »da se dokončno odpovemo ponižnosti, ubogljivosti in skromnosti in damo vedeti, da z malim nismo zadovoljni. Količinsko meriti je namreč možno le v morali, ne pa tudi v politiki — tam poznamo le vse ali nič, kajti niti svoboda niti demokracija niti spoštovanje prava niso merljive enote.« (Od brezumnega moralizma k trdosrčni politiki, Katedra št. 7, marec 1989, str. 3). Ne vem sicer, kako je možno »količinsko meriti« v morali. Italijanskega predsednika Pertinija se spomnim po tem, da je prišel ponoči na italijansko periferijo k užaloščenim vaščanom, ki niso mogli sami rešiti iz vodnjaka enega svojih dečkov. Zdajšnjemu jugoslovanskemu predsedniku ne vem niti imena. O njem vem le to, da ni obiskal stavkajočih starotrkških rudarjev in da je s svojo nenavzočnostjo na začetku vojne to, takrat še zaustavljivo vojno, napravil za današnje vojno. Kako naj torej merim, »količinsko merim«, moralno držo obeh šefov države? Je bil torej Pertini v nasprotju s tem, ki mu ne poznam niti imena, »umen moralist in mehkosrčen politik«? In kaj sploh pomeni mehko in trdosrčnost v poli-

tiki, kjer so pravila igre jasna? In naprej: če se že ne spoznam na »količinsko merjenje« v morali, vsaj približno poznam tovrstne postopke v politiki. Seveda ne v politiki, kjer po Pušenjaku poznamo le »vse ali nič«, tudi ne v politiki, ki, kot nas je ob starotrkških rudarjih poučil slovenski šef partije Milan Kučan, vključni v svoje delovanje etiko šele takrat, ko gre za človeška življenja. Kot da politika, umna in brezumna, mehkosrčna in trdosrčna, nima zmeraj opravka s človeškimi življenji. V političnem scenariju, ki pozna le »vse ali nič« — in čisto oblika takega scenarija je izdelala firma Slobodana Miloševića — slej ko prej vse postane nič. O velikosti tega niča pričujejo Albanci. Tudi o majhnosti tega političnega vsega. Ne vem, kaj je to vse v politiki: zavedam se pomanjkljivosti svobode, demokracije in prava, konstitutivnih in nadvse precizno »količinsko merljivih« elementov pišečevega političnega vsega. Toda: vse, nas uči Benjamin, ni cilj. Vse je konec.

In naposled: zdaj je treba na ruševinah tega političnega Vsega — in znano je, kaj vse je zaobsegal komunistični

vse v politiki — živeti. Živeti nadvse obzirno do sebe in drugih. In ne dopustiti, da bi se obnovil vseobsegajoč ničev politični red. Poezija je domovina vsega in niča. Ne politika. Politika je en sam velik kompromis. To, kar je drugega aprila uprizorila slovenska politika, je seveda gnili kompromis. In v tem ni nič nenavadnega. Določena vrsta politike, ta, v kateri »poznamo vse ali nič«, lahko sklepa samo določene vrste kompromisov. Kljub vsemu: mož, ki je okusil grozo fašističnega vsega, Max Horkheimer namreč, je jasno zapisal, da je še zmeraj bolje živeti v sumljivji demokraciji kot v diktaturi.

Ne vem, kako se delajo vojne, jasno pa mi je, da jih ustvarja politika, v kateri »poznamo le vse ali nič«. In da nobeden od vzhodno ali zahodnojugoslovanskih politikov — prav na tej točki se prične jugoslovanska politična depolarizacija — v zadnjih dneh, ko so pričeli na Kosovu odhajati tudi prvi slovenski rezervisti, ni bil tako drobtinčarski, da bi vojaške obveznike uradno pozval k državljanski neposlušnosti.

Dragica Korade

Če te igra usode pahne na svet v takšnem mestu, kot je Maribor, in v takšni državi, kot je SFRJ, ti je usojeno, da se boš v svojem vsakdanjem mikrosvetu kaj kmalu srečal z nasiljem, ki je v mariborskem »kulturnem« okolju temeljna vrednostna poteza in bistvena iniciacijska točka pri procesu socializacije v kaotični svet, ki temelji na boju vseh proti vsem. Sicer pa je tudi lokalni govor glede teh reči povsem jase in razločen: »rezati se« je glagol, ki v mariborščini pomeni isto kot v slovenščini »pretepati se« — in ni hudič, da se v tem mestu s takšnim »rezanjem« slej ko prej ne soočiš.

Enkrat samo po naključju nisem bil »rezan«, ko so me hoteli

... V primeru napovedi takšne vojne so podaniki razrešeni pokornosti obstoječim državnikom.

O tej pravici državljanov govori Locke v svojem delu An Essay Concerning the True Origins, Extent and End of Civil Government, ki se nanaša na pravilo, da vladar ne sme prestopiti praga patriarhalne domačije, kjer možki »naravno« izvajajo absolutno oblast nad »svojimi« ženami, otroki in služabniki.

Čeprav nam ta zamisel zaščitite zasebnega deluje nazadnjaško, pa je bil to prvi korak na poti k omejevanju države, v dobro danes tako popularne sintagme civilna družba. To je bila moška pravica (neodtujljiva) za zaščito časti. Ta pravica je danes znana kot državljanska neposlušnost.

In vendar se je zgodilo: mir, to, kot je zapisala Nelly Sachs, najbolj tiho rojstvo vseh rojstev, je jugoslovanska elita oblasti — tudi tisti njen del, ki je še pred nedavnim v Cankarjevem domu prisegel na svetost in nedotakljivost (človeškega) življenja — definitivno suspendirala. Res je, da mir pod komunisti ni bil nikoli slep in uživaški, ampak čuječ; da so po revoluciji, tako licemerno širokogrudni pri razglaševanju novih pravic, orožje sicer odložili, vendar ga niso pustili v nemar, saj so civilisti hkrati bili vojaški obvezniki. V tem miru se je naposled veliko mislilo na vojno — generacija, ki je oznanjala nebeško kraljestvo na zemlji od nje še danes duhovno in materialno živi —, vendar je nikoli do-

»To je mesto, v katerem po ulicah ne hodijo živi ljudje.« Tako nekako je nekdo začrtal kroki Maribora v predlanskih razpravah o mariborski kulturni sivini — v tistih, ki so tako naglo, kot so izbruhnile, tudi potihnile. V tem mestu, vzorčnem koncentratu sicer občeveljavnega rdečega modela, se umira vedno znova; slehernemu izbruhu radožive energije, kolikor je pač je, sledi vesoljni potop. To nesrečno mesto Novega človeka, proletarca, ki se po šihu vrača na zemljo, od koder je bil v imenu »najboljšega vseh sistemov« pregnan, je kraj, v katerem te mora biti ves čas strah za lastno usodo, in v njem nosijo vsi novorojeni upi v sebi že tudi zametek lastne smrti.

O umiranju na obroke v tem mestu, kjer, če si sposedim misel Dragice Korade, »skrbijo za produkcijo idej ljudje brez domišljije in refleksije«, bi bilo sicer najpametneje vprašati tiste, ki jih je postanost klime ali pa njihova drugačnost, nagrajena z brco v rit, pognala drugam: bodisi v lastno poljšo hiško bodisi v svet. Prav njih bi moralo to mesto povprašati, kako spremeniti mračno podobo to mesto ima vendar svoj ponos! In v imenu tega ponosa naseda politični eliti, ki krivi za črni mariborski imidž novinarje («Kurba, ne maži več našega mesta, razbili ti bomo gobec, občanske anonimke s tovrstno vsebino so še najboljše, kar se vam lahko zgodi, če si drznete razgaliti mariborsko resničnost zunaj lokalnih okvirov»). V imenu tega ponosa vam bo vsak kolikor toliko »prisoben« mariborski politik naštel kot dokaz mariborske virilnosti in vitalnosti vrsto institucij, ki v zadnem času dobivajo novo embalažo (od avtobusne po-

staje do gledališča), in tako izpričal svojo birokratsko nagljenost do klasične zamenjave vsebine s formo. Ali pa bo kot *raison d'être* mariborske puščave zavrtel začarani krog (kaj je bilo prej, kura ali jajce?) razpredanja o pogoltnem centralizmu, ki seveda ni fatamorgana, a se mu ljudje, ki posebej politično in družbeno moč — če imajo nad ritjo hrbenico in glavo, kot bi rekel moj frikovanjski kolega — uprejo z ustvarjanjem protiteži.

V sozvočju s tezo, da ekonomska baza družbe določa kakovost življenja, je bil v tistih zdaj že davnih debatah o mariborski kulturni sivini prav pogosto omenjan znameniti projekt **Maribor 2000**; čarobna palica, ki bo odrešila skrahirano mariborsko gospodarstvo, izoblikovala razvojna jedra (iz bolnikov) in tako oživila mesto, ki si je z vsakim letom povojnega socializma odmikalo svetlo perspektivo dlje, dokler se ni ta razblinila v onesnaženem zraku in razraščajoči se socialni patologiji. Prav (ne)udejanjanje projekta, naročenega in blazdrženega, ker je mestni politični vrh ugotovil, »da zaradi pomanjkanja denarja ni pametno drobiti znanja še naprej po vseh dejavnostih« (glej Večer, 19. 5. 1983), pa je pokazalo, da gre za psa, ki grize lasten rep: problem Maribora ni v denarju, ampak v glavah. Začarani krog pač — kot tista za to mesto še kako veljavna ugotovitev, da so zadošljiva klima, politika trde roke (ta se je sprevergla, ko se je v republiškem centru uveljavil drugačen modus vivendi, v drugo skrajnost, v impotenco), strah pred konkurenco itd. odganjali sposobne ljudi, njihov umik pa je to nezdravo, zadošljivo klimo še utrjeval in poglobljal.

Gospodarska samozavest, je bilo že nešteto krat rečeno, je seveda kar najtesneje povezana s politično. Kraji mariborskega gospodarstva je bil očiten že prej, še preden je neizpeta delavska vstaja lanskega poletja razgalila bedo še zadnjim naivnejšem, ki so jih politiki zasanjali s samovšečnimi izjavami o stabilnem mariborskem gospodarstvu, sicer brez velikih vzponov, a tudi brez velikih padcev. (Še ni tako dolgo, ko smo poslušali izjave, da je možnost hitrejšega razvoja Maribora v sorazmerno majhnem številu neuspešnih naložb in majhni zadolženosti.)

Tisti, ki so diktirali temu mestu brez vzponov in padcev in brez zrcala, v katero bi se pogledalo, njegov utrip, so uveljavili logiko ziheraštva in samovšečnosti, iz nje se je razvila teorija minimalnega preživetja in golega samoohranjanja (s projekti ali brez), brez želja po preseganju »od Režima danega« in po ustvarjanju novih kvalit. Že res, da zdaj tisti, ki imajo zmeraj besedo in moč, da jo odvzamejo drugim, v trenutkih svetlih prebliskov morda celo zastavljajo vprašanje, kje najti ljudi, neobremenjene s preteklostjo (kajti le na takšne je mogoče računati), toda preteklost tega mesta je konstanta, ki traja in traja. Ta preteklost, ki je obenem sedanjost (in kot kaže tudi prihodnost), je industrija z veliko trdega dela, ki zastruplja okolje, žre energijo, surovine in duše ljudi.

Veliki projekt Maribora na prelomu tisočletja, ki se išče debelih osem let, funkcionira tačas na ravni govoric o zasluzkarstvu nekaterih na račun študij o »vplivu gama žarkov na rast marjetic« (obrekličnost res ni posebnost samo te-

ga mesta, je pa ena njegovih zgovornih karakteristik) — in na ravni uradnega jadikovanja o pomanjkanju sposobnih menežerskih in drugih kadrov. **Maribor 2000?** V tistem, ki ga je naročila politika, je na oltar tedaj porajajočega se sedmeroglavega občinskega zmaja položeno tole: »Maribor se kot aglomeracija ne bo razvijal po strategiji egocentrizma velikih mest, temveč se bodo oblikovali novi občinski družbeni centri in nova socialno-ekonomska struktura. Približali se bodo cilju policentrizma in izenačevanju razmer za delo in življenje.«

V onem, ki ga v letu 1989 živimo v »novih družbenih centrih« (s hrupom, ki spremlja napovedano ukinitvev občin vred), se zdi, kot da vse poti vodijo — nikamor. V resnici — in simbolično — porabite za sto in nekaj kilometrov, ki peljejo v center (republike, ne sveta) debeli dve uri, če pade sneg, pa tudi po pet ali šest.

Darka Zvonar

UTRINKI (?)

Maribor je lepo mesto. Po ulicah je dosti dreves. Zgrajeno je pregledno. Kljub temu pa se sprehajalcu odpirajo kar naprej drugačni in zanimivi pogledi. Obiskovalci mesta v klepetu radi povedo, da je mesto prijetno, po meri človeka.

Pri tej trditvi se njegovi prebivalci združijo. Postanemo zgovorni in začnemo naštevati dokaze, ki naj ovirajo obiskovalčevu izjavo in zamajajo njegovo počutje.

Razlog je preprost. Obiskovalec, ki je zelo redko v mestu, ali pa je sploh prvič tu, ne spremlja nekaterih najbolj značilnih postopkov, s katerimi mesto ob Dravi dopolnjuje svojo svitvo.

Cestišča večine ulic in cest v mestu so v zelo slabem stanju. Zaradi številnih prekopavanj so vsaj zelo valovita. Obnavljanje cestišč je povezano s preurejanjem križišč. Pri tem se uveljavljajo posebnosti Maribora. Z vsako preureditvijo križišča je povezano to, da je treba podreti vsaj dve košati drevesi. Z vsako obnovitvijo cestišča je povezano to, da je treba vsaj na eni strani ulice posekati vsa drevesa. Samo v tem primeru se nekdo bolj skrbno ukvarja z drevesi. Sicer pa so bile suhe veje zadnjih očiščenih spomladi leta 1988, ko je zapozneli mokri sneg polomil vse takšne veje.

Za Maribor so bili značilni kostanjevi drevoredi. Zdaj, ko so kostanji že stari in ko je postal Maribor eno od mest z najbolj onesnaženim okoljem (zlasti zrakom) v Sloveniji, so ugotovili, da je treba zamenjati vrsto drevesa, ki naj bo značilna za mestne ulice. Košate kostanje so nadomestili prhki topoli.

Vrhunec razmišljanj, kaj narediti z drevesi v mestu, pa je ideja, ki si jo mora sodobno krajinarstvo zapisati kot prvo vodilo: ideja, da bi čudovita drevesa na Slomškovem trgu, pod katerimi se številni občani hladijo v žgočih poletnih dneh, podirli in nadomestili z grmičevjem, ki naj ne bi presežalo višino metra in pol.

Ne gre samo za to, da bi bilo to grmičevje ravno tako zamenjano, kot je tisto pri novem

parkirišču ob bolnišnici; gre predvsem za to, da je odlika in priljubljenost Leninevega in Slomškovega trga v njunem zelenju, še zlasti v mogočnem drevju na obeh. In to drevje prav nič ne zastira mogočnih stavb, temveč ravno nasprotno omogoča človeku presoditi z lastnimi čutili mogočnost obogajev: stavb in dreves.

Ne vem, koliko lahko takšna razmišljanja v tem mestu padajo tu in tam na plodna tla, kajti v tem mestu so ljudje, ki jih je zelo prizadela oznaka, da gre za »fevdalno državo«. In vendar je upravičenost te trditve tako zelo materializirana v strukturi mesta, da tega ni mogoče prikriti in utajiti.

Mariborske ceste se končajo v Pekrski gorci, pobreškem nasipu (oziroma v tunelu nad njim), v Piramidi — ali v Peklu. Če pa ni na voljo nobene vzpetine, pa pred vrati kakšne tovarne (denimo Metalne). Toliko primerov dovoljuje sklep, da ne gre za naključje, temveč za označevanje, do kod sega nekaterim obzorje. Kajti to, da imajo geodeti na Piramidi ali Pekrski gorci svojo izhodiščno točko za merjenje geodetskih trikotnikov, ne vključuje nuje, da se tako izrisane ceste končajo v teh vzpetinah.

Sicer pa v Mariboru radi rešujemo težave tako, da jih premetimo. Premestitev pa je postopek, ki ga v psihoanalitiški terapiji skušamo odpraviti. V Mariboru so zadrego s parkirišči rešili tako, da so sredinsko ulico v starem predelu mesta spremenili v dirkališče. Bojda se je s tem povečala pretočnost. Če so razrešili kakšno dejansko zadrego, pa naj presodijo pokvečeni golobi, kolikor še domujejo sredi tega hrupa in umazaneje na tistih podstrešjih, ki še nimajo kategega od sodobnih golobnjakov. Kajti treba je priznati, da vsaj glede mansardnih oken mesto ni monotono. Fronta ene same ulice vsebuje ta hip že šest različnih oblik — in dve strehi še čakata na novo domitico. Le redki stanovalec za temi okni pa se lahko pohvali, da ima pred njimi vrh kakšne košate krošnje.

Igor Kramberger

INŠTITUT: ZA/PROTI DRUŽBOSLOVNEMU INŠTITUTU

V prejšnji številki smo objavili besedilo Dragice Korade in Andreja Fištravca, šlo pa je »ZA INŠTITUT«. Tokrat smo nekaterim javnim delavcem iz Maribora ne prav naključno in nesistematsko zastavili enostavna vprašanja:

Ali menite, da Maribor in Mariborčani potrebujejo tovrsten inštitut? Zakaj ga potrebujejo? Ali menite, da ustanova s takšnim značajem sem ne sodi? Zakaj ne?

Odgovori naj bodo v oporo prihodnosti.

PRAVLJICA O JARI KAČI

FRANCE FORSTNERIČ:

Zgodba o usodi in položaju humanističnih in družboslovnih raziskav na mariborski univerzi je stara natanko toliko kot visoko šolstvo v drugem slovenskem mestu, če ne še malo več. To pa zato, ker bi Mariborčani že tedaj, ko so zamisel o visokem šolstvu komaj začeli napol skrivaj gojiti tako rekoč v ozkih, pionirskih »zarotniških« krogih (najbolj zasluzni moze med njimi so si, kakor se danes po tridesetih letih nostalgčno spominjamo, nadeli ironično ime »Zaporožci«), morali zavediti, da visokega šolstva, ki mora z več šolami prej ko slej prerasti v univerzo, nikoli ne bo moč dvigniti na raven vseučilišča brez gojitve (vsaj zarodkov) temeljnih teorij, humanistike in družboslovja. Brez tega bi (in tudi so) višje in visoke šole in z nji-

mi potem univerza zares ostali le podaljšek srednjega strokovnega šolstva, torej časa primitivnega tehnicizma in ekonomizma prilično visoko šolstvo, ki naj da gospodarstvu in družbenim službam nekakšne po krajšem postopku došolane kadre, ki bodo »uporabno« obvladovali zgolj »stroko« (veščine in spretnosti?), ne bodo pa jih obremenjevali z balastom obbeh temeljnih znanj (torej ne s »filozofijo«, umom, »teorijo« — te stvari so takrat ljudje res mislili v narekovaju — nauki o človeku, kulturi in civilizaciji). Kako se je zamisel ponerečila, kaže tudi zgodba o vsaj 25-letnem neuspešnem naprežanju za družboslovno-humanistično središče na mariborski univerzi. Da ne bo nesporazumov: ne gre za to, da ne bi bili mogli in smeli ustanoviti univerze brez filozofske fakultete, pač pa za to, da ni mogoče imeti dobre, četudi nehumboldtovski univerze, ne da bi si ta oskrbela vsaj minimum lastne temeljne teoretične osmislitve svojih znanj, panog in strok. Za Maribor še posebej zelo daleč so bila spoznanja postmoderne in postindustrijske dobe z zahtevo po vsakršnih kvalitetah namesto količin, po kvalitetah življenja, osebnosti, ustvarja-

nja, proizvajanja in tudi družbenih, političnih in ideoloških tehnologij, kot bi rekel Jože Pučnik (še en teoretik — rojak, ki se je moral potrditi na tujem, pa še tedaj, ko se je že, ga politični plahuni na mariborski univerzi niso upali povabiti delat domov). Posebna raziskovalna skupnost za družboslovje pri Raziskovalni skupnosti Slovenije je že pred tremi mariborskimi rektorskimi mandati (že v času dr. Dalija Donlagi — za njim je prišel Melavc in sedaj Križman) obupavala, ko je dobivala iz Maribora take »družboslovne« raziskovalne naloge in projekte, da ni bilo kam z njimi (bil sem član izvršnega odbora PORS za družboslovje). Obenem so se zavedali, da Maribora ni mogoče odpraviti brez dinarja za družboslovno raziskovanje iz skupnega nacionalnega raziskovalnega denarja, zbranega s prispevki po vsej Sloveniji. Kot delegat sem se torej napolil naravnost k mariborskemu rektorju z naročilom PORS za družboslovje, da se ustvari družboslovni center v Mariboru, ki se bo lahko znanstveno registriral, dal več udeležencev v skupnih družboslovnih, zlasti usmerjenih raziskovalnih projektih RSS, in pri tem je bila celo FSPN zadolžena in pripravljena pomagati Mariboru — pa nič. Maribor si preprosto konceptualno ni bil — in zdi se mi, da si še zdaj ni — na jasnem, kaj pravzaprav hoče: ali naj bo raziskovalno jedro za družboslovje univerzitetni marksistični center ali raziskovalni center na Pedagoški akademiji oz. fakulteti ali kaj tretjega. Posledica: družboslovno-humanistične raziskave na mariborski univerzi in v Mariboru sploh so poleg biotehnike, naravoslovja in matematike najskromnejše udeležene v skupnem programu RSS in že leta zmanjšujejo skupni mariborski delež (predlani 5,19, lani 5,43 odstotka).

Ne da bi se organizacijsko vmešavali v to, kakšen in kje naj bo mariborski družboslovno-humanistični raziskovalni center ali inštitut, je očitno, da z njim ne bi smeli več drobiti moči na tem

področju, za katere je dr. Bruno Hartman te dni v pogovoru za Delo menil, da jih niti ni več tako malo. Ustvaritev centra ali inštituta bi bila zdaj prva naloga Maribora in univerze, ki zadnji čas vsekakor dobivata prve obrise kulturne samozavesti in razvidnejše identitete. V centru/inštitutu, ki bo že zaradi registracije očitno moral imeti vsaj minimalno jedro polno zaposlenih raziskovalcev, bi mogli združiti naslednje funkcije: 1. matična baza za vse humanistično-družboslovne vede oz. predmete in učitelje na mariborski univerzi; 2. pobudnik, koordinator in združevalec vseh temeljnih družboslovno-humanističnih raziskav na univerzi in v Mariboru; 3. informacijska baza teh raziskav; in 4. povezovalce Maribora na področju družboslovja in humanistike z institucijami in predvsem velikimi raziskovalnimi projekti v Ljubljani, Jugoslaviji in svetu. Razumljivo je, da center/inštitut ne more šolam/fakultetam »odvzeti« njihovih že zasnovanih raziskovalnih centrov oz. enot, ampak jih mora le funkcionalno povezovati z višjimi nivoji sistema tako z raziskovalci kot z vsebino (nalogami, projekti). Pri tem bi se glede metodologije in meril strnjevanja moči mogli poslužiti tistih, ki jih za razmejitve in vrednotenje temeljnih in aplikativnih raziskav že uporabljata Raziskovalna skupnost Maribora in Slovenije. Sistem bo moral biti smotrno povezan tudi navzgor in horizontalno, torej s FSPN, FF in Inštitutom za sociologijo v Ljubljani, da se ne bo v Mariboru odkrivala že odkrita Amerika. Ker nimamo ne filozofske ne sociološke fakultete, imamo pa pedagoško, bo treba to v centru/inštitutu upoštevati (recimo, razvijati sociologijo mladih itd.). Tudi zelo dobre mariborske akcije, kot so vsakoletna skupna teoretična srečanja naravoslovcev, humanistov in družboslovcev na Tehniški fakulteti, bi sodila v center/inštitut, da ne govorimo o drugi simpozij-ski, publicistični in podobnih dejavnostih vključno s skrbjo za raziskovalce-stažiste z navedenih področij.

BOJAN BORSTNER:

Sem proti kakršnemu koli družboslovnemu inštitutu, ki bi deloval v okviru mariborske univerze. Poskušal bom argumentirati, zakaj zagovarjamo to tezo. Znanosti, ki jih razvijamo v okviru fakultet naše univerze, predstavljajo tipičen primer racionalne poenostavitve, ki je nujna predpostavka za uspešno delovanje znotraj danega območja (znotraj normalne znanosti). Tisti, ki te znanosti razvijajo in posredujejo študentom, si najprej prizadevajo za definiranje samega območja znanstvenosti (znanstvenega delovanja na sploh). Tako početje je smiselno le, če hkrati z definiranjem znanstvenega območja le to ločimo od njegove lastne zgodovine — od vsega tistega, kar je sploh omogočalo vzpostavitev znanosti kot take. Zgodovina naj se v znanosti piše vedno znova — samo pogledimo naše učbenike, skripta ... —, da je lahko usklajena z obstoječo znanstveno paradigmo. Celoten znanstveni razvoj postane tako stvar notranjega — logičnega prehoda od ene k drugi stopnji (stopnici) v piramidi, katere vrh je naša Znanost. Znanost nastopa diskvalifikatorno do vsega, kar ona sama ni. Zato so interesi, čustva, drugačne paradigme nujno izključeni — ali v najboljšem primeru omalovažovani. Ko so znanstveno območje, metode, ... enkrat tako strogo določeni, potem je znanost obsojena na obstoječe. Njena dejavnost se kaže v neprestanem ponavljanju tistega, kar že je. Njeno delovanje se lahko opredeli kot neka vrsta spominov na »prihodnost«, ki je postala bodočnost. Znanstvenik je znotraj take dejavnosti borniran — njegova inventivnost, sposobnost imaginacije, individualnost, ... se izkažejo kot nepotrebne, celo odvečne. Zato jih je potrebno spraviti v kalup, ki ga predpisuje trenutna znanstvena moda. Znanost je cehovska in znanstveniki so le dobri obrtniki, nikakor pa ne iskalci drugačnega, novega, če hočejo ohraniti

svoj družbeno odlikovani položaj, ki je povezan z mnogimi privilegiji. Znanost v taki obliki ni le cehovska, ampak je uniformistična in celo totalitaristična.

Če na tej točki razmišljanja vpeljemo filozofijo (in družboslovje na sploh) v to paradigmo, potem ugotovimo, da je nujno nezaželeno. Uvaja nas v drugačnost, navaja nas na odprtost, dopušča polivalentnost pristopov, možnih rešitev, argumentov.

Korenine znanosti so v metafiziki. Tudi znanstvene metode — dolgoročno gledano — mnogokrat niso nič boljše, kot so metode mitov, bajk. Znanstvena racionalnost je le specifični način delanja zgodovine za nazaj, kot ga poznamo pri Orwellu. Zato je v tako koncipirani znanosti filozofija (družboslovje) ne samo nezaželena, ampak celo škodljiva. Zato je nujno vse oblike dejavnosti, ki bi jo podpirale, spodbujale, onemogočiti. Vendar si na srečo na naši univerzi za to ni potrebno več prizadevati. To je že storjeno. Rezultati takega delovanja so očitni — kriza mariborskega gospodarstva, kulturna sivina, družboslovna bela lisa.

Ker ne bi bil rad nekonsistenten, moram to razmišljanje izpeljati do vseh konsekvenc, ki iz njega izhajajo. Na mariborski univerzi je potrebno v vseh tistih programih, ki še imajo ostanke filozofije in sociologije, le-te čim prej odpraviti, vse poskuse za izoblikovanje kakršnih koli oblik družboslovnega raziskovanja pa že vnaprej onemogočiti, da ne bi prišlo do negativnih vplivov na vse bodoče (in Bog ne daj) sedanje znanstvenike v Mariboru in še posebej na Univerzi. Šele takrat, ko bomo to dosledno uresničili, bomo spoznali, kaj sploh hočemo.

VSI STAVKOKAZI MINISTRA JOŽEFA SLOKARJA

Začnimo listati po zajetni mapi dokumentov povezanih s štrajkom strojevodij na zadnji strani — čisto na koncu naletimo na dva zapisnika (Izvršnega odbora OO ZSS ŽTO Maribor, TOZD Vleka vlakov (28. 3.) in predsedstva MK ZSMS Maribor (3. 4.), v katerih se nahaja sklep omenjenih organov, da s celotnim »građivom«, ki se je nabralo ob štrajku strojevodij, seznanita javno tožilstvo, s posebnim ozirom na očiten sum, da je bila v času štrajka strojevodij ogrožena varnost železniškega prometa in s tem tudi življenja potnikov.

Kako je bila ogrožena varnost železniškega prometa, življenja potnikov? Kdo je kriv za omejeno ogrožanje? Zakaj o teh sumih obveščata javno tožilstvo sindikat in mladinska organizacija, ne pa pristojni organi? Zakaj so med tem minili že štirje meseci?

Na ta in še na nekatera druga vprašanja bom poskušal odgovoriti z listanjem po prej omenjeni mapi. Odgovori na ta vprašanja, čeprav navidezno malo povezani s samim štrajkom, nam na zelo plastičen način kažejo, kako, s kakšnimi mehanizmi oz. sredstvi reagira naša oblast (republika in železniška) na neodvisno, samoorganizirano delavsko akcijo. Pa polistajmo malo po naši mapi...

VSESLOVENSKI ŠTRAJK STROJEVODIJ JE UDARIL KOT STRELA Z JASNEGA!

Štrajk je in ni bil presenečenje. Ni bil presenečenje, ker so strojevodje že nekaj mesecev pred štrajkom opozarjali na svoje probleme, zvrstila se je vrsta sestankov, kjer so njihove zahteve obravnavali oz. bolje rečeno jih niso obravnavali, ker so jih brez temeljitejšega razmisleka pavšalno zavracali, etiketirali itd. Na zadnjih sestankih pa je bila jasno izražena tudi grožnja s štrajkom — tu pa se začenja presenečenje (za oblast seveda) — čeprav je celotna zgodovina »no« Jugoslavije tudi zgodovina večpomenskega zatiranja vsakr-

šne drobne misli delavstva po avtonomnih, neodvisnih, sindikalističnih ali kakšnih drugačnih akcijah, so strojevodje svojo grožnjo tudi izpolnili in to na skoraj celotnega železniškega prometa njena pozicija ogrožena — istočasno pa oblast ni bila presenečena, ker je v tako militantni, represivni družbi, kot je naša, na voljo dovolj sredstev in načinov, kako na represivni način »ukiniti«, razbiti, premagati vsakršno stvar, ki se postavi na pot oblasti.

V tem kontekstu so razumljivi ukrepi v času štrajka: grožnje s 622. členom ZZZ, grožnje z vojaškimi pozivi, uporaba obrambnih načrtov, blokada notranjega telefonskega omrežja ŽG (da bi se onemogočilo komuniciranje štrajkačev) itd.

Zadrego, ki jo je povzročil obstoj trdno samoorganiziranih strojevodij (stavkovnih odborov) železniškim oblastnikom, kaže dopisovanje med Jožefom Slokarjem, takratnim predsednikom KPO ŽG Ljubljana in sedanjim članom Zveznega izvršnega sveta, odgovornim za promet in zveze (torej prometnim ministrom Jugoslavije) in Delavskim svetom ŽG Ljubljana:

ŽELEZNIŠKO GOSPODARSTVO LJUBLJANA DELAVSKI SVET

Delavski svet je obravnaval pismo predsednika PO ŽG Ljubljana Jožeta Slokarja z dne 26. 1. 1989 v katerem sporoča, da je proti ljudem, ki so med stavko izpolnjevali delovno dolžnost in se odzvali apelu Delavskega sveta in vozili vlake, izvajajo povračilni ukrepi in šikaniranja kljub zaščiti, ki jim jo je delavski svet zagotovil. S tem je ogroženo izvrševanje funkcij urejenega, zadostnega in varnega železniškega prometa, ki je utemeljeno v Ustavi Zakona o združenem delu, Zakona o varnosti železniškega prometa in v programu za varen in urejen železniški promet v Železniškem gospodarstvu Ljubljana, kot dejavnosti posebnega družbenega pomena.

Na osnovi obravnave delegatov in presoje je delavski svet sklenil, da je treba storiti vse korake, pravne, samoupravne in poslovne narave v okviru obstoječih predpisov, da se to prepreči in zagotovi normalno z zakoni in akti predvideno stanje.

Predsedniku poslovnega odbora ŽG Ljubljana Jožetu Slokarju daje delavski svet popolno podporo, priznanje in soglasje za njegovo delo in

uspehe Železniškega gospodarstva dosežene v obdobju njegovega predsednikovanja. Delavski svet ŽG Ljubljana zato odstavke ne more in ne sprejema.

Delavski svet ŽG Ljubljana imenuje komisijo v sestavi: predsednik delavskega sveta ŽG, predsednik upravnega odbora ŽG, predsednik sindikata ŽG, tovariš Virgilij Kontestabile, tovariš Vabšek Jože in tovariš Manfreda Albert.

Komisija DS ŽG Ljubljana pooblašča in zadolžuje, da izvrši vse potrebne konzultacije, razgovore in kontakte na osnovi katerih opravi tudi razgovor s predsednikom PO ŽG Ljubljana, Jožetom Slokarjem vse z namenom, da se vzpostavi take odnose in stanje, ki bo omogočilo normalno in tvorno delo v smislu stališča in sklepov DS ŽG Ljubljana z dne 26. 1. 1989.

Datum: 26. 1. 1989

Predsednik delavskega sveta Karel Rižnar

ŽELEZNIŠKO GOSPODARSTVO LJUBLJANA Poslovni odbor

Datum: 26. 1. 1989

DELAVSKEMU SVETU ŽG LJUBLJANA

Delavski svet ŽG Ljubljana obveščam, da v zadnjem obdobju predvsem pa, po stavki strojevodij ŽG Ljubljana, ki je bila dne 27. 12. 1988 in 28. 12. 1988 sem ovrin pri opravljanju osnovnih funkcij varnega, urejenega in ustreznega železniškega prometa v Železniškem gospodarstvu kot dejavnosti posebnega družbenega pomena. Ta dejavnost opredeljuje Ustava, 622. člena Zakona o združenem delu, Zakona o varnosti železniškega prometa in sprejeta poslovna politika v ŽG Ljubljana objavljena v »Zeleni knjižici«: Program za varen in urejen železniški promet.

Delavskemu svetu ŽG Ljubljana sporočam, da v skladu z ustreznimi akti Železniškega gospodarstva Ljubljana, odstopam od funkcije predsednika poslovnega odbora Železniškega gospodarstva Ljubljana.

Poslovni odbor ŽG Ljubljana je izdal ob stavki strojevodij odredbo, s katero je organiziral železniški promet v smislu 622. člena Zakona o združenem delu. Delavski svet ŽG Ljubljana je pozval delavce, naj kljub stavki zagotovijo izvrševanje minimalnih proizvodnih funkcij v Železniškem gospodarstvu in obvestil, da bo vse delavce, ki bodo to delo med stavko opravljali zaščitili pred šikaniranjem in drugimi postopki, oziroma ukrepi v zvezi s tem.

Že pred stavko, med njo, predvsem pa po njej se vrstilo lažno in žaljive izjave prenešene v sredstva obveščanja, šikaniranja, grožnje in sankcije proti ljudem, ki so med štrajkom vozili vlake. V takih pogojih pravno neosno-

vanega ravnanja je nemogoče prevzeti odgovornost za opravljanje osnovnih funkcij v železniškem prometu in s tem tudi utemeljujem svojo odločitev.

Predsednik poslovnega odbora ŽG Ljubljana Jožef Slokar, dipl. ing.

Gornje pisanje je zanimivo v širšem smislu, ker nam pokaže funkcioniranje ŽG-jevske oblastne strukture, v katero spada tudi delavski svet. Ta struktura je despotična, avtokratična, polvojaška in kot taka slabo ali pa sploh ne prenaša kakršnekoli opozicije, sploh pa ne opozicije »neke partikularne skupine delavcev«, kakor so ocenili strojevodje. Dopisovanje nam dokumentirano pokaže funkcioniranje sedanjega prometnega ministra Jožeta Slokarja, ki v času štrajka ni bil sposoben niti pripravljati biti partner štrajkačevim.

To dopisovanje pa je izredno pomembno tudi za našo študijo primera (varnost prometa, stavkokazi itd.). Dopisovanje je datirano s 26. 1. 1989, torej skoraj cel mesec po štrajku strojevodij, v njem pa, kot je razvidno, Jožef Slokar ugotavlja, da ni mogel zagotoviti izpolnjevanja 622. člena ZZZ, določil Zakona o temeljnih varnosti v železniškem prometu. V nadaljevanju piše, da ni mogel preprečiti šikaniranja, oz. drugih postopkov zoper tiste, ki so vozili v času štrajka, in vso krivdo vala in štrajkačev strojevodij.

V gornjem dopisovanju manjka droben, že nakazan, a zelo pomemben kamenček — ne samo, da Jožef Slokar ni mogel izvršiti 622. člena ZZZ v smislu zagotavljanja minimalnega prometa, ni mogel zagotoviti varnega železniškega prometa (!), ni mogel obvarovati tudi tistih, ki so v času štrajka vozili vlake itd., a ne zaradi »podivjane horde maščevalnih strojevodij, ki so hoteli na kol nabiti vse, ki so vozili« — pravi razlog leži v tem, da velika večina Slokarjevih stavkokazov ni imela predpisanih periodičnih zdravstvenih pregledov ali pa periodičnih strokovnih pregledov.

Dejstvo, da je DS ŽG še isti dan zavril odstop Jožeta Slokarja, pa da vedeti, da si je sedanji prometni minister želel pokriti svoj hrbet. Zakaj?

Delavski svet ŽG je namreč bistven člen v celotni aferi. Na seji prvga dne štrajka (27. 12. 1988)

je delavski svet dal Jožetu Slokarju polna pooblastila za ravnanje v času štrajka. Delavski svet sicer omenja, da je potrebno zagotoviti varen minimalni promet, s tem da je dovolil Jožetu Slokarju, da si interpretira »varnost« po svoje. Jože Slokar namreč ni imel na voljo zadostnega števila strojevodij z opravljenimi strokovnimi in zdravstvenimi periodičnimi pregledi, tako da je svoje stavkokaze regrutiral od vseh, vsod, največ pa je bilo tistih, ki zasedajo bolj odgovorna delovna mesta (po večini režijska) in že po več let (!) niso vozili vlakov ter opravljajo strokovne in zdravstvene izpite redkeje, kot je to predpisano za strojevodje.

Zgodilo pa se je to, kar je pravilno konstatiral Jožef Slokar v svoji odstopni izjavi: s tem ko so vozili vlake strokovno in zdravstveno nekompetetni ljudje, je bila bistveno ogrožena varnost železniškega prometa. ZATO BI BIL SLOKAR DOLŽAN NE SAMO ODSTOPITI IZ SVOJE FUNKCIJE, AMPAK BI ZA TAKŠNO RAVNANJE MORAL BITI CELO KAZNOVAN — TO PA JE VEČ NI USTREZALO OBLASTNIŠKEMU SCENARIJU, V KATEREM JOŽEF SLOKAR NAPREDUJE V MINISTRA ZA PROMET, OSTALI PA, KI SO BODISI VOZILI BODISI DRUGIM UKAZALI, DA VOZILJO, BODISI KRŠITVE SPREGLEDA LI, PA BI OSTALI NEKAZNOVANI.

Da je dopisovanje med Jožefom Slokarjem in DS ŽG zgolj farsa, dokazuje tudi dokument, ki ga je izdelal DS ŽG in se imenuje: OCENA, STALIŠČA IN SKLEPI v zvezi z dogajanjem ob štrajku strojevodij.

STALIŠČA

1. Delavski svet je samoupravni organ vseh železničarjev, kjer se morajo najti skupna stališča in rešitve pa čeprav so problemi še tako težki. To potrjuje tudi dejstvo, da je v skupnih organih, ki so bili imenovani oziroma so razreševali zahteve stavkajočih delavcev, prišlo do sporazuma. Delavski svet ŽG Ljubljana zato bojkote in ultimete kot metodo reševanja sporov zavraci in obsoja.

2. Delavski svet opozarja, da je v primeru stavke na železnici kot dejavnosti posebnega družbenega pomena, ŽG Ljubljana — vključno s stavkajočimi delavci, dolžno zagotoviti v

skladu s 622. členom zakona o združenem delu bistvene funkcije delovnega procesa — izvršiti osnovne in kritične prevoze blaga in potnikov.

V ta namen je tudi v skladu z notranjimi železniškimi predpisi ŽG Ljubljana dolžno v izrednih pogojih poslovanja in ob izjemnih dogodkih organizirati železniški prevoznik proces z razpoložljivimi zmogljivostmi, da se ohrani osnovna funkcija sistema, ob zagotovitvi vseh pogojev za varen železniški promet z rednimi ali pa tudi izjemnimi ukrepi.

Delavski svet ugotavlja, da je bilo v danih razmerah nadomestno delo na ta način organizirano optimalno in korektno in daje polno priznanje in pohvalo vsem, ki so pri tem sodelovali. Izjemni in dodatni ukrepi, ki so bili sprejeti za zagotovitev varnega železniškega prometa pa so bili potrebni in učinkoviti, kar dokazuje popolnoma varno potekanje železniškega prometa v času stavke.

3. Delavski svet ŽG Ljubljana zavraci in obsoja vse tendenciozne, neresnične, zlonamerne in žaljive izjave v sredstvih javnega obveščanja. Ob tem posebej opozarja, da je ŽG Ljubljana v času stavke organiziralo in opravljalo železniški promet po zahtevi 622. člena zakona o združenem delu, varno in skladno s predpisi, zato posamezne pavšalne trditve, da so delavci opravljali delo nepooblaščenih v nasprotju z zakonom in o sposobnosti vodenja delovnega procesa na vseh ravneh, zadevajo integriteto železniškega Ljubljana in njegovih delavcev, ki je pravno zavarovana.

4. Delavski svet je na seji 27. 12. 1988 in v apelu vsem železničarjem med stavko potrdil orientacije in obvezal železničarje, da v skladu z zakonom o združenem delu (622. člen) storijo vse, da bo železniški promet tudi med stavko potekal v zakonu predvidenem obsegu. Razglasil je, da bo zaščitil vse delavce, ki se bodo temu apelu in nalogi priključili.

In tako se je sklenil železniški oblastni krog.

BILO BI PREVEČ LEPO, ČE BI SE AFERA TUKAJ ZAKLJUČILA

Delegati MK ZSMS Maribor v DPZ MS in predstavniki štrajkovnega odbora strojevodij so s svojim vztrajanjem pri zahtevi, da dobijo uradni odgovor na vprašanja, razkrili še druge oblasti (državne) organe pri igri v aferi. Igra »slepe miši« se je v DPZ vlekla cele tri zapovrstne seje.

ZA/PROTI DRUŽBOSLOVNEMU INŠTITUTU

VILI RAVNJAK:

JANEZ GUJT:

Pozdravljam pobudo o ustanovitvi Sociološkega inštituta v Mariboru, in iskreno želim, da bi kmalu postala stvarnost. Za tako ustanovo se mi zdita dva ključna razloga: prvga vidim v tem, da je v Mariboru humanistično-družboslovna miselnost in s tem povezano delovanje skozi in skozi deficitarna; drugega pa v tem, da Slovenija poleg ljubljanskega potrebuje vsaj še en sociološki center, da bi se lahko razvilo bolj dinamično družbeno-mišljenjsko gibanje, postalo kvalitetnejše in znotraj sebe konkurenčno. Sicer pa se strinjam s piscema uvodnih člankov.

O Mariboru sta se povsem uveljavili vsaj dve sintagmi. To je tista o industrijski puščavi, ki jo je genialno postavil Bojan Stih, drugo, o odročnem družboslovju pa prof. dr. Vlado Struk.

Prizadevanja po uveljavitvi družboslovja segajo že leta nazaj. Številne dejavnike, tudi univerzo, smo v okviru aktivna družboslovcev že leta 1980 seznanili z našimi stališči, ki so zadevala problematiko razvoja družboslovja v Mariboru.

Že takrat smo ugotovili, da v Mariboru nismo dovolj usposobljeni za zahtevnejše izobraževanje, publicistične in popularizacijske dejavnosti. Ni pogojev za znanstveno raziskovalno dejavnost na središčnem družboslovnem področju (sociologija, politologija, socialna psihologija, filozofija itd.).

Menili smo, da bi bilo potrebno napraviti realen program razvijanja družboslovja v Mariboru. Ta program bi moral imeti natančno artikulirane vsebinske in časovne komponente. Predvsem je treba paziti, da se ne bi še naprej ponavljale stare napake.

Razčistiti je potrebno vprašanje v zvezi s funkcioniranjem Marksističnega centra pri Univerzi v Mariboru in institucij, ki bi znanstveno raziskovalno delovale na področju družboslovja v celoti. Družboslovno središče je potrebno razvijati predvsem v smeri usposobitve za njegovo znanstveno raziskovalno, idejno izobraževalno in publicistično dejavnost. V zvezi z družboslovnim centrom bi bilo škodljivo gojiti iluzije o njegovi hitri delovni uveljavitvi na različnih po-

dročjih. Postaviti tak center in ljudi v njem v začetni fazi v položaj, da bi morali opravičiti takoj sredstva, ki bi jih dobivali, kakor kak razvit, usposobljen inštitut, bi pomenilo preprečiti njegovo normalno rast.

Ljubljansko družboslovje se je do današnje visoke ravni razvijalo več desetletij. Napeti bi morali vse sile, če bi hoteli v času 5—10 let postaviti solidno izhodiščno bazo za lastno raziskovanje in zahtevnejšo publicistiko (no, medtem so ta leta minila pa tudi denarja se je ne tako malo porabilo).

Predvsem bi morali racionalno ravnati s sedanjimi kadri. Ljudi, ki so usposobljeni oziroma sposobni za znanstveno raziskovalno ali publicistično dejavnost, ne kaže »pokopati« pod goro nesmiselnega dela. Evidentirati velja obstoječe kadre, ugotoviti njihove realne možnosti in sposobnosti ter jih adekvatno zaposliti. Točneje, za vsakega delavca na tem področju kaže temeljito opredeliti njegove dosežke, možnosti in naloge.

Posebej kaže poudariti, da družboslovni center ni politični organ ali morda organ za kako zvrst začetniškega usposabljanja. Odigrati mora zahtevne vloge:

— kultivirati, razvijati družboslovno misel tu (v regiji, na univerzi itd.);

— inicirati ali izvajati mora čim več ustreznih znanstveno raziskovalnih, publicističnih, založniških in podobnih dejavnosti, akcij;

— biti mora osnovna kadrovska baza za vse zahtevnejše funkcije na znanstvenem in nazorskem območju.

Dosedanji pristop k razvijanju družboslovnega središča najlaže presežemo, če se zavzamemo za konstituiranje družboslovja na Univerzi v Mariboru. Popolno prednost pri nastavitvah na eventualna profesionalna vodilna mesta ali polprofesionalna mesta in mesta raziskovalcev naj bi imeli takšni ljudje, ki so redno končali študij sociologije, politologije, filozofije itd. zadnja leta, hkrati pa so tudi že dosegli določeno uveljavitev, konkretne rezultate v raziskovalnem in publicističnem delu. Družboslovno središče nikakor ne sme postati pribežališče za različne preutrujene kadre, pač pa mora biti zarišče družboslovne in humanistične misli (Marksistični center — družboslovni center je bil žal žalostna podoba realnega stanja).

Menim, da je treba opraviti široko in podrobno konsultiranje vseh posameznikov, skupin in institucij, ki lahko bistveno prispevajo k utemeljitvi takšnega družboslovnega centra, ki bi bil usposobljen za zahtevnejše naloge. Vsakršna naglica oziroma nedomišljenost bi se utegnila maščevati tako, da spet ne bi uspeli organizirati družboslovnega centra na način, ki bi omogočal normalen razvoj in kakovost (spet bi izgubili desetletja časa in časa primerno tudi denarja — tako kot doslej).

RASTO OVIN:

Menim, da bi bil tak inštitut Mariboru in mariborski univerzi koristen. Glede njegovega poslanstva menim, da so argumenti D. Korade v članku »Za teorijo« v zadnji številki Katedre na mestu. Tudi zaradi povsem komformnih razlogov je revitalizacija Marksističnega centra Univerze v Mariboru koristna, kot je pač koristno vse, kar neko univerzo lahko še bolj utrdi v ožjem in širšem prostoru. Pozitivni učinki bodo toliko večji, če bomo k sodelovanju v tem inštitutu uspeli pritegniti avtorje, ki so se na tem področju že uspeli uveljaviti.

Akcije ne bi zastavljal preveč široko. Gospodarstvo bo od tega direktno dobilo malo ali nič; Univerza v Mariboru in mariborska politika sta tisti, ki morata poznati akceleratorni učinek takšnega inštituta na družboslovne in posredno tudi druge vede v Mariboru. Politika, če res želi hitrejši napredek mesta in regije, mora izkoristiti (dopustiti) pač ta način strukturiranja dinamičnejše aktualne scene. Značilno mariborsko mrtvilo in ne pomanjkljivo znanje podjetnikov, je glavni razlog, da po gospodarskem vplivu mesto drsi v ozadje in kontrolira le minimalne realne in finančne tokove v državi.

Dovolite mi še kakšno sugestijo za delo inštituta, o katerem govorimo. Zaradi razlogov, ki so znani iz dosedanjih razprav (predvsem tega, da na Univerzi v Mariboru nimamo Filozofske fakultete), bo pomembno, da bo dejavnost inštituta obrnjena tudi navznoter — v UM kot tudi v prostor. V Mariboru je pospešena promocija humanizma, etike

MAGNETOGRAFSKI ZAPIS 22 SEJE DRUŽBENOPOLITIČNEGA ZBORA IN ZVEZI S STAVKO SLOVENSkih IN ISTRSKIH STROJEVOJDIJ, Z DNE 29/12-1988

Tov. Andrej FIŠTRAVEC
Govoril bom o štrajku železničarjev oz. strojevodij. V tem okviru bom oblikoval dve pobudi:

Ugotavljamo in zavračamo aroganco vodstva železničarskega gospodarstva Ljubljana in struktur, ki so se vezale naj, to mislim predvsem na izvršni svet SRS v odnosu do stavkovnega odbora, glavnega stavkovnega odbora v Ljubljani in podružnic v Sloveniji pred samo stavko, v času ko se je stavka pripravljala.

Obsojamo, in nikakor ne moremo razumeti grožnje z uvedbo izrednih ukrepov v primeru, da bi se stavka nadaljevala, ker nam je vsem jasno, da v teh napetih trenutkih, ki vladajo v Jugoslaviji, bi pomenilo takšno samoupravno uvajanje vojaškega stanja katastrofa za celotno Jugoslavijo.

Z grožnjenostjo smo ugotovili, da so v času štrajka strojevodji Železniškega gospodarstva Ljubljana, bili potniki prepučeni v veliki meri strokovno neusposobljenim strojevodjem in je bila direktno ogrožena njihova varnost.

Ugotavljamo ponovno blokado sistema informiranja in sicer v ožjem in širšem smislu. To sem mislil medije, ki so reprezentirali sam štrajk in v ožjem smislu interno komuniciranje, ki je bilo onemogočeno. Telefonske zveze so bile namreč prekinjene.

Izhajajoč iz tega bi sprožili dve pobudi:

Zahtevamo sprožitve ugotavljanja konkretne odgovornosti služb in organov, ki so ogrozili varnost potnikov v času štrajka.

Da ustrezne službe ugotovijo konkretno odgovornost služb in organov, ki so prekinili PTT promet, ki so ga uporabljali štrajkačji.

Stališča, ki smo jih izoblikovali v vodstvu mladinske organizacije, da očitno blokada ne velja samo za štrajkačje, ampak tudi za ostale.

Imeli smo stik z železničarji, z njimi smo se veliko pogovarjali in imam občutek, da je to res bil štrajk, ki je lahko ponos delavcem gibanju.

Tov. Emil TOMAŽIČ

Ce se pobuda sprejema bi bilo prav, da se pogovorimo kje uresničiti to pobudo. Ali je to naš družbenopolitični zbor v tem primeru; ali bi to pobudo posredovali v republiko, ker je vendarle bil ta štrajk republiškega pomena.

Tov. Alojz HREN

V Mariboru ne bo to samo kot solidarnost. Čakali so kaj se bo v Ljubljani zgodilo, da preidejo na delo. Po tistem pozivu včeraj ob petih, so verjetno tudi takoj pričeli z delom. Zato bi bilo prav, da to pobudo naslovimo na republiko.

Tov. Slavko VIZOVIŠEK

Mislim, da je treba te pobude posredovati dalje. Ker so to vprašanja, ki so se ob teh dogodkih zadnjih dni zelo masovno pojavila. Opozoril pa bi še na en vidik, ki mogoče iz te mladinske pobude na izhaja. Mislim, da smo vsi skupaj spoznali, da ob tej politični legalizaciji štrajka, ki je bila opravljena v teh zadnjih dveh letih, pa tudi sedaj v prvih korakih v ustavi in zakonodaji, da je tudi na tem področju še ena velika praznina. Ne glede na stanje v železniškem gospodarstvu do seveda podrobneje treba urediti predvsem problem teh javnih sekcij. Kot metode delavskega boja seveda niso metode samo v tem okviru, ampak prizadenejo celo širšo družbeno skupnost in kjer bo treba zelo precizno postaviti mehanizme, kdaj in kako je takšen štrajk upravičen.

Tov. Bojko ČERTALIČ

Bolj težko bi se odločil, ali se s pobudo strinjam ali ne, ker bi se moral z odborom ali predsedstvom ZZB pogovoriti, kakšno bi naj bilo stališče glede teh danih pobud. Pri vsem tem mi pa je nekaj pade na misel, da sta ti dve pobudi vendarle pomanjkljivi. Ti samo iz teh strani odgovornosti tega, tega, mislim, da je premalo. Ne dajejo pa pobude, kdo bo ta izpad, to izgubo dohodka pokrili. Zato ne vem kako se naj opredelim.

Tov. Alojzija DOLTAR

Ce bo šla pobuda naprej, bi se morali dejansko od tega nekaj naučiti. Ko so po televiziji povedali, da je konec, so tudi povedali kaj to za nas pomeni. Če ZKaj pa se vopodstvo za prvi dan ni pogovarjalo s temi ki so štrajkali. Celovito je treba povedati, kdo je kuh. Na koncu je kriv narod in narod bo vse to plačal.

Tov. Stanko HADNER

Mislim, da je v tem trenutku premalo argumentirati dejstvo, da bi lahko že zdaj nekoga obsejati. Strijam pa se, da to pobudo razširimo. Da predlagamo izdelavo celovitega poročila o štrajku v vseh vidkih. O katerem naj razpravlja republiška skupščina.

Tov. Emil TOMAŽIČ

Dobro bi bilo vedeti, kaj so bili sploh vzroki, da je do štrajka prišlo. Sploh ne vemo kateri so pravi vzroki, nastitih je sicer več, vendar ne vemo kaj je prav in kaj ne. Treba je dobiti informacijo, da je bila varnost potnikov resnično ogrožena.

Tov. Srečko TRGLEC

Tega ne smemo postaviti kot trditve, ampak kot vprašanje. Pobudo posredujemo Republiškega izvršnega svetu oz. ustreznim organom pri Republiškem IS.

Slovenska država ima namreč še Republiški komite za promet in zveze ter v okviru le-tega republiški inšpektorat. Slednji, inšpektorji za promet in zveze, so v času štrajka, kot je razbrati iz besed glavnega republiškega in-

špektorja za promet in zveze, še poostriili (???) nadzor nad varnostjo prometa, a so zgoraj omenjene nepravilnosti spregledali.

MAGNETOGRAFSKI ZAPIS 24 SEJE DRUŽBENOPOLITIČNEGA ZBORA Z DNE 20/3-1989, V ZVEZI S STAVKO SLOVENSkih IN ISTRSKIH STROJEVOJDIJ

Tov. POTOKAR, pomočnik glavnega prometnega inšpektorja SRS

Izredne razmere so nastale predvsem zato, ker je bilo konec leta. Da bi bilo delegatov bolj jasno zaradi varnosti. Naša prva funkcija je bila, da se bo odvijala vožnja v skladu s predpisi. V tej informaciji, ki jo je podal podsekretar je lepo navedeno, dve stvari. Po zakonu o temeljni varnosti železniškega prometa je odgovorna za varnost železniškega prometa ŽTO, v konkretnem primeru ŽG Ljubljana. In drugo, na podlagi podzakonskih aktov, ko je bil citiran prometni pravilnik je skupnost Jugoslovanskih železnic oz. njegov poslovodni organ pooblaščen, da daje navodila, talmčenja in mnenja. In to je bilo v tisti situaciji tudi zahtevano. Vrnimo se za 4,5 let nazaj. Pri nas divaška nesreča še ni pozabljena. Imamo 5 inšpektorjev v inšpektoratu. Vsi štirje, eden je ostal za koordinacijo, so bili ves čas zunaj na terenu. Tudi sam sem bil dežuren in nisimo dobili niti enega, ki ne bi izpolnjeval vseh pogojev.

Tako je inšpekcijska služba direktno skrivna za to, kar se je dogajalo — svoje funkcije ni opravila: kontrole varnosti prometa, ukrepanja zoper kršitelje itd. Namesto da bi varovala interese uporabnikov, potnikov, družbe, če že hočete, je varovala interese oblasti.

Tudi sam RK za promet in zveze se ne bo mogel otresti odgovornosti; njegova pozicija je razvidna iz odgovora na delegatsko vprašanje, postavljeno v DPZ MS, kjer gladko zanika vse sume, že na naslednji seji pa te argumente nehoti obrvže ŽTO Maribor s svojim dopisom SMM, kjer direktno priznavajo vse sume, izbrane v delegatskem vprašanju.

SOCIALISTIČNA REPUBLIKA SLOVENIJA REPUBLIŠKI KOMITE ZA PROMET IN ZVEZE LJUBLJANA Prešernova 23

Številka: 021-2/89

Datum: 23. 1. 1989

SKUPŠČINA SR SLOVENIJE Predsednik Zbora občin tov. Vlado Beznik LJUBLJANA

ZADEVA: DELEGATSKO VPRAŠANJE DRUŽBENOPOLITIČNEGA ZBORA SKUPŠČINE MESTA MARIBOR V ZVEZI S STAVKO SLOVENSkih IN ISTRSKIH STROJEVOJDIJ

Družbenopolitični zbor Skupščine občine Maribor je v zvezi s stavko slovenskih in istrskih strojevodij postavil naslednje vprašanje:

— Ali je bila v času stavke ogrožena varnost potnikov v železniškem prometu?

— Ali so bile v času stavke prekinjene PTT zveze in če so bile, kdo je za to odgovoren?

Na navedeni vprašanji vam posredujemo naslednje odgovore:

Stavka strojevodij v ŽG Ljubljana je bila v dneh 27. in 28. 12. 1988. Na podlagi ugotovitev Republiškega prometnega inšpektorata je v prvem dnevu stavke potekali železniški promet normalno na progah Sezana—Jesenice, Karlovac—Ljubljana, Trebnje—Sevnica, Givačar—Pula, Ljubljana—Jesenice in Ljubljana—Kamnik. Na drugih progah je bil potniški promet moten in je bila večina potnikov preusmerjena na ekspresne in brze vlake, del potnikov pa je bil prevojen z avtobusi.

Drugi dan stavke se je zaradi povečanega števila stavkajočih strojevodij stanje v potniškem prometu občutno poslabšalo in je bil potniški promet na nekaterih relacijah popolnoma ukinjen. Na progah Sezana—Jesenice je potekal potniški promet še vedno omejeno, prav tako tudi v mednarodnem in medrepubliškem prometu.

Prevoz potnikov na opuščeni relacijah in relacijah z zmanjšanim železniškim potniškim prometom se je tudi ta dan opravljal z avtobusi.

Da ne bi bile ogrožene bistvene funkcije delovnega procesa v ŽG Ljubljana (člen 622. zakona o združenem delu) so bili vključeni v neposredno upravljanje železniškega prometa tudi vsi nadzorni delavci, ki so strokovno usposobljeni za upravljanje v lokomotivno. Tere delavcem so bili zaradi zagotovitve varnosti železniškega prometa dodeljeni spremljevalci (piloti) iz vrst vlakovodij, ki dobro poznajo razmere na posameznih progah.

Notranja kontrola v ŽG Ljubljana je zaradi spremenjenih razmer poostriila nadzor nad njihovim delom in nad delom postajnega osebja. Za zagotovitve čim manj motenega prometa so bile, razen rednih vzdrževalnih del, prekinjena vsa dela na progovnih napravah in objektih.

V času stavke je bil zabeležen samo en izreden dogodek v Zidanem mostu, kjer je prišlo do iztirjenja vagona zaradi tehničnih pomanjkljivosti.

Iz navedenih ugotovitev lahko zaključimo, da je bil železniški promet v navedenem času moten, ni pa bila ogrožena varnost potnikov.

Glede zvez, ki se uporabljajo v ŽG Ljubljana moramo ločiti med PTT zvezami, ki se uporabljajo za potrebe komuniciranja organizacij Železniškega gospodarstva s subjekti izven tega si-

stema in pa funkcionalnim sistemom zveze železniškega gospodarstva Ljubljana, ki se kot zaprt sistem uporablja za prenos sporočil znotraj tega sistema.

Za zagotovitev motenega delovanja železniške sistema je bil s (strani TOZD za vzdrževanje signalno varnostnih in telekomunikacijskih naprav in Republiškega prometnega inšpektorata poostren nadzor nad delovanjem celotnega funkcionalnega sistema zvez.)

Za oba sistema zvez ugotavljamo, da sta v času stavke delovala brez prekinitev.

PREDSEDNIK KOMITEJA
Milan Jelenc

ŽELEZIŠKO GOSPODARSTVO ŽELEZIŠKA TRANSPORTNA ORGANIZACIJA MARIBOR, n. sol. o. 62000 MARIBOR, KOPITARJEVA 5 — TELEFON (062) H. C. 26-151

NAŠA ŠTEVILKA VI-1374
NAŠA ŠTEVILKA
DATUM 8. 3. 1989

SKUPŠČINA MESTA MARIBOR
Družbena politični zbor

ZADEVA: OBRAVNAVA DELEGATSKEGA VPRAŠANJA V ZVEZI S STAVKO STROJEVOJDIJ ŽG LJUBLJANA

Delegatka družbeno političnega zbora Strašek Viktorija je podala pobudo za ponovno obravnavo problematike v zvezi s stavko strojevodij ŽG Ljubljana, ker meni, da so bili delegati o zadevi informirani enostransko, nestrokovno in nepopolno in tako razpolagali s premalo podatki za odločanje.

Odgovor na vprašanje, ki sta bili v vašem zboru postavljene dne 29. 12. 1988, vam je posredoval Republiški komite za promet in zveze.

Odgovor je bil predmet razprave na naslednji seji zbora 21. 1. 1989, vendar k razpravi predstavniki TOZD ŽG Ljubljana niso bili javljeni. Zato vam v zvezi s problematiko stavke ter dodatni vprašanje, ki so bila postavljena, pošiljamo še nekaj pojasnil.

V primeru stavke na železnici kot dejavnosti posebnega družbenega pomena je ŽG Ljubljana vključeno s stavkajočimi delavci dolžna v skladu s 622. členom Zakona o združenem delu zagotoviti bistvene funkcije delovnega procesa, to je izvršiti osnovne in kritične prevoze blaga in potnikov.

Zavedajoč se svoje obveznosti in odgovornosti je poslovodni odbor ŽG Ljubljana na poslovodni konferenci vseh direktorjev OZD ŽG Ljubljana dne 24. 12. 1988, na podlagi določil 507., 512. in 62. člena Zakona o združenem delu ter ob upoštevanju določil 5., 12., 110. in 121. člena Zakona o temeljni varnosti v železniškem prometu in sklepa delavskega sveta ŽG Ljubljana z dne 19. 12. 1988, izdal odredbo o odvijanju železniškega prometa v primeru stavke. Odredba je vsebovala določila o načinu odvijanja železniškega prometa v času stavke, o pooblaščenih, ki jih imajo poslovodni organi za razporejanje delavcev, ki bodo vozili vlake in o okrepitvi za zagotavljanje varnega in urejenega prometa.

Ne glede na te priprave so bile TOZD za vlake vlakov ŽG Ljubljana oziroma stavkovni odbor opozorjeni na obveznosti, da je treba v primeru stavke v skladu s 622. členom Zakona o združenem delu za preprečitev bistvenih inženjerskih in strokovnih potreb po proizvodih in storitvah zagotoviti vlake oziroma vožnje naslednjih vlakov:

— mednarodnih brzih in ekspresnih vlakov,

— delavskih in dijaških potniških vlakov,

— mednarodnih tranzitnih tovornih vlakov,

— po enega »Cargo« vlaka na vsaki progi,

— vlakov namenjenih za energetiko (naftni derivati in premog)

— ter vlakov za prevoz hitropokvarljivega, živnega in vojnega blaga.

V velikih TOZD, v katerih so se odločili za stavko, so zahtevano minimalno varnost za izvajanje najnujnejšega prometa v času stavke odklonili, prav tako pa so povsod razen v TOZD za vlake vlakov Ljubljana, prekršili sindikatska stavkovna pravila glede minimalnega števila delavcev na najavo štrajka.

Železniško gospodarstvo Ljubljana je bilo tako primorano organizirati vsaj najnujnejši železniški promet z razpoložljivimi zmogljivostmi oziroma delavci ob zagotovitvi pogojev za varno železniški promet z rednimi ali pa tudi izjemnimi ukrepi.

Za vožnje vlakov so bili angažirani delavci, ki imajo končano strojevodsko šolo in za katere je bilo ugotovljeno, da so sposobni za upravljanje vseh vrst vlakov in vožnje vlakov v izrednih pogojih.

V rednih pogojih dela strojevodje vozijo vlake v samični zasedbi, delavcem, ki so vozili vlake v času stavke pa so bili za spremljanje dodeljeni kot piloti vlakovodij, ki dobro poznajo razmere na posamezni progi in imajo opravljene periodične strokovne izpite za svojo stroko in potrjeno zdravstveno sposobnost.

Glede zdravstvene sposobnosti delavcev, ki so vozili vlake je potrebno še omeniti, da je bilo njihovo zdravstveno stanje dobro, da so se dobro počutili, le razpoložljiv čas je bil prekratek, da bi opravili poseben zdravniški pregled.

Ne glede na to, da se delavci, ki so vozili vlake v danem trenutku niso izkazali zdravniškimi sprejemalci in periodičnimi izpiti, ki so potrebni po železniških predpisih za vožnje vlakov, so izpolnjevali pogoje za delo v izjemnih okoliščinah.

Pravilnost takega ravnanja in odločitve, kot izhoda v izrednih okoliščinah potrjujejo tudi stališča Skupnosti JZ.

V izjemnih razmerah je bilo nujno potrebno spremiti tudi organizacijo vodenja železniškega prometa. Formirani so bili osrednji operativni štab v Ljubljani in področni štabi v vozliščih. Zaradi nemotnega dela so bila nadzorništva lokomotiv premeščena na sedeže področnih železniških postaj.

Za zagotovitev čim bolj uspešnega vodenja celotnega sistema so bile delno prirejene tudi telefonske zveze za povezave štabov in nadzorništev za kar so bile uporabljene tudi telefonske številke, ki sicer niso služile za vodenje tehnološkega procesa.

Delavski svet ŽG Ljubljana je na 10. seji dne 6. 1. 1989 obravnaval poročilo o vzrokih in poteku stavke strojevodij in v zvezi s tem sprejel celovito oceno, stališča in sklepe.

Delavski svet je sprejel tudi stališče, da je potrebno vsa nesoglasja in spore reševati skupno in hitro z dogovorjanjem in medsebojnim razumevanjem, v teh izrazito kriznih časih pa je pozval vse železničarje, da strnejo svoje vrste h kakovostnemu in varnemu delu, ki edino lahko trajno zagotovi boljši materiali in družbeni položaj železničarjev ter hitrejšje posodabljanje in razvoj železnice.

DIREKTOR ŽTO MARIBOR:
Ludvik KRAJČIČ, dipl. iur.

Kljub temu pa na naslednji seji DPZ močna delegacija zgoraj navedenih republiških organov in ŽTO Ljubljane in Maribora ne uspe prepričati mladinskih delegatov o trdnosti svojih argumentov.

MAGNETOGRAFSKI ZAPIS 23. SEJE DRUŽBENOPOLITIČNEGA ZBORA Z DNE 21/2-1989, V ZVEZI S STAVKO SLOVENSkih IN ISTRSKIH STROJEVOJDIJ

Tov. Branko ŽNUDERL

Ta odgovor Republiškega komiteja za promet in zveze nis je razočaral, nad njim smo celo zgroženi in čeprav so bila vprašanja splošna, bi od takega organa ki odgovarja za omogočanje zadev na področju prometa in zvez, pričakovali bolj natančen odgovor. Odgovor je preveč splošen in merljivo na določenih mestih oz. na ključnih mestih odgovorov, je po našem mnenju celo lažov. Dal bi dve pobudi:

1. Da se vse skupaj vrne Republiški komiteju za promet in zveze in da naj odgovori na konkretne zadeve.

2. Menimo, da obstaja zelo velika možnost, da je v tem primeru prišlo tudi do kršitve tako notranjih pravilnikov o varstvu prometa, tako zakonov s tega področja, da se ta celotno gradivo pošlje tudi javnemu tožilstvu SRS, oz. listemu javnemu tožilstvu, ki je za to pristojen.

Tov. PURIŠIČ

Železniški delavci, ki na določenih mestih neposredno sodelujejo pri opravljanju železniškega prometa, morajo izpolnjevati posebne zdravstvene pogoje in biti strokovno usposobljeni za ta dela v skladu s samoupravnimi splošnimi akti s katerimi se urejajo ta vprašanja. Znanje oz. strokovna usposobljenost delavcev katerih delo je neposredno zvezano z opravljanjem železniškega prometa se mora preverjati redno, vsaj enkrat letno in izredno na poseben ukaz ob izdaji novih predpisov ali uvedbi novih sredstev.

Čuden je ta odgovor tov. JELENCA. Saj je sodeloval na vseh sejah, ki jih je vodil tov. TOŠ v zvezi z rešitvijo spora med ŽG in stavkovnim odborom. Trdi, da je promet potekal nemoteno. Podatki so znani tudi tukaj. Od 25 delavcev, ki niso bili strojevodje, sta bila samo dva, ki sta bila usposobljena za to delo. Navaja, da so vsi nadzorni delavci strokovno usposobljeni za upravljanje v lokomotivo. Na lokomotivi je lahko le strojevodja oz. pilot. Da ni bila ogrožena varnost prometa, s tem se sploh ne moremo strinjati. Glede telefonskih zvez — ŽAK centrala je bila odklopljena dva dni, tudi če bi prišlo do požara, so bili telefoni izključeni.

IN IZVRŠNI SVET SRS S TOV. ŠINIGOJEM NA ČE-LU...

Da ne bi mislili, da je to vse — da je vse to posledica delovanja zgolj ti. prometnega lobbya.

Celotno afero lahko prav razumemo šele, ko jo postavimo v funkcijo pogajanj republiškega IS s štrajkačji.

Šinigoj na eni strani poziva štrajkačje na »pogovor, kot močje«, in je v skladu s tem v pogajanjih s štrajkačji do skrajnosti oster — grožnja s pozivi, če ne nehajo s štrajkom — pozablja pa, da bi »možati« pogovor moral biti ne samo oster, ampak tudi POSTEN pogovor. Šinigoj od strojevodij zahteva možnost, sam pa ravna huje kot najbolj zanikrna »baba« (»baba« — predvsem karakterna lastnost, zanikna, lažniva, hinavska duša, op. Ž. B.) — drugače ni mogoče razumeti tega, da je dopustil, oz. mogoče celo ukazal svojim podrejenim, da so štrajk poskušali blokirati na tak način, da so za kmrila vlakov posadili ljudi, ki že po več let niso vozili, oz. ljudi, ki niso bili zdravstveno pregledani ali pa niso dokazali svoje strokovnosti na periodičnih izpiti, kot je za strojevodje predpisano.

Ze res, da je Šinigoju tekla voda v grlo, saj je strojevodski štrajk ohromil ves železniški promet v Sloveniji in Istri ter s tem povzročil nemale probleme v prometu celotne Srednje Evrope — nevzdržno pa je, da je, namesto da bi se konstruktivno pogajal s strojevodji, blokiral štrajk s stavkocazi, ki so ogrozili življenja tisočih potnikov.

Tov. Emil TOMAŽIČ
Sprausuje, če so uredili znotraj DO te zadeve, ker tov. JELENC je verjetno napisal to, kar je povprašal oz. slišal.

Glede na to, da so v času stavke vozili vlake tudi delavci, ki ne opravljajo del in nalog strojevodij, da določeno število delavcev ni več kot 6 mesecev vozilo na posamezni progi, da nekateri več kot 6 mesecev niso opravljali del strojevodij da določeno število delavcev ni imelo opravljenih zdravniških pregledov v predpisani progi za strojevodje je železniško gospodarstvo Ljubljana uvedlo naslednje varnostne ukrepe za zagotovitev varnega železniškega prometa. Dodelilo voščice, pilote vsem strojevodjem, tako sa so vsi valci vozili z dvojno zasedbo. V normalnih razmerah vozijo v večini prometrov z samčno zasedbo. Poostriilo nadzor nad signalno varnostnimi in telekomunikacijskimi napravami, progovnimi napravami posebno kretnicami, opravljanje tehnično vozovne dejavnosti, opravljanje prometne službe. Prekinilo vsa investicijska vzdrževanja in remonte prog, da bi se izognilo posebnim režimom voženj v takih razmerah. In pa okrepilo notranjo kontrolo, ki opravljala neprekinjeno nadzor nad opravljanje dela strojevodij, vlakovnega in prometnega osebja. Poslovodni

ZAKONI, ZAKONI, ZAKONI

Oblastniki se ves čas naslanjajo na 622. člen ZZZD:

Ta člen v bistvu prepoveduje štrajk — bistvo štrajka je namreč ravno to, da ogrozi »bistvene funkcije proizvodnega procesa«!! V tem smislu je ta člen v nasprotju z ustavo in z mednarodnimi konvencijami, ki jih je Jugoslavija podpisala.

Tako da se boji, da so ŽTO Maribor »pravilno« interpretirali ključni člen, ko so menili, da morajo štrajkačji kljub štrajku peljati vse mednarodne brze in ekspresne vlake, delavske in dijaške vlake, mednarodne tranzitne tovorne vlake, po en »Cargo« vlak na vsaki progi, vlake za energetiko (naftni derivati in premog) in vlake za prevoz hitro pokvarljivega, živnega in vojnega blaga.

Ce ta člen sploh ima kak smisel, ga ima, če ga razumemo kot obveznost poslovodne strukture v štrajkajočih firmah, da čimprej vzpostavijo takšno stanje, da bi se »proizvodni proces lahko odvijal«, oz. da se nadvse odgovorno pogajajo s štrajkačji v smislu čimprejšnjega prenehanja štrajka.

IO ZSS ŽTO Maribor, TOZD Vleka vlakov in P MK ZSMS pa menita, da so bile v času stavke, kršene točke 1, 3, 5 in 6 Prometnega pravilnika 2 JZ in naslednji členi zakona o temeljni varnosti v železniškem prometu: 9, 14, 79, 80, 82 in 84 člen.

V tem smislu pa sta bila kršena tudi člena 46 in 145 ZZZD.

Priporočilo, ki ga je baje dala Skupnost JZ v zvezi s strokovnostjo in zdravstvenim stanjem strojevodij v času IZREDNIH RAZMER, ki niso opredeljene v prej omenjenih pravnih aktih, pa pomeni direktni suspenz višjih pravnih norm.

Po pravni razlagi so zgornje nepravilnosti zgolj PREKRŠKI, ki so v pristojnosti sodnika za prekrške, ker je bila s tem povzročena zgolj »abstraktna« (???) nevarnost.

Ker pa se je v času štrajka zgodilo tudi dejanski »izredni dogodek«, ki na srečo ni pripeljal do nezgode, pa sedaj celotna zadeva prav gotovo spada v pristojnost javnega tožilstva.

Maribor 04. 01. 1989

Predsedniku stavkovnega odbora za VV Maribor!

Podpisani vlakovodja Pučnik Ivan sem dne 28. 12. 1988 na relaciji Maribor—Špilje spremljal mednarodno tovorni vlak 44444 ki je na izvozni strani postaje Spieffeld Stros v smeri Lipnica prevozil izvozni signal ki je kazal signalni znak »STOJ«. Kot strojevodja je vozil tov. Široc (šef VV MB) Lok 664 110, kot pomočnik pa tov. Joža (kontrolno prevzemni iz delavnic) Kljub mojemu opozorilu strojevodji naj močnej zavre je prevozil izvozni signal za lok + vagon (Gbs). sprožila se je tudi avtopost naprava.

Glede prevoza izvoznega signala sem napisal tudi uradno prijavo pri nas v razporedju v knjigo (nepravilnosti pri vlaku) dne 28. 12. 1988

Vlakovodja/ Pučnik Ivan

ČEPRAV VEMO, DA NIMAMO PRAVNE DRŽAVE, OBTOŽUJEMO!

Da, čeprav Jugoslavija ni prava država, ali pa ravno zato, so strojevodje odločeni, da tožijo to prekleto državo, tožijo oblastnike, ki lahko vladajo zgolj še s prisilo, represijo, pendreki, orožjem, z izrednimi stanji, lažjo in hinavščino ter z nespoštovanjem svojih lastnih zakonov.

Strojevodje obtožujejo, ker jih je sistem degradiral tako daleč, da so morali prijeti za zadnje orožje, ŠTRAJK, za orožje, ki se mu reče institucionalizirana samodegradacija — STROJEVOJDE SO SAMO DO KONCA OPERACIONALIZIRALI SVOJ DEJANSKI POLOŽAJ — VLAKE SO USTAVILI, POSTALI SO TO, V KAR JIH JE SPREMENILA OBLAST, POSTALI SO NE-STROJEVOJDE, NE-DELAVCI, NE-LJUDJE — KOT TAKI PA SO LAHKO VSAJ MALO POSTALI LJUDJE.

Strojevodje obtožujejo, ker jih je sistem degradiral tako daleč, da so morali prijeti za zadnje orožje, ŠTRAJK, za orožje, ki se mu reče institucionalizirana samodegradacija — STROJEVOJDE SO SAMO DO KONCA OPERACIONALIZIRALI SVOJ DEJANSKI POLOŽAJ — VLAKE SO USTAVILI, POSTALI SO TO, V KAR JIH JE SPREMENILA OBLAST, POSTALI SO NE-STROJEVOJDE, NE-DELAVCI, NE-LJUDJE — KOT TAKI PA SO LAHKO VSAJ MALO POSTALI LJUDJE.

Strojevodje obtožujejo, ker jih je sistem degradiral tako daleč, da so morali prijeti za zadnje orožje, ŠTRAJK, za orožje, ki se mu reče institucionalizirana samodegradacija — STROJEVOJDE SO SAMO DO KONCA OPERACIONALIZIRALI SVOJ DEJANSKI POLOŽAJ — VLAKE SO USTAVILI, POSTALI SO TO, V KAR JIH JE SPREMEN

VOLITVE V PRAHU

Ker v sedanjem času obstaja resna nevarnost, da postanemo pod težo ostalih okoliščin že kar nekako zadovoljni z vsakovrstnimi drugorazrednimi volilnimi surrogati, je morda prav, da si nekoliko osvežimo spomin na čase, ko so volili naši predniki; da nam bo to dalo novih razlogov za stare frustracije, je seveda vnaprej jasno.

Kritiko sedanjega političnega sistema je pač mogoče zasnovati na vsaj tri načine — tako, da spodbijamo sistem s pozicije njegovih lastnih predpostavk (to je lahko učinkovito, vendar hkrati dušurno opravilo); tako, da se pozabavamo z empirijo rezultatov, ki jih ta sistem producira (kar je prevladujoči način); ter

tako, da njegovo strukturo nainovno primerjamo s strukturo kakšnega drugega sistema.

Ze dr. Zarko Puhovski pravi, da je danes Jugoslavija poleg Južnoafriške republike edina država na tem planetu, ki z ustavo razlikuje »podložnike« glade na število glasov, potem bo treba zgoraj omenjeno primerjavo seliti pač v preteklost. Kaj je torej bolj logičnega, kot da si priključimo v spomin čase, ko se je pričel razvoj parlamentarizma in volitev na naših tleh; pri tem si bomo izdatno pomagali z delom dr. Vasilija Melika »Volitve na Slovenskem 1861—1918« (Slovenska matica Ljubljana, 1965).

Za kratkim obdobjem po letu 1848 je prinesel Slovenec volitve februarjski »cesarski patent« iz leta 1861, skupaj z nekaterimi priloženimi zakoni imenovan tudi februarjska ustava. Konstruktor tega sistema, katerega centralni parlament so Slovenci imenovali državni zbor, je bil tedanji avstrijski notranji minister Anton Schmerling.

Schmerlingov sistem je v letih svojega delovanja doživil precejšnje spremembe — tako so do reforme leta 1873 volili poslance v poslansko zbornico državnega zbora poslanci deželnih zborov iz svoje srede, po tem letu pa so

volitve v državni zbor potekale direktno. Ne glede na te spremembe in celo ne glede na nastanek unije z Ogrsko, pa je ostala bistvena značilnost te ureditve nespremenjena.

Volilci so bili namreč razdeljeni v najprej štiri, kasneje pa pet volilnih razredov (ali kurij), katerih vsak je volil vnaprej določeno število poslancev (v deželni ali državni) zbor. Smisel take strukture je seveda v tem, da omogoča razlikovanje ljudi glede na moč njihovega glasu, da torej določene družbene skupine privilegira in druge deprivilegira. V najslabšem položaju so tako bili volilci kmečke kurije, ki so pošiljali v deželne zbornice le dve petini poslancev, četudi je v kmečkih volilnih okrajih živelo preko osemdeset odstotkov celotnega prebivalstva. Volilci mestne kurije so volili eno četrtino poslancev, sestavljali pa so slabo petino vsega prebivalstva. Ena tretjina poslanskih mest pa je pripadala najbolj privilegiranim — veleposesnikom in trgovsko-obrtnim zbornicam ter nevoljenim virilstom (škofi, rektorji univerz...). Poleg tega je bila v kmečki in mestni kuriji volilna pravica omejena le na tiste, ki so plačevali določen znesek direktnih davkov, ki se je od kraja do kraja

zelo razlikoval. Ta omejitev je ponekod vodila v absurde, kakršen je primer volitev v občini Spodnja Šiška leta 1883; občina je takrat stela preko 1500 prebivalcev, deželnozborskih volilnih upravičencev pa je bilo le sedem; teh sedem je potem volilo trojico »volilnih mož« v imenu vse občine! Za večino volilnih upravičencev so bile volitve namreč posredne; volilci so volili volilne može, šele ti pa so izbirali poslance.

Leta 1896 je bila sicer uvedena splošna volilna pravica (veljavna za vse avstrijske državljane moškega spola, stare nad 24 let, ki so bivali v isti občini vsaj šest mesecev), kljub temu pa so ohranili dotedanji sistem volilnih razredov. Tako je nastala zgolj nova, splošna kurija, vključena v siceršnji sestavo parlamenta, v katerega je pošiljala eno šestino poslancev.

Schmerlingova volilna geometrija, usmerjena v zagotavljanje dominacije točno določenih interesov, se tu še ne konča; na moč posamezne stranke je bilo mogoče zelo učinkovito vplivati že z razmejitvijo med mestnimi in kmečkimi volilnimi okraji, z višino cenov, s katerimi so davkoplačevalci pridobili volilno pravico ter z mnogimi drugimi odločitvami, prepuščenimi arbitrarni oblasti — celo z imenovanji častnih občanov in meščanov. Sistem je dodatno kompliciral dejstvo, da niso imeli vsi volilni okraji enega poslanca, ampak

nekateri več, pri čemer pa število poslancev ni bilo v neposredni zvezi z velikostjo posameznega okraja.

In kaj ima tedanji volilni sistem opraviti z današnjim? Veliko.

Sedanje »družbenopolitične organizacije« sploh niso daleč od nekdanjih volilnih razredov; z delno izjemo partije se človek znajde v njih mimo svoje volje; število sedežev, ki jih ima katera od teh organizacij v telesu odločanja (v tem primeru v »družbenopolitičnem« zboru katerekoli skupščine) ni sorazmerno z njihovim deležem v skupnem prebivalstvu, kar seveda pomeni, da glasovi posameznih državljanov niso enakovredni.

Še posebej je zanimiva analogija med današnjo SZDL in splošno (ali »peto«) kurijo v monarhiji — kakor pomeni splošna kurija pravzaprav parlament v parlamentu, saj še enkrat združuje ostale volilne razrede (brez njih je preprosto ni), tako se ista logika ponovi v Socialistični zvezi, ki združuje vse ostale »družbenopolitične organizacije«, ki so njene »konstitutivni deli« in brez katerih SZDL-ja prav tako ni.

Naslednji element analogije je dejstvo, da v obeh sistemih pretežni del prebivalstva voli posredno; in če se skuša sedanjemu nedemokratski sistem braniti s trditvijo, da gre pač za »pluralizem samoupravnih interesov«, so temu v stari Avstriji rekli nekoliko prepro-

steje »zastopstvo interesov« (Interessenvertretung).

Kakor danes, tako se je tudi tedaj lahko zgodilo, da se je ista oseba pojavila kot volilec v dveh, treh ali celo v vseh volilnih razredih, vendar pa je smel po odločbah iz leta 1861 vsak upravičenec glasovati le v enem volilnem razredu — v najvišjem. Tako ureditev je veljala do pojva splošnih kurij, izvzeti pa so bili člani trgovsko-obrtnih zbornic in vojaštvo (ki je bilo ves čas brez volilne pravice).

In če se komu zdijo nekaj posebnega današnji zapleti okrog pridobivanja »delegatske baze«, za kandidate za določeno funkcijo, potem naj ve, da so sorodne probleme poznali že v času stare Avstrije, le da so jih reševali bolj elegantno — ker so morali imeti poslanci v deželnem zboru volilno pravico, so kandidate, ki tega pogoja niso izpolnjevali, imenovali za častne občane ali meščane, kar je pomenilo avtomatsko pridobitev te pravice.

Ob vsem tem se zdijo neverjetna razlika med udeležbo na tedanjih in današnjih volitvah; očitno so bili naši predniki do volitev precej bolj kritično razpoloženi, saj je bila volilna udeležba ponavadi nizka, še posebej, če je nastopal na volitvah le en kandidat. V Piranu je tako leta 1874 prišlo na volišče le 22 volilcev od preko 400 upravičencev, v Celovcu pa je udeležba na volitvah v letih 1876—1902 le enkrat preseгла petdeset odstotkov...

Aleš Razpet

DILEME SVOBODNEGA ODLOČANJA

Pričujoče razmišljanje je rezultat nekaterih sprememb, ki jih lahko zaznamo v zadnjem času v našem okolju. Ta test ne predstavlja celovite teoretske analize teh fenomenov, ampak je zgolj fragmentarni poskus osvetlitve možnih dilem, ki se v procesu svobodnega odločanja slej ko prej pojavijo.

Začnimo s primerom, ki z našo trenutno družbeno situacijo nima nikakršne povezave (če pa bi bralec kljub temu opozorilo poskušal iskati stične točke izmišljene in vsakdanje realnosti, potem je to zgolj in samo njegov miselni konstrukt, ki z mojo namero nima nikakršne zveze). Podobe, o katerih bo govora, so vzete iz dela E. A. Abbotta »Ravnina«. Zaradi lažje predstaviteljnosti bomo uporabljali samo Kvadratke, ki so Ravninci in se med seboj ločijo, po barvi, ter Kroglo, ki je prebivalka Prostora (sveta), ki vključuje tri dimenzije za razliko od Ravnine, ki je le dvodimenzionalen svet.

V Ravnini sta dve državi — Modra in Rdeča. Ravnina je tako razdeljena na dva dela — na modri del, v katerem živijo modri Kvadratki, in na rdeči del, v katerem živijo rdeči Kvadratki. Prehod med enim in drugim delom Ravnine je možen brez kakršnih koli omejitev, če pri tem izvajamo določene ideološke razlike, ki se pojavljajo zaradi dejstva, da so eni modri in drugi rdeči.

V modri polovici se primeri dogodek, ki si ga Kvadratki ne znajo pojasniti. Nekega dne se sredi Glavnega trga modrega dela Ravnine pojavi bel madež, ki nima oblike kvadrata, ampak krogla. Toda, ta beli madež ima sposobnost, da lahko komunicira z modrimi Kvadratki, ki hodijo mimo njega. Kvadratki ga z mešanico strahu in radovednosti ogledujejo, poslušajo, vendar si ne upajo pogovarjati z Belim madežem. Šele, ko se stemni, pristopi k Belemu madežu (tako so ga poimenovali modri Kvadratki) Radovednež. Začneta se pogovarjati. Radovedneža zanima, kdo je ta neznan tujec, od kod je prišel in kam je namenjen. Neznan tujec je zelo prijazen in pohiti z odgovorom, ki naj poteši Kvadratkov radovednost: Sem Krogla iz Prostora in potujem skozi Ravnino. Kvadratki presenečeno pogleda Kroglo ter pravi: Ne, tega pa res ne razumem. Začniva počasi pri koncu svojega odgovora. Prosim, pojasni mi, kaj je Ravnina? Sedaj ga začudeno pogleda Krogla in odvrne: To je vendar tvoj svet. R(adovednež): Ne bo držalo. Moj svet sta Modra in Rdeča dežela. Tu ni nikakršne Ravnine.

K(roglja): Drži. Tvoj svet sta Rdeča in Modra dežela, vendar obe skupaj tvorita celoto-ravnino. Ravnino ločimo na dva dela na osnovi barvnih lastnosti. Posedovati določeno barvo je tista značilnost, ki nam omogoča, da delimo celoto na dele. Vendar pri tem ne smemo zanemariti dejstva, da pa deli še vedno poseduje nekaj, kar jim je skupno, kar jih povezuje, kar jim daje značaj celote. Tisto, kar pa je skupno, je Resnica druge dimenzije.

Do zadnje trditve je bila stvar za Radovedneža jasna. Sedaj je potreboval samo še pojasnitev, kaj je Resnica druge dimenzije. Krogla mu je pojasnila to skrivnost s pomočjo svobode gibanja.

K: V ravnini lahko potuješ levo ali desno, naprej ali nazaj od neke startne točke. To počneš vsak dan, ko se sprehajaš po Glavnem trgu.

R: Aha, takrat ko grem v Rdečo državo, grem iz Modrega v Rdečo, in ko se vračam, grem iz Rdečega v Modro. Sedaj razumem, kaj si mislil z Resnico druge dimenzije.

Radovednež je tako dobil prvi del pojasnila. Toda pred njim je bil še mnogo trši oreh, ki bi ga moral streti. To je bilo vprašanje: Kaj je Prostor? Krogla se je zamislila, nato pa je začela Radovednežu odgovarjati na način, ki je vključeval podobne predpostavke kot prvi odgovor. Uporabljala je analogijo iz geometrije, ki je bila enostavna in razumljiva tudi za najbolj zabite Krogle v Prostoru. Toda Radovednež enostavno ni mogel dometi, kaj bi naj bila Resnica tretje dimenzije. Težave, ki so se v tem procesu pojavljale, so bile dvojne:

— Krogla je uporabljala določene besede (izraze), ki so bili za Radovedneža popolnoma neznan. — Krogla je uporabljala določene besede, ki jih je Radovednež že poznal, vendar je ves zgrožen ugotavljal, da pomenijo nekaj popolnoma drugega, kot pa je veljalo v njegovem jeziku.

Izgovorno mesto težav pa je bilo dejstvo, da Radovednež enostavno ni imel izkušnje o tretji dimenziji. Ko mu Krogla poskuša pojasniti Resnico tretje dimenzije, predpostavlja, da tako kot ona sama lahko sklepa iz značilnosti tretje dimenzije na značilnosti druge dimenzije, lahko tudi Radovednež sklepa po obratni poti. Ker pa v Radovedneževem svetu tretje dimenzije ni, mu tudi sklepanje in razumevanje Resnice tretje dimenzije ni mogoče.

Krogla je skoraj obupala zaradi »neumnosti« Radovedneža, vendar se končno le domislila radikalne rešitve. Zagrabila Radovedneža in ga dvigne v Prostor. Tako se Radovednež znajde v svetu, ki mu ga je Krogla prej poskušala pojasniti. Zelo hitro se prilagodi na nove razmere, uskladi nove pojmovne sheme s starimi (ravninskimi), izdelal prevodni priručnik, slovarček novih izrazov...

Nato prosi Kroglo, da ga vrne v Ravnino.

Radovednež poskuša sedaj med modrimi Kvadratki širiti Resnico tretje dimenzije. Pri svojem delovanju naleti na velike težave, ki so povezane z novostjo, drugačnostjo tega, kar oznanja. Grozi mu nevarnost, da ga zaprejo. Zato se preseli v Rdečo državo, kjer nadaljuje s svojim početjem. Čeprav se Rdeči Kvadratki ločijo po barvi od Modrih Kvadratkov, so pa še vedno zgolj Ravninci (bitja, ki so vezana na dvodimenzionalni prostor), ki so omejeni v svojem izkustvu. Nujno pride do težav. Oblasti mu prepovedo javno nastopanje. Vendar tudi to ne onemogoči njegovih oznanjevalskih podvigov. Zato ga zaprejo in izolirajo, da ne bi mogel več kvarno vplivati na Kvadratke. Ker pa je Rdeča država pravna država, ga ne morejo držati v zaporu brez natančne obtožbe. Sestane se Veliki svet Rdečih Kvadratkov, da bi sprejel odločitev, česa naj obtožijo Radovedneža. Med tem časom pa se sestane tudi Veliki svet Modrih Kvadratkov in od Velikega sveta Rdečih Kvadratkov zahteva, da jim izročijo Radovedneža, da mu bodo sodili v Modri državi, ker je njen državljan in je prve prestopke storil pri njih.

Velika svetova se srečata na meji med Modro in Rdečo deželo. Po krajšem dogovarjanju se sporazumejo, da je Radovednežu potrebno soditi zaradi oznanjanja novega (nove-tretje-dimenzije), kar pomeni sovražno dejanje proti obstoječemu (in edino pravemu) družbenemu redu, ki izraža naravne zakonitosti Ravnine. Pri tem pa so člani obeh Velikih svetov poudarili, da so Kvadratki bitja, ki so po naravi liberalno usmerjena. Zato bodo končno odločitev o tem, ali je Radovednež deloval v nasprotju z osnovnim načelom libertizma, ki dopušča vsakemu posamezniku v skupnosti svobodo, da določi vsaj eno družbeno izbirno — npr. da ima svoj svetovni nazor; da si pobarva stene sobe zeleno; ... — če ostanejo druge stvari zanj in druge člane skupnosti (družbe) nespremenjene, sprejeli na splošnem referendumu vseh Kvadratkov v Modri državi in vseh Kvadratkov v Rdeči državi.

Libertizem, o katerem je govorila v tem kontekstu, temelji na predpostavki, da vrednota, ki vključuje posameznikovo svobodo, bistveno določa vlogo funkcije socialnega blagostanja, ki naj bi usmerjala rangiranje družbenih stanj glede na to, ali prispevajo k splošnemu blagostanju, upoštevajoč preference posameznih članov te skupnosti.

Libertisti vztrajajo pri trditvi, da so pravice posameznika na nek način fundamentalne za ocenjevanje izbirnih mehanizmov v skupnosti.

Kaj to pomeni v primeru referendumu o obsodbi Radovedneža? Imamo situacijo, kjer se Modri Kvadratki (a) in Rdeči Kvadratki (b) odločata o tem, ali sprejeti Radovedneževo početje kot stvar njegove libertistične odločitve ali ne. To situacijo lahko zapišemo v matrični obliki:

	Rb	neRb
Ra	(1,4)	(3,3)
neRa	(2,2)	(4,1)

a ima pravico, da izbere ali Ra (sprejme, da je Radovednež deloval v skladu z osnovnim načelom libertizma-torej ga ne morejo obsoditi) ali neRa (enako velja za b).

Vzemimo, da a izbere Ra. Njegova odločitev za Ra je ekvivalentna izbiri (Ra in Rb) ali (Ra in neRb). Kaj to pomeni? Če a ve, da velja Rb (da se je b odločil, da je Radovednež deloval v skladu z osnovnim načelom libertizma), potem bo njegova izbira Ra ekvivalentna njegovi izbiri (Ra in Rb).

Če pa a ne ve, kakšna je b-jeva odločitev, potem tudi v primeru, ko velja Rb, a-jeva odločitev ne bo, da velja (je resnično) (Ra in Rb), ampak da velja ali (Ra in Rb) ali (Ra in neRb).

V analizi upoštevamo predpostavko, da je izbira rezultat premišljanja, kjer tisti, ki se odloča, sprejme tisto opcijo, ki je skladna z njegovimi preferencami.

Ko se torej a odloča, ali obsoditi ali ne obsoditi Radovedneža v situaciji, ko ne pozna b-jeve odločitve, se bo odločal na osnovi preferenc do para opcij, ki jih predstavljata disjunkciji družbenih stanj, ki smo jih zapisali zgoraj v matrični obliki. Njegove preference v odnosu do katerega koli para družbenih stanj bodo relevantne za njegovo odločitev le toliko, kolikor sodelujejo v določanju njegove preference do para disjunkcij družbenih stanj. Ker enako velja tudi za b-jevo odločanje, lahko ugotovimo, da je optimalna družbena izbira družbenega stanja odvisna od tega, kako so preference nosilcev pravic o primernih parih disjunkcij družbenih stanj povezane z družbeno preferenco o družbenih stanjih.

To bi lahko prikazali na našem primeru: družbeno rangiranje stanj je (od višjih k nižjim preferencam) (Ra in neRb), (Ra in Rb), (neRa in Rb), (neRa in neRb); posameznikove (a) preference: a preferira (neRa in Rb) v odnosu do (Ra in Rb). Če drži taka situacija, potem izgleda, da posameznikova odločitev (preferenca) ni odločilna za družbo. Toda ta sklep je prenaprten, ker lahko pokažemo, da so a-jeve preference za disjunkтивna stanja lahko tako omejene, da je družbeno optimalno stanje izbrano kljub vsemu v okviru pravic posameznika, ne da

bi hkrati to omejevanje predtavljajo zoževanje izvornih pravic posameznika. Zahtevano omejevanje tako ne izhaja iz modifikacije pravic, ki so vgrajene v mehanizme družbenega izbiranja. Edina sprememba je sprememba v območju zaupanja, ki se izraža v pripravljenosti komuniciranja med člani skupnosti, kar vodi k sporazumu (dogovoru) o skupni (kooperativni) rešitvi.

Če prenesemo te ugotovitve na naš primer, potem imamo naslednjo situacijo:

— odločanje o Radovednežu temelji na spoznanjih, ki so bila dobljena iz podobnih primerov (iz pojva nastanka novih idej, ki so bistveno inovirale obstoječe družbeno stanje). Kot ilustracijo te zahteve lahko uporabimo Radovedneževo slogan: Ni več vprašanje, ali razvoj v smeri modro — rdeče (ali obratno); ali katerakoli druga varianta svobode gibanja na Ravnini), ampak v smeri navzgor (navzdol) — kvalitativni preskok v novo dimenzijo.

Na osnovi spremljanja preteklih primerov v Modri in Rdeči državi so prišli Kvadratki do naslednje sheme:

	Modri	Rdeči	
R	20	9	1 (29:13)
neR	5	5	26 (6:31)
	(25:17)	(35:7)	

Če interpretiramo shemo: najprej za Modri — če so se ljudje odločili za napredne ideje, potem so bile le te uspešne v razmerju 20/12; če pa so se odločili za obstoječi sistem, potem je bila ta odločitev uspešna v razmerju 5/5. Če izhaja posamezni Kvadratki v Modri deželi iz teh spoznanj (če deluje racionalno), potem se bo odločil za R (bo preferiral le to opcijo).

Na enak način lahko interpretiramo za del Rdeči — tudi tu se bo posamezni Kvadratki odločil za opcijo R (9/1 > 26/6).

Ko so člani Velikega sveta v Modri državi prešeli glasove, so ugotovili, da so se Modri Kvadratki odločili tako, kot se je dalo predvidevati na osnovi predhodnih spoznanj — imeli so racionalno evidenco, ki je podkrepila njihovo odločitev in hkrati ni omejevala območja njihovih izvornih pravic. Modri Kvadratki so se odločili, da je Radovednež deloval v skladu z osnovnim pravilom libertizma — torej je nedolžen.

Tudi člani Velikega sveta Rdeče države so ugotovili, da so se Rdeči Kvadratki odločili za osvoboditev Radovedneža.

Ko sta se oba Velika sveta znova sestala na meji med Modro in Rdečo državo, sta razglasila: Radovednež je nedolžen in lahko še naprej oznanja Resnico tretje dimenzije.

Toda ta sklep je paradoksalen, če gledamo sistem družbenega odločanja na osnovi preference nosilcev izvornih pravic globalno-

če izbršemo mejo med Modrim in Rdečim, potem lahko ugotovimo, da je bila odločitev, ki sta jo sprejela Velika svetova, neutemeljena — bila je neracionalna. Brez meje bi bilo razmerje v R 29/13 in v neR 31/11, kar pomeni, da bi se Kvadratki odločili drugače — obsodili bi Radovedneža.

Prišli smo do sklepa, da je demokracija, ki temelji na svobodnem odločanju posameznega člana skupnosti, pogojena z arbitrarno postavljenimi mejami in ne z dejanskim stanjem stvari v svetu. Kljub moji eksplicitni trditvi o ločenosti tega izmišljenega primera od konkretnih družbenih stanj, bom za konec nakazal nekatere možne vsakdanje situacije, kjer bi se srečali s tem paradoksom:

— nenadoma zbolite in vas odpeljejo v Modro bolnico. Za ozdravitev vam zdravnik predstavi dve opciji: R — uporabljajte antibiotike in vse druge oblike kemoterapevtskih sredstev (dosedanji rezultati so taki, kot smo jih prikazali v primeru Kvadratkov); in neR — uporabljajte alternativne medicinske metode (dosedanji rezultati so v zgornji shemi). Ker se odločate racionalno — želite ozdraviti, torej se boste podvrgli terapiji R. Enako bi storili, če bi vas prepeljali v Rdečo bolnico. Toda, če bi poznali podatke iz Rdeče in Modre bolnice, bi se odločili za terapijo neR.

— imate otroka, ki ima astmatične težave. Kljub vsem drugim oteževalnim okoliščinam ste se odločili, da se boste preselili tja, kjer bo klima za vašega otroka ugodnejša. Namesto Modre in Rdeče bolnice imamo sedaj situacijo Koroška in Štajerska ter opciji vas/mesto.

— pripadate ekološki gibanju in prizadete si za ukinitve določene proizvodnje. Vaša odločitev je utemeljena na osnovi spoznanj (izkušnja), ki so jih zbrali v Sloveniji. Pripadniki ekološkega gibanja na Hrvaškem se odločajo na osnovi spoznanj v njihovi republiki. Odločitvi sta v obeh primerih enaki, vendar bi se ob upoštevanju celovite informacije radikalno spremenili (kakršnokoli primerjanje s situacijo Jedrska elektrarna Krško je zgolj slušajna).

Naj bo primerov dovolj. Upam, da sem vsaj delno popestril filozofski miselni eksperiment, kateremu smo bili priče v tem tekstu.

Za zaključek pa osumparafrazirana misel P. D. Ouspenskoga iz Tertium Organum iz leta 1912 (reprint New York 1972):

Ko bomo lahko videli ali občutili sami sebe v svetu demokracije, potem bomo videli, da svet socialistične demokracije ne obstaja dejansko in da ni nikoli obstajal; bil je le kreacije naše lastne domišljije, fantomski duh, optična iluzija, zmeta — edino, kar prosimo, je: sprejmite samo realnost.

Bojan Bornster

E. A. Abbot Flatland, New York 1952. Delo je bilo prvič objavljeno leta 1884, ko je bil Abbot direktor City of London School in hkrati profesor moralne filozofije in teologije.

SAMOPREIZPRAŠEVANJE

JOHN KEANE, avtor spisa »Protipartijska politika«, ki smo ga objavili v prejšnji številki Katedre, je sicer Avstralec, živi pa v Londonu, kjer tudi predava. Njegovo zanimanje za demokracijo, tostran in onstran železne zavese, bo temeljiteje predstavljeno v zborniku njegovih novjših razprav, ki bo pod naslovom »Despotizem in demokracija: civilna družba od zgodnje moderne do poznega socializma« letos izšel pri ljubljanski založbi KRT. Zbornik, ki ga je uredil Tomaž Mastnak, bo vseboval tudi daljši intervju s Keanom, del katerega vam tukaj ponujamo.

■ Po moje je demokracija slepa pega levičarstva. Nočem reči, da so (vsi) levičarji po definiciji nedemokrati ali protidemokrati. Bolj gre za levičarsko razumevanje demokracije: ustavlja se pri dokaj lahko ugotovljivi meji, čez katero — ali pod katero (odvisno od perspektive) — ni pripravljeno stopiti, ker bi s tem, takšno je prepričanje, zablodilo v kako nepravdo ali nepravšnjo — najpogosteje se reče: meščansko — demokracijo. Levičarsko pojmovanje demokracije je vselej podrejeno vnaprejšnjemu ideološkemu konstruktumu oziroma vključeno vanj ali izpeljano iz njega. Zato tudi pravim, da je demokracija slepa pega levičarjev: ne vidijo je, ker vedno vidijo samo svoje levičarstvo, ne morejo je misliti, ker zmeraj mislijo samo svoje levičarstvo.

Demokracija levičarjev je omejena na njihovo levičarstvo, ni nič drugega od njega. Skratka, zdi se mi, da bi naju ta razprava pripeljala do tega, da bi — to pravim s kancem samoironije — širila meje razumevanja demokracije. Menim pa, da za kaj takega ni toliko pomembno, da vpeljemo v vidno polje tudi tisto, česar levičarji ne vidijo, da demokracijo rešimo meja, v katero so jo vklebili, kolikor nekaj drugega: spodbuditi razmišljanje o slepih pegah same demokracije, o njenih imanentnih mejah.

To se seveda sliši zelo pretenciozno, vendar predlagam, da poskusiva. Postal sem pozoren na dejstvo, da sem se spraševal po tvojem razmišljanju o civilni družbi, ti pa si samoumevno govoril o demokraciji. Kako je torej s samoumevnostjo demokracije?

□ V zadnjih nekaj letih sem postal malo bolj zadržan do svoje nekdanje vere v demokracijo. Eden od razlogov za to je, da je zdaj — vsaj na Zahodu — zavlada nekakšna demokratska evforija. Demokracija je leitmotiv političnega življenja. V Veliki Britaniji, Franciji, Nemčiji in drugih zahodnoevropskih državah je — tako v strankarskem sistemu kot zunaj njega — vsakdo demokrat, in to ne glede na politične poglede. Demokracija je postala oznaka za vse, vse je demokracija, kot je pripomnil Giovanni Sartori. Takšen razvoj dogodkov me je prisilil v bolj

poglobljen razmislek o moderni zgodovini pojma demokracija in bojih za demokracijo. Presenetljivo dejstvo je, da je bila demokracija na koncu osemnajstega stoletja za večino avtorjev anatemata. Demokracijo je zagovarjala le neznatna manjšina, na splošno pa so jo obsojali, tako kot v klasični Grčiji. Nedavno sem bral star spis A Sketch of Democracy, ki ga je leta 1796 napisal angleški konservativec Robert Bisset. Ta je demokracijo odpravil kot zlo, izprieno obliko vladavine, utemeljeno na oblasti ljudstva. Nenavadno pri tej zadevi je, da je postal demokratski duh že čez pol stoletja veliko bolj sprejemljiv in tudi veliko bolj razširjen. Simptomatično za to spremembo je Tocquevillovo, pa tudi Mazzinijevo delo.

Giuseppe Mazzini je 1847 napisal razpravo Razmišljanje o demokraciji v Evropi, v kateri se sklicuje na sodobne demokratske težnje kot na veliko evropsko dejstvo, ki zaposljuje misli vsakogar. To veliko evropsko dejstvo je razumel kot stran v svetovni usodi, ki jo izpisuje božja roka, kot manifestacijo Zakona nepretrganega napredka. Zdi se, da je demokracija — ne glede na hude udarce, ki jih je doživela na začetku stoletja — vsaj na zahodu Evrope dejansko postala nevrpašljivo dobro. Veliko ljudi jo razume v schumpeterskem pomenu, kot vladavino elit, ki se jih v določenih časovnih obdobjih s pomočjo volitev zamenjuje, da bi bilo to mogoče, pa so nujne demokratske svoboščine — svoboda razpravljanja, kritike in združevanja. Demokracija pomeni strankarsko tekmovalno in periodične volitve, ki postavljajo in odstranjujejo vlade. Res je, da le manjšina Zemljanov okuša demokracijo v tem pomenu. Vendar pa je prvič po letu 1922, ko je Mussolini prevzel oblast v Rimu, vsa zahodna Evropa demokratska v tem, Schumpetrovem smislu. To je v ostrem nasprotju s časom med obema vojnama, z leti, ki jih je Eli Halévy imenoval obdobje tiranij. Takrat so bile demokracije ogrožene od znotraj, in mnoge so se zrušile. Skoraj vsi parlamentarni režimi v srednji Evropi, vzpo-

stavljani po I. svetovni vojni, so se izpeli prej ko v desetih letih. V zahodni Evropi so Italija, Portugalska, Nemčija in Španija postale fašistične, druga polovica Evrope je, tako ali drugače, podlegla sovjetski hegemoniji, in od vseh velikih evropskih sil sta samo Britanija in Francija ostali zvesti demokraciji.

Položaj v zahodni Evropi je danes videti, v nasprotju s tem, veliko svetlejši. Zato se mi postavlja vprašanje, kako utemeljena je teza Milana Kundere, po kateri je totalitarno gospostvo, ki mu je podvržena srednja Evropa, možen scenarij za prihodnost preostale Evrope. Predpostavka, na katero se opira ta teza, je, da je aktivno državljanstvo zgodovinsko nemogoče. A kakorkoli že, v zahodni polovici Evrope smo priče stabilizaciji demokratskih režimov, ki je brez primere v zgodovini.

■ Kar se tiče Kundere, bi se pridružil tvoji skepsi in pripomnil, da se mi zdi logika njegovega argumenta analogna logiki, po kateri so glasniki moderne evropske civilizacije prikazovali azijski despotizem. In kakor je bil azijski despotizem fantazma, ki je bila v srcu takratne evropske civilizacije (grobno povzemam znano Grosrichardovo analizo), tako je tudi ruski totalitarizem kot grožnja evropski demokraciji fantazma, ki je konstitutivna za sodobno (evropsko) demokracijo, fantazma same te demokracije. Ruski totalitarizem, o katerem govori Kundera, ni nič drugega kot nereselektivno nedemokratsko »zrno« v jedru evropske demokracije. Res je grožnja evropski demokraciji, a ne zunanja, marveč imanentna grožnja. Fantazma ruskega totalitarizma izraža nemoč sodobne evropske demokracije, da bi »šla vase«, da bi se soočila in sprijela sama s sabo.

Vprašanje, ki se mi postavlja, ko te poslušam, pa je naslednje: Če je tako, kot praviš, če politična demokracija v zahodni Evropi tako dobro uspeva, čemu ji potem posvečaš tolikšno skrb, od kod tvoja zaskrbljenost zanjo? Mar se s svojim pisanjem ne zavzemaš za ustvarjanje nečesa, kar je že FAIT ACCOMPLI?

□ Ja, res, čemu takšno vznemirjanje? Nekaj zahod-

nih liberalov in konservativcev meni, da je zavzetost, s katero se lotevamo ponovnega preiščanja demokracije, ekscesna. Najdejo pa se tudi pisci, ki trdijo, da je preizpraševanje demokracije v zahodnoevropskem pomenu nekaj, kar demokracijo slabi. Jean-François Ravel je v slovitih razpravi Comment les démocraties perissent, objavljeni pred nekaj leti, zapisal, da je kritiziranje demokracije voda na sovražnikov mlin, da koristi sovjetskemu totalitarizmu, ki kot sestradan medved čaka pred vrati demokracije. Po Ravelu je samoizpraševanje demokracije simptom že stare zgodbe v človeški zgodovini — tako naj bi ravnale civilizacije, ki so izgubile zaupanje vase, se predale občutku krivde in same sebi spodnesle tla, na katerih so stale. Menim, da je ta poskus zapore samopreizpraševanja demokracije, kakršnega doživljamo v zahodni Evropi, prenagljen.

■ Takšno logiko argumentacije na našem koncu sveta zelo dobro poznamo. Tako so socialistični režimi zatirali sleherno kritiko in jo še skušajo zatirati: vsaka kritika je bila razglašena za napad na socializem, vsak kritik za sovražnika ljudstva. Rezultat niso bile samo preštevilne nesmiselne žrtve, trpljenje ljudi, ki so skušali z javno besedo vplivati na pogubna politična dogajanja, in potrata energije, temveč tudi samoblokiranje socialističnih sistemov. Ker so zatrili samorefleksijo, so okamnili, postali so nezmožni reformiranja. Zdaj je za reforme tudi že prepozno, gre samo še zato, kako bodo propadli, kako se bodo iztekli — »apokaliptično« ali »organsko«. Želim si, da bi bilo z demokracijo drugače.

□ Zdi se mi, da so vprašanja o tem, kako demokracija hromi samo sebe, in o njenih mejah, paradokсна, nujna za ohranjanje demokracije in — kot je vedno poudarjal Macpherson — pomlajevanje demokratske imaginacije. Mislim, da je v zahodni Evropi vložena zoper demokracijo obsežnejša obtožnica kot kdajkoli poprej. Zato je tako pomembno ne le filozofsko upravičevati demokracijo, temveč tudi anticipirati ugovore, ki jih imajo ali jih bodo

imeli proti njej njeni kritiki, poskušati demokratsko vprašati po slabostih demokracije, spoznati in pripoznati, da demokracija določenih stvari ne more doseči in da tudi tako ali drugače teži k spodkopavanju same sebe. Takšno samoizpraševanje demokracije utegne uveljaviti tisto, kar so stari skeptiki, stoiki in epikurejci imenovali apatheia ali ataraxia — svobodo od neutemeljenih bojazni, naj prihajajo od zunaj ali od znotraj. Seveda pa ne more pripeljati do čistega razsvetljenja demokratske imaginacije. Resnična filozofija demokracije ne more postati univerzalni jezik, ki bi bil zmožen vedeti vse, združevati vsa nasprotja in prevladovati vse razlike. Filozofije demokracije — po tem se razlikuje od dialektične logike — ne žene želja po tem, da bi iz posebnosti proizvajala občost. Obsojena je na to, da za vedno ostane oblika razmišljanja o razumevanju (če rečem po heglovsko). Niti v teoriji niti v praksi demokracija ni metoda za preseganje razlik ter njihovo ohranjanje in negiranje v višji enotnosti.

Demokracija je, če gledamo nanjo abstraktno, tip družbe, v kateri obstaja pluralistična civilna družba, ki jo zakonsko jamčijo državne institucije, ki so same odgovorne civilni družbi. Demokracija v tem smislu je tip družbe, ki se razvija na podlagi umerjenega izpraševanja same sebe. Državlani v demokratskih sistemih ohranjajo zdravi razum, common sense, kot pravijo temu Angleži. Vedo za svojo nevednost, vedo, česa ne vedo. Zato se mi zdi, da je takšno preizpraševanje demokracije, ki vprašuje po njenih mejah, pomembno za ohranjanje in poglobljanje demokratskega common sense. To je življenjskega pomena, ker priznava, da je treba nenehno spodbujati demokratsko imaginacijo, in sicer s tem, da raziskujemo negotovosti, zadrege in paradokse, s katerimi je prežeta demokratska politika. Skratka, moj cilj ni popolna demokracija. Prizadevanje za popolno demokracijo bi bilo namreč prav tako nesmiselno početje, skregano samo s sabo, kot tisto, česar so se lotile Pelejeve hčere: ker so hotele ohraniti pri življenju in pomladiti svojega starega očeta,

so ga razrezale na kose in znova sestavile. To zgodbo lahko beremo pri Thomasu Hobbesu.

■ Ko si govoril o preobratu v razumevanju demokracije, tako rekoč o rehabilitaciji demokracije sredi devetnajstega stoletja, si omenil Tocquevilla in Mazzinija. Reči moram, da mi je tvoja izbira draga. Zakaj? Gre za avtorja, ki ju ni v levičarskem Panteonu (vsaka posvetna religija ima pač svoje bogove). In brž ko ju omenjamo, se zastavi tudi vprašanje, kakšna je pravzaprav tista miselna tradicija, v kateri so potlačeni misleci, ki so postavljali na dnevni red vprašanje demokracije. Tocqueville in Mazzini sta bila sodobnika zgodnjega socializma, ki je prav takrat postajal »znanstven«. Ta socializem je bil nosilec revolucionarne kritike demokracije. Ta preprosta ugotovitev ima pomembno konsekvenco: niso samo konservativci in reakcionarji kritiki in nasprotniki demokracije, to so tudi revolucionarji. Banalnost sicer, ki pa ni vedno in povsod samoumevna. Upal bi si celo trditi, da je bila revolucionarna socialistična kritika demokracije bolj uničujoča od konservativne in njeni učinki dolgotrajnejši, in sicer zato, ker je cel spekter vprašanj, ki so konstitutivna za razumevanje demokracije, preprosto potlačila. Konservativci so o demokraciji razmišljali, četudi sovražno, revolucionarji so preprosto izključili in odpisali vse tisto, kar se ni prilegalo njihovemu miselnemu kalupu. To je bila brezmiselna kritika demokracije. In njena nevarnost je pogosto podcenjevana.

Mazzini je bil za revolucionarne socialiste malomeščanski demokrat, ki ga pač ne gre jemati resno. Tudi sicer najdemo v klasični revolucionarnega socializma demokracijo v mnogih zasmehovalnih, obtoževalnih, sovražnih ali naravnost psovanih zvezah. Demokracija je v tej tradiciji pretežno artikulacijski moment političnih in ideoloških diskvalifikacij (če ni nasilno izenačena z diktaturo proletariata). Tocquevilla je preokupacija z vprašanjem demokracije med revolucijo '48 peljala v direktno kritiko socialistov. Njegov govor v zakonodajni skupščini septembra 1848, denimo, se mi zdi še danes zelo poučen. Nad njegovim opozorilom, da se demokracija in socializem ne le razlikujeta, ampak si tudi nasprotujeta, in utemeljevanjem tega opozorila, ni mogoče samo preprosto zamahniti z roko. In nič me ne čudi — čudil bi se, če ne bi bilo tako — da se je k Tocquevillu obrnil napr. tudi Michnik, in to v času, ko sta »triumfirala nasilje in laž«.

Skratka, menim, da je navezovanje na tradicijo, ki jo predstavljata tudi Tocqueville in Mazzini, tako rekoč nujno za naše današnje razumevanje demokracije...

□ ... se pravi tudi za poglobljanje razumevanja meja demokracije in njenih samodemokratskih teženj. Naj to ponazorim ob vprašanju zatona filozofskega zaupanja demokracije same vase.

Novalis je v slovitom aforizmu opozoril, da mora biti filozofija sposobna razložiti samo sebe. To velja tudi za demokracijo. Menim, da se demokracija, kakršno poznamo, prebujala iz dolgega dogmatičnega drežeža. Demokratski misleci v Evropi so zadnjih dvesto let poskušali upravičevati demokracijo tako, da so se — to je tipično za njihova prizadevanja — sklicevali na kako substancialno utemeljitveno načelo.

DEMOKRACIJE

Zgledov je veliko: Mazzini in drugi so verjeli, da je rast in razširjanje demokracije zakon zgodovine; argument Thomasa Paina, Georga Forsterja in drugih je bil, da je demokracija utemeljena na naravnih pravicah državljanov; v utilitaristični tradiciji najdemo domnevo, da je demokracija stanje, ki ga vsebuje načelo utilitarnosti; potem je tu vera v privilegiran zgodovinski subjekt, kakršen je marxovski proletariat...

Precej vplivna je bila tudi vera, da je demokracija utemeljena na božjem zakonu — omenim naj znameniti govor Theodorja Parkerja na shodu nasprotnikov suženjstva 1850 v Bostonu, v katerem je demokracija opisana kot vladavina vseh ljudi, ki jo izvajajo vsi ljudje za vse ljudi, kot oblika vladavine, utemeljena na načelu večne pravičnosti, nespremenljivem zakonu Boga. Rad bi izrazil prepričanje, da se demokracija ne more več verodostojno utemeljevati na takšnih substancialnih načelih. To mislim, ko pravim, da se demokracija drami iz dogmatičnega sna. Ni je več mogoče razumeti kot samoumevno načelo, kot samoumevno dobro. Menim, da je demokracija zdaj obsojena na to, da bo trpela permanentno legitimnostno krizo. Ne more odkriti zadnjega in neizpodbitnega načela, ki bi zagotavljal, da bi se vsi strinjali, da je demokracija nekaj dobrega. Zaradi tega se tudi nikdar ne more prav ubraniti pred fundamentalističnimi kritikami, ki pridigajo Alahove zakone, razredni boj ali kako drugo substancialno načelo. Grobo rečeno, demokracijske ustanove so videti neprepričljive. Če se demokracija sooča z dogmatiki, ki so popolnoma prepričani v svoj prav, se zdi, da je negotova, da dvomi o sebi. Po moje je ta negotovost kvintesenčna poteza demokratičnega duha.

■ **S tem soglašam. Zanimajo pa me konsekvence take zastavitve. Če razmišljamo tako, je težko govoriti o mejah demokracije. Kar se prikazuje kot njena slabost, je v resnici njena odprtost, odsotnost fiksnih meja. Ta odprtost demokracije pa pomeni natanko to, da je brez temelja. Če se je pokazalo, da so filozofski poskusi utemeljitve demokracije na kakem substancialnem načelu nezadovoljivi, se zastavlja vprašanje, ali je ni smiselnejše opredeliti strukturno, denimo kot specifično formo družbenega in/ali političnega, kar pa je odmik od filozofije.**

□ To je odvisno od tega, kako v tem kontekstu definiramo filozofijo. Filozofije demokracije, kot sem dejal, ne žene nujna, da bi zgradila sistem totalne vednosti. Pač pa je, veliko prej, prisiljena upoštevati konflikte, delitve in slepoto, ki jim tudi sama ne more ubežati. Demokratično mišljenje, ki ga v demokratični družbi ne monopolizirajo intelektualci, vodi brezkončna naloga preizpraševati svoje lastne procedure in predpostavke — pa tudi procedure in predpostavke tistih, ki ga kritizirajo. Če privzamemo to, se odmaknemo od celotne zgodnje moderne tradicije razumevanja demokracije. S tem priznamo, da je demokracija v zadnjih letih postala precej sporen ideal. Vpletena je v toliko kontroverz in zajeta v toliko različnih pojmovanj, da grozi nevarnost, da bo postala zmeden in celo notranje protisloven ideal. Vsak režim je demokratičen — po mnenju

tistih, ki ga branijo, in njihovem razumevanju demokracije, in nedemokratičen v očeh tistih, ki mu oporekajo.

Zdi se mi, da je bil moj prijatelj David Held v knjigi *Models of Democracy*, ki jo je pred kratkim objavil, premalo pozoren na to nevarnost, tako da dopušča ugovor, da sinteza liberalizma in socializma v nov model demokracije, ki jo predlaga, samo še povečuje zmešnjavo, ki nastaja, ko skušamo odgovoriti na vprašanje, kaj je demokracija. Strinjam se, da lahko najdemo pot iz te slepe ulice, iz te permanentne legitimnostne krize demokracije, če vztrajamo pri zahtevi, da je treba pojmovati demokracijo kot posebno obliko družbe.

Dejal bi, nadalje, da to zahteva proceduralno definicijo demokracije — takšno torej, ki se ne sklicuje posebej na nobene substancialne zahteve, na nobeno specifično politiko, temveč se, namesto tega nanaša na mehanizme ali procedure, ki omogočajo odprtost, konflikte, kompromise in toleranco. Mislim tudi, da je natanko to tista točka, na kateri lahko poskusimo preoblikovati samorazumevanje demokracije na podlagi razmerja med državo in civilno družbo. Pluralistična civilna družba, ki ji dajejo zakonska jamstva in jo povezujejo državne institucije, ki so same politično odgovorne, namreč zajema niz proceduralnih pravil, ki so nepogrešljiva za omogočanje in uravnavanje sporov med različnimi življenjskimi formami in konflikti, ki zadevajo pomen same demokracije.

■ **Ko te poslušam, se sprašujem, ali je res mogoče govoriti o sedanji krizi demokracije ali pa bi bilo boljše govoriti o krizi filozofije demokracije?**

□ Gre za dva med seboj povežana vidika istega problema — legitimnosti demokracije. Demokracija sproža nenehne spore, tako o tehničnih kot o normativnih razsežnostih svojih lastnih procedur. Demokratične institucije so v nekakšni permanentni krizi, in zato je prav tako permanentno potrebno tudi filozofsko samoupravičevanje demokracije.

■ **Dobro. Če govorimo o demokraciji kot o skupku procedur, se približamo opredelitvi, ki jo je Norberto Bobbio v eseju PRIHODNOST DEMOKRACIJE imenoval minimalna definicija demokracije. V tem smislu razumemo demokracijo kot skupek (primarnih ali temeljnih) pravil, ki določajo, kdo je pooblaščen sprejemati kolektivne odločitve in katere procedure je treba pri tem uporabiti. Da bi ta pravila delovala, je po Bobbiu potreben še tretji pogoj, namreč zajamčene temeljne pravice. Te pravice — svoboda mišljenja, izražanja, govora, združevanja, zborovanja itn. — so tiste pravice, na katere se opira koncept pravne države: države, ki ne le izvaja oblast zakonite, temveč tudi v tistih mejah, ki so postavljene z ustavnim pripoznanjem t. i. neodtujljivih pravic posameznika. In tu, po moje, nastane problem. Bobbio pravi, da so te pravice nujni pogoj tistih proceduralnih mehanizmov, ki označujejo demokratični sistem in brez katerih ta ne bi mogel ustrezno delovati, da pa je pri tem vseeno, kakšna je njihova filozofska utemeljitev. Problem, ki ga vidim, je torej tale: minimalna definicija demokracije je odvisna od temeljnih pravic, ki so filozofsko utemeljene, obenem**

pa je neodvisna od filozofske utemeljitve.

□ Tako ne more biti. Če kdo razlikuje med filozofskim in proceduralnim in poudarja, da z demokracijo razumemo skupek proceduralnih pravil, bodo skeptiki in nasprotniki demokracije takoj vprašali: Za katere procedure gre?

In da bi na to vprašanje zadovoljivo odgovorili, da bi dosegli kako minimalno definicijo demokracije, je seveda potrebne nekaj filozofske samorefleksije.

Sicer pa ne vem, zakaj bi moralo biti razumevanje procedur, nujnih za demokracijo v minimalnem pomenu, podprto s tako ali drugačo koncepcijo temeljnih svoboščin in temeljnih pravic. Zdi se mi, da je to še vedno utemeljevalska argumentacija in da se izvija vprašanju, katere svoboščine in pravice je treba imeti za nesporne. Poskus utemeljiti demokracijo na substancialnih načelih svoboščin in pravic neizbežno poraja še več sporov in vedno znova sproža legitimizacijsko krizo, o kateri sem govoril. V zadnjem eseju v *Democracy and Civil Society* sem nakazal, da bi bilo mogoče demokracijo filozofsko upravičiti z razdelavo institucionalnih pogojev ali procedur, nujnih — in to neizpodbitno nujnih — za nenehno oporekanje, sklepanje kompromisov, toleranco, strinjane in razhajanje, kar vse je sine qua non odprte družbe. Takšno razumevanje demokracije ni zasnovano na utemeljitvenih načelih. Zagovarja stališče, da sta pluralistična civilna družba in ustavna država, ki jo jamči, tisti minimalni proceduri, ki sta nujni za nadaljevanje razprave in sporov o načelih kot takih — in nič drugega.

■ **Vprašanje, ki se mi tudi zastavlja ob citirani Bobbijevi definiciji, je naslednje: Ali niso temeljne pravice, ki jih Bobbio opredeljuje kot predpogoje demokratičnega sistema, že njegov del, konstitutivni moment? In če jih razumemo kot moment demokratičnega sistema, ne gre več za substancialistično definicijo, kajti »predpogoji« demokracije so vselej že njen proizvod. Mar ni nesubstancialistična opredelitev demokracije tista, ki pravi, da se demokratični sistem utemeljuje sam, da je demokracija proizvod demokracije?**

□ To je tautologija: demokracija zahteva demokracijo, demokracija upravičuje demokracijo. Za filozofske dvomljivce je vprašanje še vedno: Kaj je na demokraciji tako dobrega? Ali naj kar na lepe oči verjamemo, da je demokracija zelena? Ali ni utemeljitvenih načel, na katerih je zasnovana demokracija? Katera so ta načela?

Menim, da ni treba biti ujet v to tautologijo. V eseju o Lyotardu sem skušal pokazati, da je mogoče transcendentni zagovor demokracije, ki pa se izogne kantovskim predpostavkam o subjektu. Se pravi, začnemo lahko s spoznanjem, da je sama demokracija v bistvu nekaj spornega, da jo problematizirajo protidemokratične oblike življenja in filozofije. Na podlagi te predpostavke o nekomenzuralnosti življenjskih form se lahko potem vprašamo, kaj je potrebno, da bi omogočili odprt in samoomejujoč spopad med temi nezdržljivimi oblikami življenja. Zdi se mi, da je pluralistična civilna družba pod varstvom odgovorne države nujni pogoj, ki omogoča — na prvem mestu — odprtost. Demokracija v tem pomenu ni niti utemeljitveni niti substancialni ideal. Pač pa je formalni predpogoj odprte, tolerantne, dinamične in civilizirane družbe.

■ **Seveda se strinjam z idejo formalne demokracije, iščem le težave pri artikulaciji te ideje. Zato vprašujem, ali je opustitev subjekta cena, ki jo je treba plačati, da bi bila možna taka opredelitev (formalne) demokracije, kot si jo orisal? Mar ne bi morali stopiti korak dlje in se vprašati, kakšen tip subjekta bi ustrezal formalni definiciji demokracije? Obstaja demokratični subjekt?**

□ Revidirano transcendentno razmišljanje, ki ga predlagam, nakazuje, da je potreben na tvoje vprašanje pluralističen odgovor. Demokratična družba spodbuja oblikovanje, ohranjanje in iznajdevanje mnogoterih oblik subjektivnosti.

■ **Lepo in prav. Vendar, ali ne gre pri takem odgovoru za kompromis — ne za politični, pač pa za konceptualni kompromis? Naj ponazorim, kaj mislim, z rešitvijo, ki sta jo predlagala Laclau in Mouffe v HEGEMONY AND SOCIALIST STRATEGY. Menim, da sta subjekt radikalne demokracije konstruirala tako, da sta diverzificirala, multiplicirala in pluralizirala klasični politični subjekt. In če je bila skrajna artikulacija tega klasičnega političnega subjekta proletariat, imamo zdaj namesto velikega, enotnega in homogenega proletariata množico proletariatskih. Ti številni mali politični subjekti so, se bojim, konstituirani po isti logiki kot (politični) subjekt marksistične filozofije. Mislim, da bi se morali sprijeti z vprašanjem, kako konstruirati politični subjekt**

drugače, drugačen politični subjekt, ki bi se ujema s pojmovanjem demokracije kot odprtega in obenem omejenega ter samoomejujočega se projekta.

□ Toda saj prav na to mislim, ko govorim, da je treba preizprašati prevladujoče koncepte subjekta v zgodnjemodernih zagovorih demokracije, kakršna sta bila, denimo, subjekt, razumljen kot posameznik, naravno obdarjen s pravicami, ali kolektivni subjekt, ki ga ženejo zakoni zgodovine. Menim, da odprtost, ki je ključna značilnost demokracije, terja pluralizacijo in omejevanje, samoomejevanje omenjenih konceptov subjekta. Seveda je zelo verjetno, da bodo v vsaki demokraciji subjekti, ki se bodo razumeli tako, kot da so obdarjeni z naravnimi pravicami ali kot da jih ženejo zakoni zgodovine. Pač ni posel teoretika demokracije, da bi uzakonal, kateri subjekti so legitimni. Prav zato mi je ljubša formalna ali proceduralna koncepcija demokracije, ki jo razumem kot sklop procedur, ki spodbujajo nepretrgan tok in odprtost, kopanje v družbeno meso, kot pravi Claude Lefort. Proceduralna koncepcija demokracije razkriva nezmožnost zgodnjemodernih poskusov utemeljitve demokracije na substancialnih načelih in opozarja, da je treba ponovno premisliti vprašanje subjekta, dekonstruirati velike subjekte zgodnjemoderne politične misli in koncipirati pluralnost demokratičnih subjektov, ki so razdeljeni, ujeti v mnogoterost pozicij in jih premetava raznovrstnost sil in razmerij oblasti in moči. Mislim, da ima takšna proceduralna koncepcija demokracije pomembne implikacije za politično teorijo. Denimo, zelo jasno se pokaže, da ni togih in hlastnih, trajnih, neoporečnih pravil, s katerimi bi lahko določili sredstva in cilje našega življenja. Moja proceduralna koncepcija demokracije opozarja na ključni pomen razvoja sposobnosti državljanov, da presojajo (v smislu Kanta in Hannah Arendt). Živeti v demokratični družbi, pomeni, živeti nevarno. Pomeni, živeti, potencialno, brez gotovih tehničnih pravil in brez trdnih in dokončnih ciljev. Skromno samopreizpraševanje življenja v demokratični družbi terja presojanje — od jutra do večera.

■ **Tvoj opis življenja v demokratični družbi bi lahko podpisal. Zmedel pa me je argument, da v demokratični družbi ni pravil. Je ta argument v kakšni zvezi s postmoderno kritiko univerzalnosti?**

□ Biti moram natančnejši. Res je, da so procedure, ki so *conditio sine qua non* odprtosti presojanja in so kvintesenčna značilnost demokracije. Če bi nasprotovali institucionalnim formam, kot so raznovrstnost sredstev komuniciranja, oblik domačega življenja ali družbenih združenj, kar vse je podvrženo političnim in legalnim institucijam, obenem pa pritiskanje, ali bi jih celo uničevali, bi bil to napad na samo demokracijo. Paradoks je v tem, da kontinuirano delovanje demokracije zahteva minimalen konsenz o temeljnih institucijah oziroma procedurah, ki so v oporo samo-preizpraševanju demokracije.

JOHN KEANE

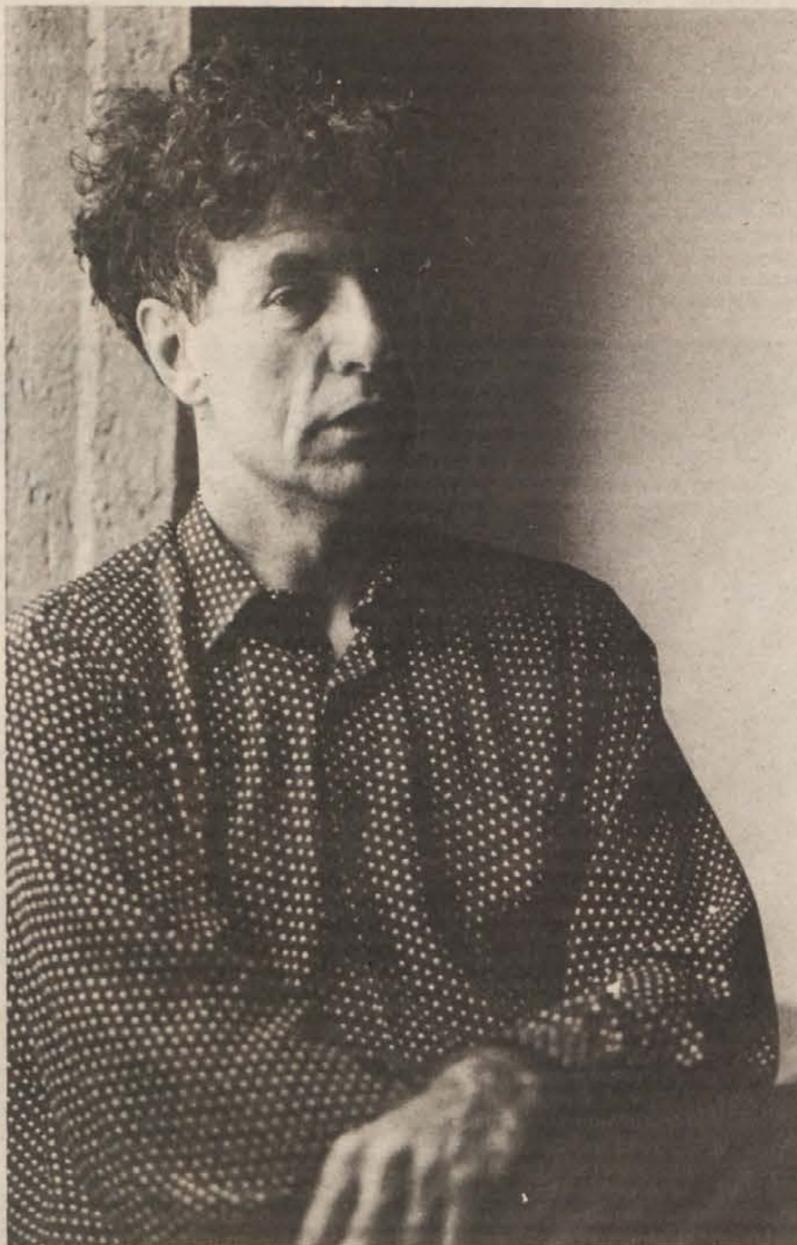

foto: Tone Stojko

Tomaž Mastnak

POSTMODERNA — KONEC AVANTGARDNE IZKLJUČNOSTI

»Verjetno tiktakanje ure že od nekdanje označuje ničesar drugega kot konec avantgardne ekskluzivnosti — konec zastraševanja z normativnim modernizmom.«

(Peter Sloterdijk)

Dolga in vijugava zgodovina pojma »moderna«, ki jo je pazljivo preučeval Hans Robert Jauss, je neločljivo povezana s tekočo konjunkturo pojma »novo«. V svoji prvotni latinski obliki se je »modernus« uveljavil kot pojem, prvič uporabljen konec petega stoletja, ko je nakazoval razliko med krščansko sedanostjo in pogansko preteklostjo. Vsebine pojma »moderna«, ki se spreminjajo, vedno izražajo zavest dobe, ki se vzpostavlja v odnosu do preteklosti, da bi se predstavila kot rezultat prehoda od starega k novemu (J. Habermas). Skrbna arheologija pojma »moderna« razkriva, da je šele romantični duh 19. stoletja ustvaril ekstremno zavest o modernizmu, ki se je nepovratno osvobodil vseh zgodovinskih povezav. Ta novi modernizem se je oblikoval z ekskluzivnim zoperstavljanjem tradicije in sodobnosti, z ostrim razlikovanjem med starim in novim. »Novost« se je nepovratno uveljavila kot distinktivno obeležje tistih del, ki so jih označili kot moderna. Trdimo lahko, da je samoperpetuirajoča dinamika Moderne praviloma zagotavljal »vedno novi duh« estetskega, in ne samo estetskega modernizma. Univerzalni duh tega estetskega modernizma, ki se je jasno naznačil že v Baudelaireovem delu, se je kasneje razširil in brezpogojno uveljavil v različnih gibanjih avantgarde, da bi dosegel svoj vrhunec z nadrealizmom, dadaizmom, konstruktivizmom itd. Modernistični kult novega se vsiljivo reklamira s plakatno tezo o »avantgardni«, ki se be prepoznavna v vlogi pionirskega raziskovalca neznanih ozemelj in duhovnega avanturista, ki hrabro stopa v osvajanje (kolonizacijo) še neraziskane in nevarne prihodnosti. Mnogi zagovorniki avantgarde sugerirajo, da »brez občutka predhodništva, in v skladu z njim brez pogleda,

usmerjenega v prihodnost, ni zavestne avantgarde« (A. Flaker). Svojo neminljivo, tako rekoč večno mladost dolguje estetska moderna med drugim normativističnemu duhu avantgarde, ki je usmerjen v kolonizacijo bodočnosti. Že od nekdanje znane militaristično poreklo pojma (»Avantgarda, predhodnica, izvidnica, tisti del enot na pohodu, ki jih glavnina postavlja naprej, na določeno oddaljenost« — Brockhaus Lexikon). V inspirativnem eseju Aporije avantgarde je Hans Magnus Enzensberger takole komentiral »vojaški duh avantgarde«: »Teren, po katerem se avantgarda giblje, je zgodovina. Predpona avant, ki ima v militaristični terminologiji prostorski pomen, dobi v metafori znova svoj prvotni časovni pomen. Na umetnost se ne gleda kot na zgodovinsko nespremenljivo dejavnost človeškega rodu ali skladišče zunajčasovnih »kulturnih dobrin«, temveč kot na neprestano razvijajoči se proces, Work in progres, v katerem sodeluje vsako posamezno delo.« Prav zaradi naivne in skrajno staromodne linearne teorije zgodovine je avantgarda lahko povlekla enosmerno razliko med predhodnico, glavnino in ozadjem. »Niso vsa dela enako »spredaj« in niti približno ni vseeno, kakšen položaj zavzemajo. Patetika pojma avantgarde se napaja s prepričanjem, da položaj v ospredju procesa odlikuje določeno delo, da mu daje status, ki drugim delom ne pripada. Pri tem ne gre toliko za primerjavo sodobne produkcije s preteklo. Res je, da metafora avantgarde ne izključuje prikritega mišljenja, da se tisto, kar je nastalo prej, že samo zaradi tega lahko zavre. Lahko pa se vse skupaj zvede na vulgarno oboževanje najnovejšega... Avantgardistično en avant bi želelo v sedanosti realizirati prihodnost, prehiteti tok zgodovine.« (H. M. Enzensberger).

Avantgarda se je vztrajno upirala normativnemu delovanju tradicije (»Vrzite Puškina in Dostojevskega s parnika sodobnosti«), da bi odprla pot svojemu ekskluzivističnemu delovanju. Vedno znova se je trudila iskati pot v območjih, za katera je bilo videti, da se tja še nihče ni odpravil; sčasoma se je uveljavila kot dežurni novator »novih« odkritij, ki patentira izume »novega«. Krleža je nekoč, čeprav se je

občasno zoperstavljal avantgardnim gibanjem (»ikarjevski poleti v praznino«), metaforično opisal avantgardo kot »orlovski, kolumbovski instinkt umov, ki preprosto hodijo pred množicami«. V vseh prevladujočih gibanjih in smereh se je klasična in zgodovinska avantgarda napajala z izkušnjo revolte proti stabilizirajočim učinkom tradicije. Zato jo je Peter Bürger (Theorie der Avantgarde, 1974) definiral kot »samokritiko umetnosti v meščanski družbi«. Šele z zgodovinskimi avantgardnimi gibanji stopa parcialni družbeni sistem umetnosti v stadij čiste samokritike; dadaizem, kot pravi Bürger, več ne kritizira prejšnjih umetniških smeri in stilnih formacij, temveč samo institucijo umetnosti, kakršna je nastala v obstoječi družbi. Institucija umetnosti označuje kot »aparati, ki proizvajajo in distribuirajo umetnost, pa tudi v določeni dobi prevladujoče predstave o umetnosti, ki bistveno določajo recepcijo del.« Avantgarda se hkrati upira distribucijskemu aparatu, ki mu je umetniško delo podrejeno, in pojmu avtonomnega statusa umetnosti. Šele navedeno ločevanje institucije umetnosti od vsebine dela je, po Bürgerju, omogočilo skiciranje odgovora na vprašanje o predpostavkah avantgardistične samokritike institucionalizirane umetnosti. Čeprav so bile institucije umetnosti popolnoma izoblikovane že v 18. stol., je Bürger predpostavljala, da se samokritika umetnosti iz zgodovinskih razlogov še ni mogla realizirati. »Res je, da je bila institucija avtonomne umetnosti popolnoma izoblikovana, toda v njenem okviru so še figurirale vsebine, ki so povsem političnega značaja in s tem nasprotujejo načelu avtonomne institucije. Šele takrat, ko vsebina izgublja svoj politični značaj, umetnost pa hoče biti le še umetnost, je mogoča samokritika parcialnega družbenega sistema umetnosti.«

Do tega stadija pride konec 19. stoletja, in to v esteticizmu, ki je hkrati označeval tudi začetek delovanja avantgarde. Temeljna funkcija avantgarde se je omejevala na kritiko institucije umetnosti (Institution Kunst) v meščanski družbi in na negacijo njene avtonomnosti. Pri tem je bil uveden osrednji pojem »novega« (das Neue), ki bi moral legitimirati avantgardno umetnostno

prakso. Prvotna intenca avantgarde se je manifestirala v razbijanju zaprtega estetskega prostora: od izhoda gledališča na cesto in t. i. »teatralizacije življenja«, ki ukinja ostro razmejitev med gledališčem, kabaretom in cirkusom, pa do demokratizacije poezije, ki se povezuje in prepleta z novinarstvom in reklamami. V težnji, da bi umetnost prodrla v »življenje«, da bi postala sestavni del vsakdanjosti, se je avantgarda zavzemala za demokratizacijo umetnosti; ameriški grafiti so funkcionirali kot »množični Miro«. Proces je tekel tudi v obratni smeri — neumetniška ready-made dela so uvajali v galerijske prostore, s tem so se likovne razstave in svečanosti desakralizirale, galerijski prostor pa je izgubil oznako vzvišenega, posvečenega, zaprtega in svetega prostora. Z namenom, da bi dehierarhizirala umetnost, je avantgarda nepovratno ukinila meje med »visoko« in »nizko« kulturo, med t. i. »velitno« in »masovno« kulturo. Slikarstvo se n. pr. povezuje s plakatno, novinarska reportaža z romanom, izgublja se skoraj vsa razlika med avtorskim filmom in propagandnimi videospoti. Imanentna težnja avantgarde je, da estetsko izkušnjo totalizira, da umetnost kolonizira življenje; cilj je bil preveč tvegan, rezultat pa porazen. Avantgarda se je toliko komercializirala, kolikor se je umetniška praksa kanonizirala; tako je že konec tridesetih let v okviru evropske »književne levice« Majakovski deloval kot zaščitni znak za legitimnost avantgardne kontinuitete v sklopu obstoječega stalinističnega normativizma. Rastoči triumf etablirane (neo)avantgarde je praviloma sankcioniral njen zgodovinski poraz; drugače rečeno, neoavantgarda je avtentični zgodovinski dokument konca klasične avantgarde.

Neoavantgarda »institucionalizira avantgardo kot umetnost«, in s tem napoveduje smrt prvotnim avantgardističnim načrtom. V tem smislu lahko Bürgerjevo knjigo Theorie der Avantgarde razumemo kot kratek pregled razpadanja avantgardnega gibanja. Čeprav neoavantgarda delno proklamira iste cilje kot predstavniki zgodovinskih gibanj avantgarde, pa zahteva po vračanju umetnosti v življenjsko prakso v okviru obstoječe družbe po zlomu avantgardističnih intencij

ne more biti več resno postavljena. Ko danes umetnik na razstavo pošlje dimno cev, s tem nikakor več ne more doseči tiste intenzivnosti protesta, kot so jo imeli Duchampovi ready-mades. Nasprotno, medtem ko je imel Duchampov Urinoir namen razbijati institucije umetnosti, ima današnji najditelj dimne cevi skrito željo, da bi njegovo delo našlo pot v muzeje. S tem se je avantgardistični protest spremenil v svoje nasprotje. »Z zgodovinskim polomom avantgarde je se začel tudi duh estetskega modernizma hitro starati. Sredi šestdesetih let je Octavio Paz odkrito priznal: »Avantgarda iz 1967. ponavlja znamenita dela avantgarde iz 1917. Prisostvujemo koncu ideje moderne umetnosti.« Konec avantgardne ekskluzivnosti ni nič drugega kot konec zastraševanja z normativnim modernizmom.

Izčrpavanje estetskega modernizma in kriza zgodovinske zavesti sta najgloblja sindroma nepovratnega izginjanja avantgardnega ekskluzivizma. V novih okoliščinah je Peter Sloterdijk (Kopernikanische Mobilmachung und Ptolemäische Abrüstung) konsekventno trdil, da »Postmodernizem v osnovi ne pomeni nič drugega kot postekskluzivizem — potem ko je modernizem dokončal svoje ekskluzivistično gibanje.« Če Sloterdijkove argumentacije ne odpišemo kot odvečno retorično brezplodnost, lahko ugotovimo, da je prav on prvi povezal Postmodernizem s krizo ekskluzivnosti, z razpadom tabujev stare avantgarde. Minila je doba, v kateri so se »pripadniki estetskih avantgard medsebojno prepoznavali kot zaratniki iz kake artistske lože«. Magijska ekskluzivnost se je iztrošila, religija estetskega šoka pa ne najde novih vernikov. »Ko postane šok šolski predmet, ko študenti umetnosti v seminarjih vadijo dadaizem in prihajajo z akademij kot diplomirani nadrealisti, potem je to dokaz, da se je nosilno načelo modernizma endogeno izčrpalo.« Postmodernistična indiferentnost do »estetike šoka« je prvi znak staranja pozne umetnosti Moderne; estetika šoka je bila sama sebi rabelj, ki je odprl vrata ponižni umetnosti. Zgodovinski boj za prihodnost se je spremenil v komercialno tekmo za sedanost, prosvetljevanje v znaku kulturne industrije je

postalo množična goljufija. Ne moremo vsaki današnji avantgardi očitati, pravi Enzensberger, da je odšla predaleč, pač pa, da sebi dopušča izhod, da išče zavetje v doktrinah in kolektivih in da se ne zaveda lastne aporije, kar je zgodovina davno pokazala. Trguje s prihodnostjo, ki ji ne pripada. Njeno gibanje je regresivno; avantgarda se je spremenila v svoje nasprotje, v anahronizem. Resničnega, brezmejnega tveganja, od katerega živi umetnikova prihodnost — tega tveganja ne nosi. V postmoderni je avantgarda za vedno izgubila kulturno-evolucijski primat in moč prometijske ideologije napredka. Postmoderna brez avantgarde je svojevrsten »avtopoetični sistem«, ki označuje pozni stadij estetske demokracije, v kateri estetski merkantilizem ukinja še poslednje normativne bariere. Nedavno je Giuseppe Zaccaria (Avantgarda kot potrošnja, Sigma 3/1984) podal plakatno tezo o tržni vrednosti avantgarde: »Novost knjige Umberta Eca lme rože je v izredni sposobnosti spajanja avantgarde in potrošnje, tako da prikazuje avantgardo kot potrošnja, potrošnja pa kot avantgardo.« O tiraniji novih umetniških del vedno odloča njihova vsiljiva prisotnost v sodobni produkciji, ki jih hkrati troši in pomlaja. Zgleda, da klasični moderne niso nič drugega kot balzamirane relikvije avantgarde! J. F. Lyotard je v nedavno objavljenem eseju (Das Erhabene und die Avantgarde, Merkur 2/1984) ponovno variral znano temo, ko je navidezno obnavljal estetsko vzvišenega; estetska avantgarda (Canda in Burke) hkrati predoča in odganja grozno niča — pretnjo, da se nič več ne dogaja. Delovanje umetnosti je usmerjeno na intenziviranje občutenja življenja; estetika vzvišenega se torej ne nanaša na »dvi-govanje«, temveč na »intenziviranje« aludirane življenja. Tako je v Lyotardovem pojmu avantgardne umetnosti kljub vrnitvi k estetiki vzvišenega »semiotika« pravzaprav odrinjena in zamenjana z »energetiko«. Estetika predmeta je tukaj omejena na čisto polje sile in napetosti, na rigorozno delovanje umetniškega predmeta. Naraščajoča negacija smisla je nepovratno ukinila potrebo po kognitivnem razumevanju semiotičnega smisla in pomena estetskih tvorb.

Avantgarda je samo izvala krizo pojma umetniškega dela (odejanje provokacije uzurpirajo mesto dela), postmoderna pa ga je povsem ukinila. To je prisililo Adorna, da je duhovito pripomnil: »edine stvaritve, ki danes še kaj veljajo, so tiste, ki niso več stvaritve«. Sektaški normativem stare avantgarde je za vedno opuščen, kot tudi prevladujoča teorija estetske reprezentacije. Ostalo je le tisto, kar je Lyotard imenoval ne-smisel, t. j. čista energija umetniškega dela.

V določenem smislu smo priče konca kratkotrajnega, a eruptivnega procesa demitologizacije avantgarde. Zgodovinsko-filozofska demitologizacija je izpostavila avantgardo kot »obrnjeno« dekadenco. (Milivoj Solar).

Nepričakovano prepletanje mita o avantgardi in mita o dekadenci samo pospešuje proces gnitja normativističnega mita o umnih in obvezujočih potencialih Moderne. V pretežno ironičnem tonu je Habermas takole pokomentiral Postmodernistično napoved smrti avantgarde: »Duh moderne se izčrpa; vsakdo, ki sebe imenuje avantgardist, lahko med vrsticami prebere najavo svoje smrti. Čeprav trdijo, da se avantgarda širi, hkrati menijo, da ni več kreativna. Modernizem je dominanten, toda mrtev.« Skoraj naivno zveni vsako Habermasovo sklicevanje na *Estetiko odpora* (Peter Weiss), ki naj sprosti umne potenciale umetniške moderne. Kljub omenjenim okoliščinam, pa tudi prejšnjim prepričanjem, je Peter Bürger (*Postmoderne: Alltag, Allegorie und Avantgarde*, 1987) na primeru J. Beuysa poskušal rešiti pojem avantgarde pred postmodernističnim uničenjem. »Namesto da odklanjamo avantgardistične impulze, bi morali razmisliti, ali niso v njih potenciali, vredni sprejetja, če naj bo umetnost več kot

zgodnja institucija, če dopušča kompenzacijske probleme, ki izhajajo iz družbenega moderniziranja. Brez luciferskega elementa avantgardističnega impulza, bi se ukinjanje umetnosti postmoderne lahko hitro spremenilo v — v določenem smislu — salonsko umetnost brez salona.« Pisec kratke zgodovine propada avantgardnih gibanj je danes pripravljen trditi, da se rezultatov in izhodišč klasične avantgarde ne da ocenjevati s pragmatičnimi merili uspeha in realizacije. »Propad je modus, s katerim se avantgardist prepričuje o utopičnem značaju svojega projekta, ki mu stvaritev ni nikoli enaka.« Argumentacije za reševanje avantgardističnih impulzov črpa Bürger iz teze o umetniku kot »obmejnem potniku« med ekstermnimi zahtevami klasične avantgarde in aktualnim življenjem umetniških institucij. Dadaizem in zgodnji nadrealizem, piše Bürger, je nosilo upanje, da je dovolj razbiti avtonomno, od življenjske prakse odmaknjeno institucijo umetnosti, da bi se osvobodili njeni skriti potenciali domišljije in kreativnosti. »Od tod napadi na institucije umetnosti, ki jih v ostrih bridkosti ni mogoče preseči. Pri Beuysu še komaj najdemo kaj takega. Res se je distanciral od pojma umetnika — »to nikoli ne želim biti« — a to distanciranje nima več polemične ostre dadaističnih manifestov...

Na mesto napada na institucije je stopilo gibanje, ki se oddaljuje od umetnosti, čeprav je nikoli povsem ne zapušča.« Beuys je res pogosto govoril: »Res nimam nič z umetnostjo — to je edina možnost, da se zanjo nekaj naredi.« Ta navidez paradoksalna formulacija do popolnosti ohranja smisel situacije, v kateri postaja umetniški učinek odvisen od avtorjeve sposobnosti, da prekorači institucionalne meje umetnosti. Logično nedosledne,

skoraj paradoksalne besede J. Beuysa je Bürger razumel kot dosleden izraz njegove popolnoma nemogoče pozicije delovanja. Postmodernistični avantgardisti ne lokalizirajo kraja svojega umetniškega delovanja niti znotraj niti zunaj institucije umetnosti, temveč na meji, ki jo sami ne prestano negirajo kot mejo. Bürger prepoznava najnovejšo avantgardo v tistem karnevalskem duhu, ki ničesar ne absolutizira, temveč razglasa veselje in razuzdani relativizem.

»Način, na katerega Beuys, ko deluje z negotovo postavljenimi mejami med umetnostjo in ne-umetnostjo, sprejema avantgardistični projekt ukinjanja umetnosti in ga hkrati na novo preključuje, kaže, da je umetniška praksa pred upravičenim strahom teoretikov. Medtem ko bojazljivo formuliramo vprašanja, je odgovor že najden, le da ga ne vidimo. Da pa bi ga lahko uzrli v vsej jasnosti, je bila potrebna Beuysova smrt.« Ni dvoma, da se Beuys, Bürgerjev junak, izročil medijem, dokazujoč, da postmodernistični estetski merkantilizem ne prenese avantgardnega elitizma. Pravzaprav lahko od Bürgerja preko Lyotarda do Sloterdijka spremljamo črto ukinjanja avantgardnega ekskluzivizma; inovacijska obveza postmodernističnega umetnika se kaže v odprtem prepuščanju normativistični entropiji. Interes postmoderne umetnosti je, da se emancipira od normativnega tutorstva estetske avantgarde. Postmodernizem v osnovi ne pomeni nič drugega kot postekskluzivizem; potem ko je modernizem privedel svoj normativistični projekt do konca. Sloterdijk je upravičeno menil, da k »strukturi poštenega znanja sodi tudi to, da se vzdrži izjav o ciljih«. Razsvetljeni postmodernist je situacijsko naravnani in se odreka perspektivistični nadležnosti.

Obrad Savič

ORANŽNA ALTERNATIVA

IZ NADREALNEGA SOCIALIZMA

Kdo se še spominja beat pesnika Allena Ginsberga, ki je pred več kot dvajsetimi leti hodil po ulicah Barkleya s transparentom, na katerem je pisalo »Fuck Amerika and its atomic bomb«, in bil po nekaj minutah aretiran? Zaradi takšnega načina protesta ne bi mogel danes več nihče iti za rešetke, časopisom pa se ne bi zdelo vredno pisati o takšnem hapeningu. Vsaj v ZDA in v zahodni Evropi. Vendar pa je v »Vzhodnem bloku« drugače. Ko si je Valdemar Friedrich pred kratkim na prsi pripel plakati s parolo »Varšavski pakt je avantgarda svetovnega miru« in se sprehodil po centru Wroclawa, kot da igra na čarobno piščal, je vzbudil pozornost delavcev, študentov, pankerjev in policajev. Varnostne sile, ki so prispele, so imele težave, da so se prebile do njega. Ko jim je končno uspelo in so ga odpeljali, je množica kričala za njimi: »Podpiramo tovariša Hihuhaha, Živela revolucija, Slava revoluciji!«. To zadovoljstvo je stalo 34-letnega pisatelja 30.000 zlotov, po njegovih besedah dve mesečni plači. To, da je tudi nekaj dni preživel za rešetkami, ga ni prizadelo. »Nekaj dni zapora zdržiš,« pravi oboževalec **Andreja Bretona** Friedrich, »toda zasoljene denarne kazni povsem izprazni žep in preprečujejo nove performanse.«

Ko je ponovno spravil skupaj dovolj denarja, se je lotil pisanja nove satirične pesmi, v kateri se obreaga ob kronično pomanjkanje toaletnega papirja. Pesem, natisnjena na letaku, se glasi: »Kdo se boji toaletnega papirja? Naše kviz vprašanje je: ali so vrste kupcev za toaletni papir izraz: prvič, želje, da bi bili civilizirani; drugič, pohlepa; ali, tretjič, vodilne vloge komunistične partije, ki

okrog sebe združuje vse progresivne ljudi v socializmu? Obkrožite pravilni odgovor. Pridite k nam v Svidkovo ulico (v centru Wroclawa), S seboj bomo vzeli papir. Postopoma ga bomo razvijali in pravico delili. Vsakdo bo dobil listič, ker se enakost začena s papirjem in na njem.« Čeprav je na stotine prebivalcev Wroclawa sodelovalo v tej delitvi papirja, policiste to ni oviralo pri intervenciji in lovu na »prestopnika«. Friedrich je ponovno ostal za rešetkami in tokrat brez 10.000 zlotov.

Pa vendarle je »norčevanja iz nadrealnega socializma«, kot Friedrich želi, da bi bili razumljeni njegovi »umetniški prijemi v žalostni vsakdanjosti«, ustvarilo svojo šolo. Pod skupnim imenom »oranžna alternativa« vse več mladih Poljakov na ulicah Wroclawa prireja happeninge, da bi izrazili svoje nezadovoljstvo tako z uradno politiko, kot s tradicionalno opozicijo okrog »Solidarnosti«.

... »Rdeči nam polnijo ušesa s svojo etapno radikalno kuro zdravljenja gospodarstva, ljudstvo pa pri tem občuti, da z vsako novo fazo življenjski standard pada vse nižje. Na koncu bomo postali narod beračev,« misli eden izmed angažiranih umetnikov, ki si je nadel vzdevek »Gadafi«. On in njegova »banda« so se oblekli prvič 25. februarja, kot mestni klošarji in se ob zvokih pihalnega orkestra sprehodili po ulicah Wroclawa, pojoč: »Druga etapa reforme je predpust, tretja bo pepelnica sreda.« Kot vedno, policija tega tudi tokrat ni jemala za zabavo, se spominja »Gadafi«, toda ne bomo jim dali miru,« izjavlja prepričan sam vase. »Mi želimo zabavo, politiko prepuščamo komunistom in starim opozicijon-

stom«. Agata pa dodaja: »Z našim maskiranjem karikiramo obe strani. Razglasili bomo dan špicljev in na ulice bo prišlo na tisoče ljudi. In kaj počne »Solidarnost«? Na smešno — resne govore našega generala reagira s še resnejšimi demonstracijami in — nič se ni spremenilo že sedem let. Na zadnji miting »Oranžne alternative« ob mednarodnem dnevnu žena je prišlo 9000 ljudi.

»Mir, radost, cvrtje živijo v vseh delih družbe«, razlaga Vojtech, ki ne verjame v politično premirje. »Zdaj še vsi pozdravljajo naše happeninge, cerkev, opozicija, mladi in stari. In če spet počni, kot 1980, o čemer nihče ne dvomi, bodo na nas najprej gledali kot na pajace, ki nimajo nikakršne zveze s svetom, zatem pa kot na nemoralno hašiš bratstvo. To vidim že sedaj.« Pesimist je, ker je poljska družba še naprej konservativna in tradicionalna. Ni naključje, da je Wroclaw center alternativcev, ker »smo to mesto po vojni dobili od Nemcev, mentaliteta ljudi je tod drugačna kot drugod na Poljskem.« Friedrich je glede tega drugačnega mnenja: »Če se želimo resno razumeti kot ljudje, spoznati za individuume, potem ne moremo nič drugega, kot da se smejemo nadrealnemu socializmu, da se smejemo, do zloma. Ljudje pa bodo to vse bolj spoznavali.«

Roland Hofviler
prevod: Pavluško Imširovič

RADIO ŠTUDENT TOLMAČI

IZREDNO

KOT NAČIN VZDRŽEVANJA OBLASTI

STANJE

Glasovanje slovenskih delegatov za posebne ukrepe na Kosovu je pokazalo simptomatiko delegatskega sistema v čisti obliki. Zdaj sta v ospredju dve interpretaciji: prva, ki drastično napada odločitev delegatov, čes, da je bila izdana volja slovenskega ljudstva, izražena na zborovanju v Cankarjevem domu, in druga, ki skuša nekako opravičiti delegate, kajti delegat ima tudi svojo glavo, kot smo lahko prebrali v sobotnem Delu.

Kot lahko razberemo iz opisa glasovanja delegatke Silve Bauman-Cencič, sicer subjektivno obarvanega, so se slovenski delegati znašli v smrtonosnem precepju med zahtevo Predsedstva SFRJ po posebnih ukrepih in njej protislovno, nezdružljivo zahtevo delegatske baze. Zadevo še toliko bolj banalizira dejstvo, da se je Predsedstvo Jugoslavije o ukrepih odločilo že tri dni prej. Vse skupaj bi lahko primerjali z dogodkom iz vojaškega vsakdana, ki poleg ostalega kaže tudi taktiko in metode produkcije mednacionalne mržnje. Oficir enote pokliče na razgovor Slovenca in Srba, ki jima je bil obljubil odhod domov. Zdaj pa jima sporoči, da bo domov odšel le eden, kdo, pa naj se dogovori ta sama. Jasno, da je preprič neizbežen, rezultat pa neugoden za oba. Zgled nam ilustrira, kako je avtonomna pozicija subjekta znotraj totalitarnega sistema nemogoča, kot element sistema subjekt pač ne more razmišljati o nikakršni svobodi.

Tako lahko tudi za delegate trdimo, da jih služba v Beogradu razoseblja. Vendar za izredne ukrepe nikakor ne moremo kriviti delegatov, saj je njihova dilema razdeljena na dve pobočji. Pokornost predsedstvu pomeni hkrati vero v ta organ, pomeni dobrega državljanja, upravičenega uživati delegatsko plačo. Neposlušnost predsedstvu pa je predvsem moralna poteza, za kar v doslednem izvajanju delegatskega sistema ni prostora. Tudi

glede moralne dileme ob uporabi grobe represije je predsedstvo izdelalo pojasnilo, ki ga je Slovenec skušal prodati Stane Dolanc in se glasi nekako takole: »Človek, ki je postavljen pred dejstvo, ki ga seznanijo z informacijo Predsedstva SFRJ, o kateri ne sme dvomiti, ki poslušna o nevarnosti državljanske vojne, ki da je izjemna, pač sodi, da mora nekaj storiti za to, da do nje ne pride.«

Delegat je tako prisiljen delovati kot neke vrste nezavedni mehanizem, kjer se protislovja ne izključujejo, ampak so drugo za drugimi v bratskem soglasju. Delegat je nato sposoben izjaviti, da je glasoval za posebne ukrepe, torej vojaško represijo, v pričanju, da hkrati podpira sporočilo iz Cankarjevega doma. Na tem mestu moramo vsekakor pripomniti, da je bilo zborovanje v CD sklicano izrecno z namenom preprečiti izredno stanje in vojaški poseg na Kosovu.

Ob tem ni dovolj, če pomislimo, da je delegatski sistem odvedal, drznemo si celo trditi, da je delegatski sistem zabloda od vsega začetka. V nadaljevanju skušajmo nemožnost funkcioniranja delegatskega sistema nekoliko obširneje pojasniti.

Preko Kardeljeve ideologije samoupravljanja so jugoslovanskim delavcem zagotovljene samoupravne in pravne pravice, o katerih delavci v kapitalističnih deželah še sanjati ne morejo. Ker uživajo demokratske pravice v antisocialističnem svetu le izbranci političnega monopola, je Kardelj nam tuj koncept političnega pluralizma nadomestil z doslej nepojasnjenim konceptom pluralizma samoupravnih interesov. Po nekajletnem blebetanju o samoupravljanju so si delavci tudi »dejavsko« pridobili samoupravne pravice, samoupravljanje je postalo dejstvo in o njem so se pričeli učiti po šolah. Vendar se je v letih 1963 do 1972 kljub samoupravljanju pojavljala ideja

pluralizma v družbi, na kar je Kardelj odgovoril: »Dilasova demokracija ni naša socialistična, ker omogoča zamenjavo oblasti kot možno posledico večpartijskega sistema.« Namesto tega je ponudil brezantagonistično obliko družbe in delegatski sistem.

Laslo Sekelj trdi, da se preko delegatskega sistema nezadovoljstvo ne more izraziti institucionalno, kljub mnogim možnostim vključenosti državljanov v proces odločanja. *Jugoslovanski delegatski sistem je prej sistem, ki zelo uspešno duši izražanje npr. javnega mnenja in vplivanja na politične odločitve. Sistem je zelo uspešen, saj se grede igro zaupanja in verovanja tako izkoriščani kot uživalci privilegijev že več kot 15 let, kljub poraznim rezultatom.*

Zagovorniki obstoječih razmer prav radi postavijo kot razlog neuspeha človeški faktor. Tako bodo kritiki posebnih ukrepov napadli predvsem delegate, ne pa sistema, ki mu delegati služijo. Slišimo lahko, da bi delegatski sistem brezhibno deloval, če bi bili delegati najboljši ljudje, brez partijskih interesov in podobno.

Vendar sistem, ki je združen v oblastjo dobrega posameznika, v tej obliki očitno ni učinkovit. Ne samo, da ni idealnih ljudi, tudi takrat, ko so to deželo vodili njegovi najsvetlejši vzori, bi težko govorili o možnosti posameznika, da vpliva na politične odločitve, Celo nasprotno, bolj idealne ljudi smo imeli na oblasti, bolj je bila država totalitarno vodena.

V takšnih razmerah pa se je v Jugoslaviji pojavil nov sloj, ki bi ga glede na privilegije in prikrito uživanje presežne vrednosti delavčevega dela lahko imenovali tudi razred. To je politična oligarhija, ki deluje mimo ozi. izven vseh pravnih in institucionalnih norm. Argument njenega delovanja pomeni članstvo v ZK, kar je

konstitutivni element gospostva nad pokornimi množicami. Formalno ima namreč ZK možnost, da se bori za avtentične delavske interese preko delegatskega sistema, vendar ZK v Jugoslaviji, odkar jo hrabro ščitijo organi državne varnosti, ne predstavlja, temveč tlačilni interes delavcev na račun interesov politične oligarhije. Članstvo v ZK je pogoj za opravljanje delegatske službe od občinskega delegata naprej. Moč vplivanja ZK se kaže preko kadrovanja, saj partija delegira le svoje člane tudi v druge družbenopolitične organizacije. Distribucija moči ima toliko oligarhični značaj, saj ena sama politična stranka z monopolom omogoča ohranjanje moči politični oligarhiji. V tej obliki je delegatski sistem le obliž, ideološka floskula, ki prekriva reprodukcijo oligarhične moči.

Ker pa partija čedalje težje brani svoj monopol, je verujočim podložnikom vrgla kost upanja, namreč geslo o odmiranju države. Vendar lahko tukaj pripomnimo, da problem ni v odmiranju države, saj jo kot pravno institucijo še kako prekleto potrebujemo, ampak gre bolj za odmiranje diktature. O tem partija seveda, z roko v roki s službo države in s hrabro JLA za svojim hrbtom, ni sposobna oz. pripravljena razmišljati. Namreč, odmiranje države bo prešlo v diktaturo proletariata, ali če izpeljemo še nekoliko naprej: avantgarda proletariata je že tako po definiciji ZK, diktatura proletariata je torej diktatura ZK, torej je vseeno, ali država odmir ali ne.

Po Leninu je diktatura oblast, ki se naslanja na nasilje in je ne omejujejo nikakršni zakoni. V Rusiji gre delegiranje diktature od proletariata k sovjetom, naprej v KP boljševikov, vendar tudi tem diktira ožji kolegij, ki pa ga vodi centralni komite, z eno osebo na čelu.

Primer seveda ni težko neposredno preseliti v jugoslovanske razmere, saj, če si ogledamo ročno povojno zgodovino našega sistema, se je zgodilo ravno to. Naši ljudje so svojo modrost nabrali v ruskih političnih šolah. Tako pomeni nasprotje med samoupravljanjem in diktaturo proletariata v praksi boj med načelom avtonomnosti in interesi oligarhične politične naddeterminante. Lahko bi rekli tudi, da gre za nasprotje med tržno in politično ekonomijo, če ilustracijo še bolj približamo sodobnosti.

Koncept samoupravljanja je po Vesni Pešić kompenzacija za nemožnost politične demokracije. Partija bo v resnici sestopila z oblasti, šele ko ne bo več nikakršne nevarnosti, da bi brez škode nastopila. To pa lahko razumemo tudi takole: partija se je ves čas svojega delovanja borila za revolucionarne vrednote, za revolucijo v čisti obliki in tako naprej. Uspešnost njenega boja pomeni, da postanejo vsi državljani člani ZK, da ni v tej državi nobenega oporečnika, ali kot se temu v partijskem dialektu reče — kontrarevolucionarja — več. Se pravi, partija bo sestopila, ko ne bo imel sistem, ki ga je ustvarila, več nobenega nasprotnika. V tem kontekstu je torej ustvarjanje kontrarevolucije konstitutivni element oblastno-partijskega delovanja. Tako se partija oz. oblastna oligarhija naravnost veseli/uživa v krvavih kosovski dogodkih, saj se s tem lahko spet bori za interese, preko katerih je prišla do oblasti. Jasno, najprej je skozi ideološko ponavljanje kontrarevolucije na Kosovu ustvarila polje, kjer je njena bitka že vnaprej dobljena. S ponavljanjem boja proti imaginarnemu sovražniku ponavlja oz. reproducira tudi svojo oblast samo. Govorjenje o kontrarevoluciji, o ogroženosti varnostnega sistema... je tako v interesu ohranjanja partijske oblasti. Na vseh partijskih sestankih lahko slišimo podobna

gesla: »Bitka za Kosovo je bitka za Jugoslavijo in to avnojsko, Titovo,« kot je označila posebne ukrepe bosanska partija. Oznaka »avnojska, Titova Jugoslavija« se nanaša na državo z monopolno politično oligarhijo. Po Titovi smrti pa se je pričel totalitarizem majati in danes smo pričča pravemu razsulu, ki se odraža tudi v partijskem vrhu. S tega vidika je tudi povsem jasno, da se je zgodil pohod tankov na prištinske ulice po 20. seji CK ZKJ, ko se je neenotnost partije artikulirala v vsaki izjavi.

Če se znova povrnemo k zastavljeni dilemi slovenskih delegatov, ki so v zvezni skupščini glasovali za posebne ukrepe, je njihova nesposobnost v tem, da niso prepoznali pasti, ki jim jo je nastavilo predsedstvo. Znašli so se v nemogoči dilemi, dilemi, ki nosi v sebi kali razpada skupščinskega sistema na nacionalne enote. *Euforija ob sprejemanju ukrepov kaže, da je polje odločanja na najvišjem nivoju totalitarno organizirano, da so delegati zgolj blede figure, ki zabavajo neumno ljudstvo, medtem ko se za kulismi dogajajo umazani posli.*

Slovenska skupščina seveda lahko obdolži nesrečne delegate neposlušnosti svoji delegatski bazi in pošlje v Beograd nove ljudi. S tem pa opravi jalovo delo. Če kaj, zahteva sedanji trenutek od Skupščine Slovenije, da delegate odpočije iz tega delegatskega sistema in da se teh umazanih iger ne gre več. Predvsem ne skupščina sama. Politična demokracija, kjer bo imel državljani resnično zagotovljeno pravico odločanja o političnih zadevah, v sedanjem delegatskem sistemu nima nikakršne prihodnosti.

Albert Mrgele

USTANOVNI KONGRES MEDNARODNE ZVEZE PROTI PROHIBICIJI DROG

ANTIPROHIBICIONISTIČNA ZVEZA SLOVENIJE
TYRŠEVA 23, MARIBOR, TEL.: 062-212-004

PETICIJA

KRIMINALI Z DROGAMI V SVETU IN PRI NAS NARAŠČA. REPRESIVNE METODE IN PROHIBICIJA PRI REŠEVANJU PROBLEMATIKE NARKOMANIJE NE PRINAŠATA PRIGAČOVANEGA EFEKTA. ZAVZEMAM SE ZA PERMISSIVNO ZAKONODAJO V ZVEZI Z DROGAMI TER POSTOPNO UVEDENO LEGALIZACIJO MARIHUANE, KAR SE NAJ UPOŠTEVA PRI LETOŠNJI SPREMEMBI KZ SFRJ. FEB 89

Ena od najpomembnejših svetovnih pobud za civilno družbo in pravno državo je bila sprožena med 30. marcem in 1. aprilom letos v Rimu, to je pobuda za končanje najdaljše vojne v tem stoletju: "VOJNE PROTI DROGAM". Na kongresu v konferenčni dvorani parlamentarnih skupin je bila namreč ustanovljena Mednarodna zveza proti prohibiciji drog. Več kot petdeset strokovnjakov iz ZDA, Kanade, Bolivije, Kolumbije, Brazilije, Velike Britanije, Nizozemske, Belgije, ZRN, Španije, Italije in od drugod se je v prepričljivih razpravah zavzemalo za spremembo obstoječe nacionalne in mednarodne politike v zvezi z drogami, ki temelji na prohibiciji — prepovedi uživanja, proizvodnje in trgovanja z drogami, in na uporabi represivnih metod pri uveljavljanju te politike. V sedemdesetih letih zgodovine prohibicije se je izkazalo, da z represivnimi metodami vojne proti drogami na našem planetu ne bomo dobili, saj se uživanje drog nehadzorovano širi, kriminal, povezan z drogami, pa se nezadržno razrašča.

Kongres je sprejel politično resolucijo, ki jo bodo poslali vsem mednarodnim družbenopolitičnim organizacijam, ki se ukvarjajo s problematiko narkomanije, od Evropskega parlamenta do Organizacije združenih narodov:

1. Prepovedane droge so vedno bolj dosegljive, v vedno širšem krogu kriminala.

- Prohibicija je spodletela. Neuspeh je pripisati nacionalnim zakonodajam in mednarodnim instancam od Evropskega parlamenta do Združenih narodov, ki oblikujejo politiko v zvezi z drogami.
- Vzročna povezanost med ilegalnostjo in dosegljivostjo drog še ni bila ustrezno raziskana.
- Nezakonita trgovina z drogami je multinacionalna, razširjena na vseh kontinentih.
- Kriminalne organizacije (karteli, mafija, družine, ...) ogrožajo zasebni mir in politično stabilnost vsega sveta. Represivne akcije državnih organov nevarnost samo še povečujejo.
- Neuspeh prohibicije je spremenil vprašanje zasebne izbire in zdravljanja v svetovno dramo.
- Slabi zakoni, narejeni z dobrim namenom, so imeli nezdružive efekte vse od leta 1933, ko so ZDA začele izvajati prohibicionistično politiko.
- Moderna verzija prohibicije je spremenila mesta v bojišča, brez samozaščite tistih, ki naj bi jih takšna zakonodaja ščitila.

Ljudje, ki so odvisni od trdih drog, so pahnjeni v kriminal in boleznin, od katerih je najhujša AIDS. Občasni uživalci drog tvegajo zapor, redni so prisiljeni v kriminal, da bi lahko financirali svoje potrebe, navadni državljanji pa so v nevarnosti (rop, umor).

3. Cena spodletelega poskusa prepovedati nekatere droge, medtem ko sta prodaja in propagiranje drugih (alkohol, tobak) dovoljeni, je neizračunljiva, plačuje pa jo ves svet.

- Svoboda sama po sebi je ogrožena zaradi vojne proti drogami, ki ne more prinesiti nobenih prednosti posameznikom in družbi.

Zato sprejemamo naslednje sklepe:

- Koordinirati ljudi in organizacije s področij znanosti, družbe in politike, ki sprejemajo argumente Mednarodne zveze proti prohibiciji
- Razširiti informacije in razumevanje politike v zvezi z drogami, škoda, ki jo povzroča sedanj sistem prohibicije, ter njegove posledice, predvsem razraščanje kriminala.
- Z argumenti izzvati politiko, ki zagovarja prohibicionizem, kakršnega prakticirajo Združeni narodi in njihove agencije pod vplivom obstoječih konvencij.
- Vzpodbujati in podpirati akcije na mednarodnem in nacionalnem nivoju za razkrinkanje sistema prohibicije in za spremembo zakonodaje in družbenega sistema v nerespresivni smeri, po potrebi tudi postopoma.

Na kongresu v Rimu je sodeloval tudi predstavnik Antiprohibicionistične zveze Slovenije, Slavc Gorjup. Povabila ga je Radikalna antiprohibicionistična zveza Italije, ki je kongres organizirala. Navezal je stike z vsemi razpravljalci ter se dogovoril za strokovno sodelovanje in izmenjavo informacij. Že v aprilu bo obiskal Ministrstvo za zdravstvo Nizozemske in Raziskovalni center Metroplink v Amsterdamu na povabilo direktorja Henk Jan Van Vlieta, sodnika in kriminologa na amsterdamski univerzi, predvsem zaradi zbiranja podatkov in literature v zvezi z raziskavami o razširjenosti uživanja opojnih sredstev, ki jih načrtuje Antiprohibicionistična zveza Slovenije skupaj z UK ZSMS Maribor in Ljubljana. Obiskal bo tudi sedež Evropskega gibanja za normalizacijo politike v zvezi z drogami v Rotterdamu zaradi možnosti vključitve AZS v to organizacijo.

AZS

Peticijo Antiprohibicionistične zveze Slovenije so v Rimu podpisali skoraj vsi razpravljalci, med drugimi tudi Thomas Szasz, psihiater na Syracuse University v New Yorku, Lester Grinspoon, profesor psihiatrije na Harvard University Boston, Marie Andre Bertrand, kriminologinja Montreal University, Kevin Zeese, sodnik in podpredsednik Drug Policy Foundation iz Washingtona, Eddy Engelsman, predstavnik Ministrstva za zdravstvo Holandije, Jose Luis Diaz Ripolles, kriminolog na univerzi v Malagi, ... Če pa se tudi ti zavzemaš za spremembo politike v zvezi z drogami, pošlji svoj podpis in morebiten prispevek na naslov: Antiprohibicionistična zveza Slovenije Tyrševa 23, Maribor, tel.: 062-212-004

REVOLUCIONARNA LJUDSKA PIRO TEHNIKA — KRATKI KURZ (4. del)

POTISNI EKSPLOZIVI

Za pogon projektilov vseh kategorij in odskočnih min, za zabavo, za eksplozije s prvenstveno psihološkim učinkom, pa tudi bolj konkretne eksplozije (seveda le pod določenimi pogoji), uporabljamo potisne eksplozive. Mnoge od njih je zelo lahko izdelati iz priločnih materialov brez kakšnega pretiranega znanja. Če jih nameravamo uporabiti za konkretno eksplozijo, jih moramo uporabiti v večji količini, po možnosti čim bolj natičene v zaprto posodo, polnjenje pod nekoliko zvišanim pritiskom in neprodušno zaprtje pa približata efekt šibkejšim brianznim eksplozivom. Če je posoda kovinska in morda še površinsko narezana, so ob eksploziji njeni ostanki nevarni skoraj tako kot naboji iz strelnega orožja — taka eksplozivna telesa so skratka prvenstveno namenjena živi sili in morda še občutljivejšim predmetom.

Poleg osnovnega recepta obstaja še nekaj variacij, ki so nekoliko močnejše. 1.: 70 % kalijevega perklorata, 15 % žvepla, 15 % oglja; 2.: 70 % solitra, 20 % žvepla, 10 % natrijevega sulfata; 3.: 64 % solitra, 12 % žvepla, 7 % saj, 17 % lesne moke; 4.: 50 % solitra, 25 % amonijevega perklorata, 12,5 % žvepla, 12,5 % vrbovega oglja; 5.: 75 % barijevega nitrata, 25 % zmesi (1:1) žvepla in oglja; 6.: 75 % kalijevega klorata, 25 % zmesi žvepla in oglja; 7.: 79 % solitra, 3 % žvepla, 18 % slamnega oglja; 8.: 70 % solitra, 24 % žvepla, 6 % antimonovega sulfata; 9.: po 6 delov solitra in jedilnega škroba, 3 deli žvepla, 1 del antimonovega prahu. Postopek izdelave je enak kot pri osnovni vrsti smodnika.

Črni smodnik je dokaj varen in stabilen eksploziv, vendar zelo občutljiv na iskrjenje, pa tudi odprti ogenj in zelo visoke tem-

perature. Pazimo, da ne pride v stik z vlago, ker postane neučinkovit!

Perature. Pazimo, da ne pride v stik z vlago, ker postane neučinkovit!

Perature. Pazimo, da ne pride v stik z vlago, ker postane neučinkovit!

Perature. Pazimo, da ne pride v stik z vlago, ker postane neučinkovit!

Perature. Pazimo, da ne pride v stik z vlago, ker postane neučinkovit!

Perature. Pazimo, da ne pride v stik z vlago, ker postane neučinkovit!

Perature. Pazimo, da ne pride v stik z vlago, ker postane neučinkovit!

Perature. Pazimo, da ne pride v stik z vlago, ker postane neučinkovit!

Perature. Pazimo, da ne pride v stik z vlago, ker postane neučinkovit!

Perature. Pazimo, da ne pride v stik z vlago, ker postane neučinkovit!

Perature. Pazimo, da ne pride v stik z vlago, ker postane neučinkovit!

Perature. Pazimo, da ne pride v stik z vlago, ker postane neučinkovit!

Perature. Pazimo, da ne pride v stik z vlago, ker postane neučinkovit!

Perature. Pazimo, da ne pride v stik z vlago, ker postane neučinkovit!

Perature. Pazimo, da ne pride v stik z vlago, ker postane neučinkovit!

Perature. Pazimo, da ne pride v stik z vlago, ker postane neučinkovit!

Perature. Pazimo, da ne pride v stik z vlago, ker postane neučinkovit!

Perature. Pazimo, da ne pride v stik z vlago, ker postane neučinkovit!

Perature. Pazimo, da ne pride v stik z vlago, ker postane neučinkovit!

Perature. Pazimo, da ne pride v stik z vlago, ker postane neučinkovit!

Perature. Pazimo, da ne pride v stik z vlago, ker postane neučinkovit!

Perature. Pazimo, da ne pride v stik z vlago, ker postane neučinkovit!

Perature. Pazimo, da ne pride v stik z vlago, ker postane neučinkovit!

Perature. Pazimo, da ne pride v stik z vlago, ker postane neučinkovit!

Perature. Pazimo, da ne pride v stik z vlago, ker postane neučinkovit!

Perature. Pazimo, da ne pride v stik z vlago, ker postane neučinkovit!

Perature. Pazimo, da ne pride v stik z vlago, ker postane neučinkovit!

Perature. Pazimo, da ne pride v stik z vlago, ker postane neučinkovit!

Perature. Pazimo, da ne pride v stik z vlago, ker postane neučinkovit!

Perature. Pazimo, da ne pride v stik z vlago, ker postane neučinkovit!

Perature. Pazimo, da ne pride v stik z vlago, ker postane neučinkovit!

Perature. Pazimo, da ne pride v stik z vlago, ker postane neučinkovit!

Perature. Pazimo, da ne pride v stik z vlago, ker postane neučinkovit!

Perature. Pazimo, da ne pride v stik z vlago, ker postane neučinkovit!

Zdajci pa se vam, dragi nadobudni pirotehnik, moram opravičiti, saj je v 6 številki našega časopisa izpadel naš revolucionarni kotichek. To seveda ne bi bilo nič hudega, toda za uspešno in kolikor toliko varno delo bo treba upoštevati še marsikaj. Glede na to, da so razmere trenutno izredne, v nekaterih krajih bolj, v drugih manj, in da izredni represivni ukrepi kontrarevolucionarnih oblasti kar kličejo po tem, da jih z njihovimi iniciatorji vred odplavi revolucija, je seveda razumljiva nestrpnost vsakega, še predvsem mladega revolucionarja. Potrpajte! Zdaj je čas za akcije omejenega obsega, po možnosti take, ki bodo kontrarevolucionarne oblastnike in njihov represivni aparat čim bolj ustrahovale in jih ovirale pri vzpostavljanju njihovega reda. Revolucionarji pa moramo s temi akcijami po drugi strani pridobiti čimvečje simpatije indiferentnega, večinskega ljudstva. To nam bo še kako potrebno, ko bodo razmere še bolj izredne, kajti šele takrat bo pravi čas, da v dokončnem obračunu enkrat za vselej zrušimo kontrarevolucionarno tiranijo in vzpostavimo revolucionarno anarhijo, ki je edini pravi in resnični red...

Za to veliko dejanje pa nam došle obravnavane sredstva ljudske pirotehnik ne zadoščajo. Potrebni bodo tudi brižantni eksplozivi, ki jih bomo obravnavali naslednjič. Do takrat pa pridno utrjujte snov in kodrajte možganske vijuge v razmišljanju, kako svoje dosežane znanje s pirotehničnega področja čimbolj domiselno in učinkovito uporabiti. Lep pozdrav!

vaš dežurni pirotehnik
Jacks

Opomba

Medtem ko dežurni pirotehnik piše svoja nadaljevanja, smo se občani mesta Maribor lahko poučili, kako se zavarujemo pred takšnimi in drugačnimi pirotehničnimi in eksplozivnimi presenečenji.

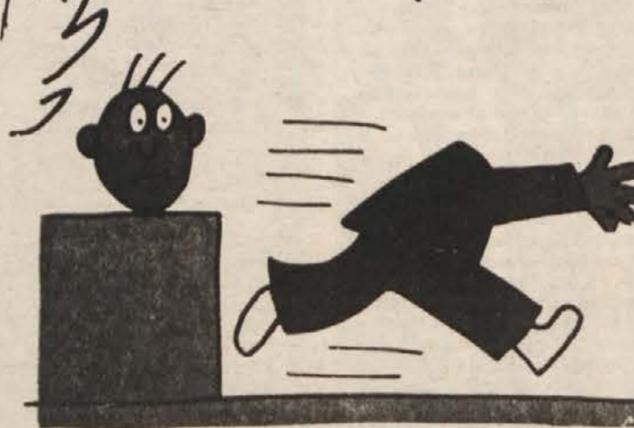
V sredo, 5. aprila je Svet za SLO in DS pri krajevni skupnosti Ob parku organiziral predavanje z naslovom **Nesreče z nevarnimi snovmi in zaščita**.

Ne vemo, koliko ljudi se je predavanja udeležilo, ker na vabilu ni bil naveden kraj (prostor). Vsekakor pa je zadnji stavek na zloženki, ki so jo pripravili za obveščanje in vabiljenje, vreden posebne pozornosti:

"Zaradi vse večje vsakodnevne uporabe teh (nevarnih) snovi v gospodinjstvih, kmetijstvu, proizvodnji in prometu nam grozi stalna nevarnost!"

Tudi spremne ilustracije k nadaljevanju smo prevzeli iz zloženke!

NE IZGUBI GLAVE!

Najpogosteje uporabljan potisni eksploziv je ČRNI SMODNIK.

Osnovno verzijo izdelamo tako, da 10 % žvepla v prahu zmešamo s 15 % fino zmletega lesnega oglja, temu pa previdno primešamo 75 % solitra (kalijev nitrat). Če ga hočemo imeti v bolj kompaktnem stanju, tako pridobljen smodnik navlažimo s kakih 10 % vode in ga stisnemo v primerno obliko ter posušimo. Star pregovor pravi: "Imej grlo mokro in smodnik suh!"

BREZDIMNI SMODNIK, tudi nitroceluloza ali strelni bombaž, je mnogo močnejši od črnega smodnika, njegova prednost pa je tudi ta, da pri eksploziji nastanejo samo plini, ne pa tudi prašni delci, kar je največja pomanjkljivost črnih smodnikov. Postopek pridobivanja je nekoliko

FANZINI — MEDIJSKA MREŽA HARDKOROVSKIH ZANESENJAKOV

V hardkoru zavzema neodvisno založništvo vsaj tako pomemben delež kot neodvisna vinilna produkcija.

Primer: ZDA.

Za lažje razumevanje neodvisnega ameriškega tiska moramo najprej razjasniti termin FANZINE. Le-ta je skovanka besed fan = privrženec neke ideje, v našem primeru glasbe, in magazin = časopis.

Termin fanzine je prvič prišel na dan ob koncu petdesetih let z nenadno pojavom prvih neodvisnih publikacij. Množice talentiranih mladih risarjev so takrat kreirale neštete like znanstvene fantastike in jih obelodanile v prvih neodvisnih publikacijah-stripih. Toda tako kot so se ti pojavili, so kmalu tudi izginili.

Prišla pa so divja šestdeseta leta. O neodvisnem tisku takrat pravi Charley Lamey naslednje:

»Rolling Stone in Crawdaddy nista imela tekmecev. Edini nacionalni odmev, ki si ga lahko dosegel, bil je preko najstniških magazinov. Ti pa so bili namenjeni petnajstletnim puncam.

Takrat je izhajalo nekaj res dinamičnih publikacij. The Beat je bil izreden, izdajala ga je radijska postaja KRRL iz Los Angelesa in v svojem fanzinu so pokrivali takratno garažno punk sceno. Potem je bil tukaj New England Teen Scene, ki je objavjal le intervjuje z garažnimi punk bendi... Hit Parader je bil od vseh še najboljši, pa čeprav tudi sami avtorji včasih niso vedeli, kaj hočejo. Njihova srca so bila bolj vezana na angleški rhythm and blues in ameriški folk rock. Ne glede na to, je bil Hit Parader v šestdesetih letih zelo pomemben fanzine...«

Praden pa popolnoma zapustimo šestdeseta leta, nikakor ne moremo izpustiti Bomp!. Ta je začel izhajati l. 1969 in je nadaljevanje tistega, kar je Greg Shaw začel s fanzinom Molo Navigator. Bomp! izide tu in tam tudi v poznih osemdesetih in lastniki prvih števk te revije so najbrž pravi bogataši.

In tako pridemo v sedemdeseta leta, za katera je bil najpomembnejši dogodek vsekakor izbruh punka. Čeprav je težko reči, kdaj naj bi se punk dejansko pojavil, pa je zanesljivo, da so bili RAMONES prva moderna punk skupina. Vzporedno z bendi se je pojavil cel kup zanimivih publikacij. Ker je celotna zadeva bazirana na severnoameriški sceni, se spustimo malce podrobneje v njen subkulturni svet.

Kot veleva razvoj subkultur, so se prvi fanzini pojavili v underground getih velemest na vzhodni in zahodni obali. Pri tem prednjačijo Los Angeles, San Francisco in New York.

»...V šestdesetih so underground časopisi vkorakali v ameriško kulturo. Kljub temu, da so avtorji teh pisali o glasbi, pa sta bili njihovi glavni preokupaciji politika in droga.«

Kasneje se je z vzponom punk rocka rodila nova vrsta publikacij, fanzine. Tako kot sam punk rock so tudi ti nastali v New Yorku. In tako kot punk rock so bili fanzini zabavni, provokativni in ikonoklastični. Prvi te vrste je bil Punk magazin katerega je izdajal John Holmstrom (malce ironično, možakar je danes glavni urednik High Times). Punk je vseboval stripe, fotografije, intervjuje. Vse zelo punk.

Nekaj let pozneje je v Angliji Mark Perry, mentor benda ALTERNATIVE TV, izdajal Sniffin' Glue. Z nekoliko manj punk duha sta bila tudi New York Rocker

in Trouser Press, ki sta se pojavila ob ekspanziji punk zvoka.

Na zahodu sta vzkli Search and Destroy in Damage ter pokrivala novo dogajanje na tamkajšnji sceni... Na srednjem zahodu so kot ščurki poganjali v undergroundu xerox fanzini tipa Gabba Gabba Hey. Ti zgodnji fanzini so pisali o glasbi, ki so jo njihovi avtorji ljubili. Še nekoliko kasneje, s hardcorom, pa so prišli moderni punk fanzini. Eden takšnih je Maximum RocknRoll, drugi Flipside in v najvišji rang spada tudi zdaj že preminuli Ripper. Tako kot zgodnje punk fanzine so tudi te pisali ljudje, ki so glasbo ljubili. Toda ne samo to. Njihovi intervjuji so bili ostrejši, in še posebno v Maximum RocknRollu se je njihov fokus pisanja razširil tudi na politiko. Seveda, veliko zgodnjih hardcore bendov je bilo političnih. DEAD KENNEDYS so bili vsekakor politični bend. Čeprav bi sami mogoče zanikali, ni najbrž nič manj politični simbol tudi ime BLACK FLAG.

Včasih se poskušam spomniti, kakšen je bil punk rock, preden se je pojavil Maximum RocknRoll. Mislim, da ni bil tako internacionalen, kot je sedaj. Pred letom 1982, ko je izšla prva številka tega, verjetno najbolj »profesionalno« organiziranega punk magazina, je bilo zelo težko vedeti, kaj se dogaja v undergroundu po drugih državah in kontinentih. Sedaj pa je drugače.

Maximum RocknRoll (MRR) objavlja veliko informacij o svetovno punk sceni. Vsaka izdana številka je deležna recenzije, prav tako pa objavljajo številne naslove z vseh koncev sveta. (Tu se najdejo še tako oddaljeni ali informativno izolirani kraji, kot je Mikronezija, Havaji, Tajska, Bolivija, Filipini...) MRR igra pomembno vlogo v underground sceni zadnjih let.

Nahajam se v takomerenovani pisarni Maximum RocknRolla. Imel sem izredno priložnost videti, kako nastaja ta magazin. Čeprav pride večina člankov po pošti, je potrebno vložiti veliko časa in dela za izdajanje tega mesečnika. Večino dela, ki ga imenujejo »shitwork« opravita Tim Yohannan in Martin Sprouse. Oba tudi živita v tej hiši. V prvem nadstropju so stanovanja, v pritličju in kleti pa neskončne količine plošč in kaset. To je najverjetneje najbolj popolna zbirnica vseh kdajkoli izdanih punk izdelkov, saj je v tej obsežni zbirki tudi precejšnje število jugoslovanskih plošč in kaset.

Tim: »Naredili smo dvojni kompilacijski album Not So Quite On The Western Front in zraven plošč je bil fanzine z vsemi temi bendi. To je bila številka 0. Med procesom nastajanja te številke smo odkrili popolnoma nov medij, ki je imel več komunikacijskih prednosti in zmožnosti, kot smo jih dosegali na radiu. Bilo je nezogibno, da se je pojavil Maximum RocknRoll kot magazin.«

Tim: Ljudje kupujejo magazin iz različnih razlogov. Nekateri ga kupujejo zaradi recenzij plošč in reklam, nekateri zaradi poročil s scene, tretji pa zaradi političnih člankov. Poskušamo informirati širok spekter ljudi, recimo ljudi v starosti od 12 do 50 let. Zame je vse v fanzinu ali manj politično. Mislim, da ne bo našel članka na neko temo, o kateri ni še noben bend napisal besedila. Pri pisanju

moraš biti oster. Če bi igrali na neko sigurno karto, bi magazin stagniral. Početi moraš stvari, ki bodo ljudi razburile. Vreči jim moraš dejstva naravnost v obraz. Mislim, da smo pri tem dokaj uspešni, saj smo v preteklih letih ljudem natresli veliko popra pod nos z različnimi pogledi na punk sceno. Če tega ne počneš, si mrtev. To pa je tudi najboljša razlaga, kaj je punk v osnovi — biti sočen z vsako spremembo.«

Fanzinska scena v zalivu je zadnja leta zelo razburkana. Preden se bolj podrobno spustimo na nekatere novejšje zalivske publikacije, še slavospev farzine tabloidu Search and Destroy. Sami avtorji so ga označevali kot San Francisco Punk Rock Magazine, saj je v letih 1977—78 prinašal intervjuje in članke s punk scene, ki se je takrat razbohotila po ZDA. Da ni bil tako strogo orientiran, pričajo tudi številni intervjuji z ljudmi kot Russ Meyer, David Lynch, John Waters... Kot reinkarnacija tega magazina je kasneje izhajal Re/Search, včasih kot revija, včasih kot knjiga. Na široko so se razpisali o industrijskih bendih tipa THROBING GRISTLE, S. P. K. ali CABARET VOLTAIRE. Izmed knjig velja omeniti vsaj dve; TaTooTime — s spremnim tekstom in zbirko fotografij, ter Halloween — avtorja Kena Wernerja, klasična fotokopija, dokument vsakoletnega festivala Noč čarovnic v San Franciscu.

Iz Berkeleyja prihaja Ace Backwards, izdajatelj nadvse zanimivega fanzina Twisted Image. Ta tridesetletnik, sicer znan kot kolesarski pionir v Zalivu, izdaja svoj časopis od začetka osemdesetih. Twisted Image po formatu in tisku še najbolj spominja na ljubljanski Dnevnik (malce neustreznost primerjava), toda med sodelavci revije najdemo kup ekstremnih imen — John Crawford, Jello Biafra, Henry Rollins, John Waters, Charles Manson... Twisted Image izhaja neredno, devet števk v devetih letih najbrž ni odraz produktivnosti, toda, kar je pomembno — fanzine je brezplačen, saj ga Ace deli po celotnem zalivskem področju.

foto: Irena Povše

Zadnji iz tega okolja je Cometbus, ki ima devetletni staž. Sicer je tudi ta že pokojni, saj je bila triindvajseta številka (l. '88) poslednja. Ta stotranski fanzine je prinašal vse, kar si je lahko izmislil njegov urednik Aaron. Tako so se skupaj znašli intervjuji, kuharski recepti, ameriški in evropski potopisi, fotografije iz živalskih vrtov, pesmi, nasveti za ceno preživetje ipd... Zapuščamo San Francisco in se selimo proti jugu. Naslednja postojanka je Los Angeles in predmestje Whittier, kjer je baza Flipside magazina.

Pisalo se je l. 1977, ko je v skromni nakladi 100 izvodov izšla xerox publikacija Flipside. Danes, 12 let kasneje, je Flipside najbolj bran kalifornijski fanzine z naklado 10.000 izvodov. Toda ne samo to. Hkrati je tudi založba plošč in video kaset. Prav s slednjim so edini na ameriškem kontinentu, ki vizualno predstavljajo hardcore bende. Jedro Flipside fanzina sta Al in Holly. Oba skrbita za fanzine, Al vodi še audio in video založbo.

Leta '87 je ob svoji desetletnici Flipside izdal posebno izdajo fanzina, v kateri so na 300 straneh objavljeni intervjuji iz vseh prejšnjih števk. Tako je ta Flipside najboljši prikaz razvoja punk in hardcore scene, saj so v njem znašli skupaj Sex Pistols, Iggy Pop, Blondie, Billy Idol, Bangels, Dead Kennedys, D. O. A., GBH, Bad Brains, Suicidal Tendencies in še stotina drugih bendov, ki so izobilikovali zvok poznih sedemdesetih in osemdesetih let.

Flipside Records — založba plošč je vtisnila v vinil 15 izdelkov. Flipside Vinyl Fanzine 1, 2 in 3 so kompilacije, ki predstavljajo več kot 50 vodilnih ameriških hardcore bendov. Med samostojnimi izvajalci so plošče izdali DOGGY STYLE, M. I. A., DETOX, BULIMIA BANQUET in drugi.

Na video področju je Flipside izdal 12 enournih kaset, zadnji dve leti pa intenzivno oddaja program na petih kanalih kabelske televizije, ki pokrivajo skoraj celotno območje južne Kalifornije. Video kasete prinašajo žive klipe, posnete po različnih koncertnih prizoriščih v Los Angelesu. Na devetih kasetah je zabeleženo preko 100 bendov z vseh koncev sveta, preostale tri kasete pa so samostojni izdelki GBH-Live, EXPLOITED-Live At the Palm Cove in enourni glasbeni film »A Hard Dogs Night« z DOGGY STYLE.

Ob boku z Maximum RocknRollom je Flipside nedvomno najbolj aktivni kolektiv ameriške hardcore scene, s tem pa držijo monopol v svojih rokah...

No, gremo naprej na srednji zahod ZDA...

Začetnik tamkajšnje scene je bil Tesco Vee in njegov Touch and Go iz začetka osemdesetih let. Mimogrede, Tesco Vee je pevec benda MEATMEN, ki so tudi vsem nam dobro znani. Your Flesh je naslednik tega izvrstnega, čeprav včasih malo čudaškega fanzina. Oba vsebujeta dobro

dozo branja — degustacije različnih vrst piva, ocene bio-kosmičev, stripe in risbe. Uredniki teh fanzinov hočejo več kot glasbo in za nekatere je znanstvena fantastika pomembnejša kot vinil. Oni ocenjujejo, kritizirajo in hvalijo vse, kar jim pride pod roko. Ostali fanzini v tej kategoriji so Uncle Fester, Urban Decay, Blotch in Black Market. Vsi zglejajo podobno, a ne prihajajo vsi z srednjega Zahoda — močni naslovi, kvalitetne naslovnice z risbami in seveda stripi...

In kdo bi si mislil, pojavili so se celo post-fanzini. Spin je eden, Option pa drugi, bolj »alternativen«. Option je zavzet z zahodnjakim stilom nikoli omenjene kompeticije. Glasbo jemljejo resno, pišejo o vseh vrstah neodvisne scene, kakor tudi o veliki glasbeni industriji. Nočejo recenzirati demo kaset, razen če so namenjene prodaji. To je njihova orientacija. Nimajo absolutno nobenih političnih ali artističnih distanc do stvari, ki niso direktno povezane z glasbo. S povsem čisto vestjo sprejemajo reklame mega korporacij. Zavračajo vsako kritiko na svoj račun, pisma bralcev so bodisi same hvalnice ali pa jih pišejo absolutni manijaki. Nikoli ne omenjajo publikacij, s katerimi se ne strinjajo. V nasprotju z ostalimi fanzini, ki so ljubiteljski, torej fanovski in pravem pomenu besede, pa Option temelji na »profesionalnosti«.

V istem stilu kot Option, a malce drugače, je Sound Choice magazin. Piše o neodvisni glasbeni sceni, vendar ima za razliko od Option svoj značaj. Zavračajo izdelke velikih založb in ne recenzirajo njihovih plošč...

Vzhod ima še nekaj močnih publikacij. Iz Bostona v zvezni državi Massachusetts prijajata XXX in Suburban Voice (prej Suburban Punk). Oba ta strogo usmerjena v hardcore, pišeta samo o tej muziki, Suburban Voice pa pokriva tudi metal sceno.

Z razbohotenjem fanzine kulture pa se je pojavil tudi Mike Gunderlov. Za 24 števk njegovega fanzina vseh fanzinov, imenovanega Factsheet Five, Mike recenzira vse nove pristope v svet tiskane subkulture. Factsheet Five je pogled v svet seksa, glasbe, egomanije, anarhije, komunizma, paganizma, historičnega revizionizma in vseh ostalih izmov, ki si jih še niso izmislili... Fanzini so tukaj. Čakajo, da jih vzamete v roke in preberete...

David Kržišnik (Ljubljanski Hardlove kolektiv)

Nekateri naslovi:
MAXIMUM ROCKNROLL, P. O. Box 288, Berkeley, CA 94701, USA ali podružnica: P. O. Box 59, London N22, England.

FLIPSIDE, P. O. Box 363, Whittier, CA 90608, USA
FACTSHEET FIVE, 6 Arizona Ave., Rensselaer, NY 12144-4502, USA

HOMOCORE (Gay Zine), P. O. Box 77731, San Francisco, CA 94107, USA

COMETBUS, P. O. Box 4726, Berkeley, CA 94704, USA

POLLUTION CONTROL (info o neodvisnem radiju), 1725 E. 115 St., Cleveland, OH 44106

SOUND CHOICE, P. O. Box 1251, Ojai, CA 93023

XXX, Mike Gitter, 11 Sheldon Rd., Marblehead, MA 01945

OPTION, SONIC OPTIONS Network, 2345 Westwood Blvd. No. 2, Los Angeles, CA 90064

GORE GAZETTE (horror/sci-fi zine), Rick Sullivan, 469 Hazel St., Clifton, N. J. 07011

FORCED EXPOSURE, P. O. Box 1611, Waltham, MA 02254, USA

SPREMEMBE V NEODVISNEM SEKTORJU

Mislil sem, da bom sklenil pogodbo za svojo prvo ploščo.

Velike založbe pravijo, da nisem dovolj dober.

Neodvisne pravijo, da nisem dovolj nenavaden.

Tako sem začel s svojo lastno založbo.

Novi Mogul je rojen!

Ti dve, očitno nasprotujoči si perspektivi sedanjega stanja industrije neodvisnih plošč nam nudi ista oseba. **Patrick Amory** vodi **Dutch East India**, enega največjih distributerjev neodvisnih rock plošč v Ameriki. Njegov »dobro-slabo«^o scenarij odraža najbolj ohrabrujoče in po drugi strani še tiste trende, ki najbolj razočarajo v neodvisni glasbeni sceni danes.

V sceni, v kateri je poleg lastne potrditve (kvalitativno in finančno) v zadnjih nekaj letih prišlo tudi do precejšnjih sprememb na področju njenega delovanja na tržišču in hkrati do sprememb glasbe, ki jo producira.

V tem času je prišlo do očitnega premika v celotni naravi neodvisnega sektorja. Več in več neodvisnih založb postaja vedno bolj podobnih velikim v metodah in obsegu delovanja, včasih celo tekmujejo na njihovem nivoju z dejansko količino prodanih »enot«.

Hkrati pa je zdaj na tržišču več neodvisnih izdaj kot kdajkoli, veliko med njimi pa jih je brez inspiracije ali pa niso prav nič manj neumno komercialne kot tipični produkti velikih. Področje neodvisnega ni več zaščitna znamka nenavadnega in čudovitega. Mogoče niti ni naključje, da velike založbe izdajo kdaj tudi kakšen bolj tvegani »mejni«^o produkt, tako v smislu komercialno marginalnih dejanj kot v smislu širše zasnovane izdajanja materiala.

Predaj med velikimi in neodvisnimi — tako ekonomsko kot glede izvajalcev — se oži, in vprašanje je, ali res samo po delčkih.

Tipične izdaje velikih (**Major Labels**) založb se definirajo kot tiste, ki jih izdela in (ali distribuira) ena izmed šestih velikank — korporacij, ki sicer obračunavajo veliko večino svojega profita s prodajo plošč: **CBS, Capitol/EMI,**

MCA, Polygram, RCA in WEA. Celo danes ostaja neodvisni košček torte majhen. Strokovna ugotovitev bi mu dodelila največ 10% (v dolarjih ali prodanih enotah), vendar je 5% ali manj veliko bolj verjetna predpostavka. Dejansko je tekmovalje z velikimi iznad možnosti vseh neodvisnih založb, vendar se nekatere tega lotevajo v procesu, ki zamegljuje meje, ki jih underground postavlja med velike in neodvisne.

Neodvisne kompanije kot npr. **SST in Relativity** so doživele fenomenalno rast sredi osemdesetih let, seveda z najmanj povratnimi reakcijami neodvisne skupnosti, ki je pogosto razdrobljena po naravi in skromna v ambicijah.

»Ko pogledamo, kakšne so neodvisne založbe danes in kakšne so bile pred, recimo, štirimi leti, so spremembe več kot očitne,«^o pravi **Patrick Amory**. »Zdaj je tu šest ali sedem zares močnih neodvisnih založb, ki priskrbijo 70–80% poslov neodvisni distribuciji.«

Z naraščanjem prodaje pa lahko pride do padca raznolikosti produktov, ki jih imajo na zalogi distributerji.

»Ti nočejo več tvegati,«^o pravi **Ruth Schwartz**, ki vodi **Mordam Records** in hkrati deluje kot pod-distributer številnih malih založb. »Veliko je odličnih stvari, ki ne dobijo možnosti širše predstavitve samo zato, ker so prvenci oz. izdaje neznanih bendov. Ni problem v to je slabo oz. to je dobro, ampak v saj ni pomembno...«^o Distributerji se veliko lažje zanašajo na sprejemanje plošč istih (večjih) založb, ki jih že dobro poznajo, kot pa da tvegajo razširjanje plošče nekega benda, ki je ravnokar izdal prvenec v samozaložbi. Problem ni samo v tem, da tak »manjši«^o produkt prinaša manj denarja. Za nekoga, ki je v biznisu le delno in ki ga mogoče glasba sama niti ne

zanima najbolj — kar neredko srečamo pri ljudeh v distribuciji! — je nadležno delo poslušati vsak kos plastike, ki ga dobi po pošti!

»Distributerji, ki so preživeli do danes, so orientirani bolj proti svojim založbam. Lastni projekti so se jim obrnili v denar skozi prodajo neodvisnih plošč v, recimo, zadnjih petih letih. V tem so bili uspešni, ker so se osredotočili na svoj material, če pa jim prideš pod nos s svojo ploščo, pa je vprašanje, če jo bodo sploh hoteli vzeti v distribucijo.«^o (**Ruth Schwartz**)

Z naraščanjem prodaje velikih neodvisnih je prišlo tudi do naraščanja količine plošč, ki ji pošiljajo na tržišče. »Mislim, da nekaj distribucijskih hiš z lastnimi založbami daje na svetlo precej zares grozljivih stvari, za katere pa vedo, da se jim bodo obrestovale,«^o doda **Ruth**. »Ne vidim kake posebne razlike med **Important**, **Dutch East India** (ki je pobratena s **Homestead**) ali pa **SST**, ki z veliko denarja, ki ga je uspela z leti namnožiti, kupuje na tone novih bendov. In potem so tu še založbe, ki se preprosto obraščajo na trendih. Saj veste, izdajmo milijon slabih heavy metal plošč...«

S takšnimi obseznimi načrti se neodvisne založbe precej pribli-

žajo okolju velikih, tako po naraščajoči povprečnosti kvalitete svojih produktov kot po nesposobnosti osebnega posvečanja svojim izvajalcem. **Lisa Fencher**, lastnik **Frontier Records (Circle Jerks, TSOL, Suicidal Tendencies...)**, pravi: »Kvaliteta pada preprosto zato, ker nimaš dovolj časa, če na mesec izdaš 15 plošč. To je skoraj tako kot **CBS**. Moraš se skoncentrirati na zares pomembnega izvajalca, hkrati pa pustiš, da ostalih 14 pade mimo, kar pri bendih ustvarja neverjetno zamero. Nisem mnenja, da je izdajanje plošč na kilograme dobro za bende, založbo, trgovino ali kogarkoli...«^o Posledica na tržišču je prekipajoče število neodvisnih izdaj, med katerimi se sploh bojimo pobrskati, kaj šele poslušati! Vsekakor obstaja popolna prenasitost trga z neodvisnimi izdajami.

Zasičen trg pa kar kliče po premalokrat izpostavljenem vprašanju: ali je bilo veliko današnjih neodvisnih plošč sploh vredno izdati, oz. ali se jih sploh splača kupiti?

Do It Yourself etika je pomenila osvobajajoče načelo, ko je povzročila nepredviden razmah underground glasbe konec 70-ih let po eksploziji punka. Danes, raje pogosteje kot ne, pa **DIY** prinaša ali samozadostne ekscese ali površno delo ar-

tištev z nerazvitimi talenti. Še slabši pa so komercialno orientirani mainstream poskusi, ki se razlikujejo od standardnega produkta velikih založb le z bolj skromno kvaliteto posnetkov in prav tako skromnim promocijskim skladom. In primerov za to ne najdemo samo v rocku! **Patrick Amory**, ki priznava, da »devet od desetih neodvisnih izdaj prav nič ne velja«, se strinja z idejo, da ima poslušalstvo dovolj standardne **DIY** produkcije. »Mogoče so pred časom ljudje še poskušali spoznati vsako novo stvar, vendar se tudi to spreminja. Še tako zagnan tip ostaja pri izboru vedno previdnejši.«

Celo na manj srmežljivi strani komercialnih neodvisnih je prišlo do standardizacije. »Zgleda, da se neodvisne založbe spreminjajo v velike in male neodvisne,«^o pravi **Jon Pareles**, ki se kot kritik popularne glasbe pri **New York Timesu** spopada z veliko količino plošč vseh vrst. »Založbe

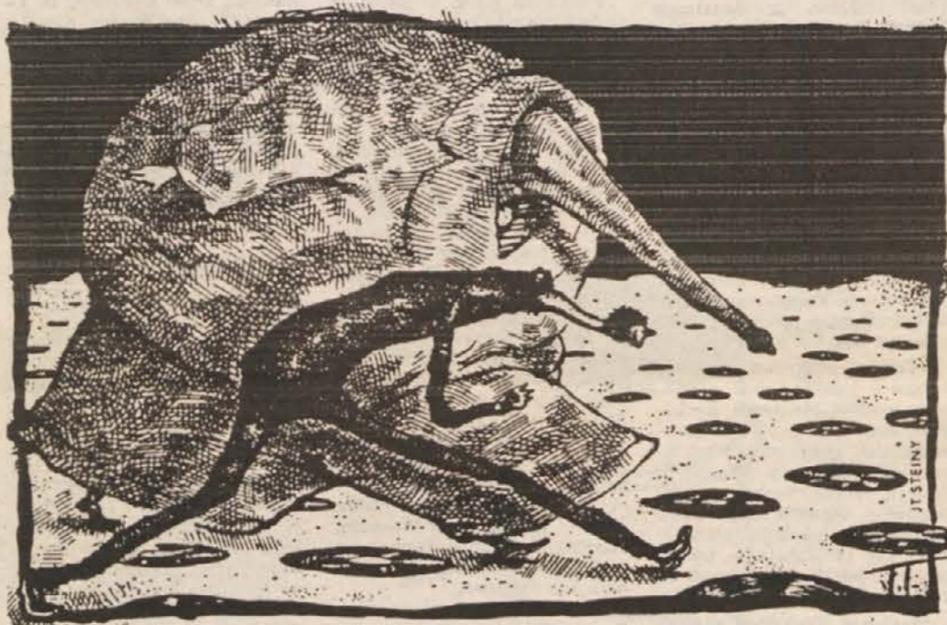
kot **SST** ali **Enigma** delajo pogodbe s skupinami, za katere vedo, da jih bodo vrteli na college radiu, kar bo osnova za regularne koncerte, sledi pa, jasno, gladka prodaja plošč. Na tak način »velikih neodvisnih«, ki si izborijo vstop na college radio, pa dobimo nove vrste klišejskih bendov, ki delajo triminutne komade na način garažnih rock bendov s čudnimi besedili: sinove **R. E. M.** in hčere **R. E. M.** Moje upanje je, da neke na nižjem komercialnem nivoju še vedno obstaja nekaj nenavadnega, neurejenega, nekaj čudnega, zlobnega in osvraženega — kar je pravzaprav razlog, da so na tem svetu nastale neodvisne založbe.«

Kljub rasti neodvisnih založb pa nekateri mislijo, da velike lahko ogrozijo njihovo zdravje s tem, da jih pridobijo preko distribucije oz. s prevzemom in vpisom pomembnih neodvisnih v svoje registre (očitna primera sta **Faith No More** (z **Mordam** k **Slash** — distribuira jo **WEA**) in **Hüsker Dü** — z **SST** k **WEA**... 7). Vendar je vprašljivo, ali je motivacija teh dejanj v želji oslabilosti neodvisne. Na drugi strani je dvosmerne ulice obstaja še možnost, da velike založbe spreminjajo lastne standarde in se z večjim tveganjem lotevajo glasbe, ki ne pade naravnost v korporacijsko šablono. Zato ne bo odveč še nekaj besed o tem, ali velike začenjajo z bolj drzno glasbo ali pa se hočejo le pridružiti novemu trgu, ki so ga odprle neodvisne, ali pa kar oboje.

Bolj brezkompromisni zagovorniki neodvisnih še vedno trdijo, da je še tako slaba neodvisna plošča še sama po sebi boljše (ali ekonomsko bolj »pravilna«^o) kot najboljša izdaja velike.

Medtem ko še vedno ni dvoma o tem, da neodvisne založbe nadaljujejo s produkcijo večine inovativne, zanimive in preprosto »dobre«^o glasbe, pa je pri velikih prišlo do pojave stalnega dviga v smislu ustvarjalno pomembnih in ekskluzivnih plošč.

Dario Cortese
(se nadaljuje)

MEDIJSKE MANIPULACIJE

POD REFLEKTORJI

PRIMER LAIBACH
... in jutri cel svet ...

Skupina Laibach se je odločila, da za sondiranje svoje prihodnosti napravi revizijo in obračun. Izbrala si je čas, ki pretresa naše življenje, da potegne črto pod svojo ustvarjalnostjo določene obdobja in se pojavi pred slovensko in jugoslovansko publiko z novim programom, ki pomeni sintezo med tistim, kar sama skupina imenuje »tradicija in inovacija«. Toda naloga pričujočega zapisa ni samo napoved koncertne turneje po Jugoslaviji, ki se bo začela 30. marca v Ljubljani, ter informacija o njenem bodočem delu, marveč tudi pričevanje o dejavnosti Laibacha, ki so jo slovenski in jugoslovanski mediji gladko spregledali.

DELO
Koncerti
a) London

Laibach koncertira decembra v ugledni dvorani **Town and Country Club**, ki je med drugim znana tudi po izjemnem interieru originalne nemške nazi-kunst arhitekture rimskega sloga. To je sedmi samostojni nastop skupine v tem mestu in, če štejemo nastope z **Michaelom Clarkom**, 18. po vrsti.

New Musical Express: ... »Actually, to tell you the truth, Laibach's lead singer looks more like Peter Wyngarde with a tea towel wrapped around his head than the Prince of lies. Whatever, it's just the racket to wake us up... Their »Get Back« points to fire and brimstone rather than jolly roof-top

rock'n'roll japery, while their interpretation of »Maggie May« is more of a patriotic German Bier Kellar anthem... Who says they have no sense of fun, even though the joke is almost unbearably thin.«

Melody Maker: ... »Wallpaper in a gas chamber?... Herman Goering doing the Lambeth Walk?... They where everything that »Let It Be« had promised they would be. They stood like gaunt, outsized toothpicks dressed for »The Battle of Bulge«... they are terribly ambiguous. There is a great deal sinister about them... If nothing else, you can at least appreciate the comedy, intentional or not. I fancy not. Milan Fras looks as though he cannot decide whether to be a Python lumberjack or a German railway engineer. His Muppet growl is emotional in spite of itself. He is flanked by two blue-eyed Aryan superboys who look as mean as tanks and drum like they are in charge of the camp. I'm not talking Butlins either, bub. Moose-head mascots are ceremoniously laid out at their feet... Laibach were ultimately disturbing. If they were not so laughable, they might even be threatening... But I sure as hell wouldn't vote for them.«

Poleg ocen ni v tem **New Musical Expressu**, **Melody Makerju** in **Soundsu** izšel noben sestavek o skupini, kaj šele, da bi bil širši.

b) Nemška turneja
c) Amerika...

O tem raje ne bom...

ODZIV

Verjetno ste tako ali tako bili na ljubljanskem koncertu, ki je hropel 30. marca 1989 v Hali Tivoli. Ovojnica Laibachove manipulacije in samoreklame pod težo glasbene dolgočasnosti, ki se je z zadnjim izdelkom (»Let It Be«) popolnoma razkrila, počasi poka. Dokler so Laibach še delali »glasbo« (prelomni »anonimni«^o koncert v Domu Malči Belič v Ljubljani pred nekaj leti) so bili smiselni in veliki, ko pa so začeli koketirati z najelegantnejšim popom (album »Opus Deis«, ki je sicer še dovolj zanimiv kot izlet na plano), so naredili tisto, česar si ne bi smeli nikoli privoščiti: po firmo **NSK** in Laibach. Z »Let It Be«^o fazo so postali smešni križančki med **Avseniki**, **Modern Talking** in tretjerazrednimi angažiranimi rockerji, ki koketirajo z artom. Včasih so posneti Titovi govori imeli svoje mesto v njihovem nastopu. Miloševićevi se zdijo le še slab nadaredek in odkrivajo pomankanje idej ne samo na glasbenem, ampak tudi v samem konceptualnem pogledu.

Ni ni hujšega od tega, da začneš kopirati samega sebe in se ponavljati. Sicer je pa tudi to retrogradizem tipa **Status Quo**, lahko rečem ciklični retrogradizem, kjer si pes brez lastni rep, oziroma, kot je nekje napisal bradati padro padrane vseh neuspešnih sistemov **Marxov Karl**, stvar je u spirali.

PEC

TROEDINOST ŠIZOFRENJE,
VANDALOV
IN SVETIH PSIHOMOD

Pomladni dnevi kosovskega leta so (ob pomoči blagohotne naklonjenosti **Front rock** organizacije) v Maribor pripeljali tri grupe subjektivnih zvočih iz drugih krajev naše lepe domovine.

Tukajšnji rock publiko seveda nujno spet ni moglo biti prizaneseno.

SCH so iz Sarajeva in ne kažejo znakov muslimanskosti. Zato pa so ogromni, dobesedni in pristi znak samih sebe in predvsem aktualnega jugoslovanskega duha. Skozi velik, povsem odprt vhod/izhod izražajo pribitost ob travmo. Ena sama fiksacija jih je. Nerazdružljiva pripetost ob neprijetno stvar. Bend kakor da je zgolj nemočni izvrševalec upredmetenja psiho-bolečine.

Skrajno masivna, nepremična, mučena glasba. Glasba utrujenih in vbetoniranih. Zvočna Čele kula XX. stoletja. **SCH** izražajo svojo popolno podrejanje tiraniji v mogočnih na način, ki seže preko vseh meja vzdržljivosti. Zato jih ni moč poslušati brez predaje, pokleka, brez absolutnega zaplu-

tja v njihovo hipnotično viskozno psihozno ubitost, izčrpanost in dokončnega pristanka na bivanje v epicentru sistematičnega sesanja krvi iz teles, privezanih ob **Monolit**. Pri **SCH** gre za sprejemanje v mučno, travmatično omamno, ki je toliko intenzivna, da hkrati že tudi izbrise vzroke svojega nastanka (torej travmo, frustracijo, fiksacijo ipd.).

Phone box vandals so iz onenažene Celjske kotline. Če so **SCH** priklicali v spomin npr. **Swans**, so **Vandali** privlekli v ušesa kopico zvočnih sorodnikov:

Gastrhajtrs alias **Demolition group**, (pogojno) **Nick Cave** in njegova slaba semena... ostalih pa se žal ne morem spomniti. Pri soundu zasedbe gre za zanimivo sestavljenko raznolikih (drugih) glasbenih identitet, ki jih poskuša povezovati njihova lastna. Ta žal (še) ni dominantna, saj se sicer ves čas njihovega nastopa ne bi spraševal: na koga me že spominja del te skladbe? No, odgovora nisem mogel najti, kar je **Vandalom**, osredotočenim na telefonske govornice, gotovo v prid.

Kako globoko v 80-tih so Celjani/Zalčani, se je pokazalo ob nastopu zdravih revival rock'n'rollerskih sil, zbranih v zagrebški grupaciji **Psihomodopop**. Rock teče v častnih modnih krogih, sem moral žalostno ugotoviti ob poslušanju njihovega koncerta. Žgodnji **Rollingi**, **NY Dolls**, **Ramones** — vse to in nič kaj več se je reinkarniralo v **Psihomodopoperjih**. Starejši poslušalec se ob njih nehoti počuti tako, kot da bi spet hodil v osnovno šolo električnokitarske zabave.

Današnji »osnovnošolci«^o so bili seveda zhičeni nad abecedo in so pač skakali in rintali pred odrom. Kdor hoče, naj izvoli, ničče mu ne brani! A vendar pozor! **Kadarkoli** se je rock znašel v krizi, se je vselej zavlekel k svojim koreninam. Ali nam bodo torej **Psihomodopop** (nehote) pomagali privleči na plan kakšen še ne (dovolj) razvit rockerski nastavek? Upam da.

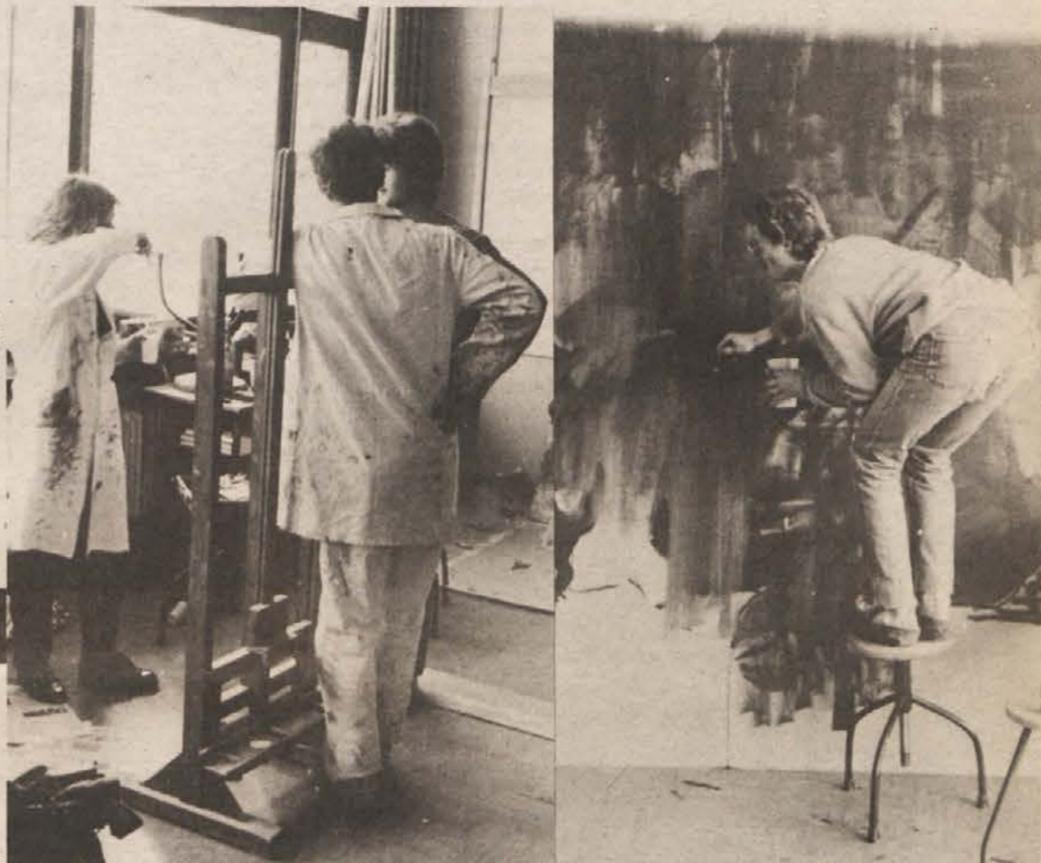
Jože Kos

foto: Boris Vugrinec

foto: Katarina Visočnik

NAPOVEDUJEMO

HOMO THEATRALS

Končno lahko napovemo tudi nekaj iz gledališkega sveta: v aprilu bo na Malem odru SNG Maribor gostovala predstava Homo Theatralis, skupni projekt Akademije za gledališče, radio, film in televizijo v Ljubljani, Republiške konference ZSMS in Centra za interesno dejavnost mladih pri OK ZSMS Ljubljana Center. Ker točnih datumov prireditve še ne poznamo, boste morali dodatne informacije izbrskati v dnevnem časopisu ali pri ustreznih instancah v SNG Maribor.

MAJSKO ROCKANJE V GORNJI RADGONI

Gornjeradgonski mladinci bodo ponovno organizirali rockovski koncert na dvorišču propadajočega gradu v Gornji Radgoni, za sedaj pa lahko povemo le obriše prireditve, ki se bo zgodila 20. maja letos. Nastop so doslej že potrdili Pleroma iz Ptuja, Center za dehumanizacijo iz Maribora, in Pure Laine iz Gradca, svoj nastop pa bodo, če bo bog dal, odropotali tudi Polska Malca, Strelnikof in še kdo. Ob pomanjkanju tovrstnih koncertov v vsaj malce bolj odročnih krajih, je to seveda enkratna priložnost za srečanje z mlajšimi prodornejšimi rock skupinami iz bližnje in daljne okolice in ga zares ne kaže zamuditi!

KONCERTNA EKSPLOZIJA

Če pomislimo samo na koncertno ponudbo, ki se nam obeta v prihodnjih mesecih, si lahko začnemo domišljati, da Ljubljana postaja evropsko mesto (česar za zavoženi Maribor niti v najbolj naklonjenem stanju ne moremo trditi).

Najprej vas moramo še enkrat spomniti na daleč najboljši koncertni heavy metalni band zadnjih 15 let, **MOTORHEAD**: Alfa in omega hrupa, energije in vratomnega »speediranja«, resničnega rockerskega rituala ali pa rohnečega tornada rudimentarne inkarnacije rocka. Za ljubitelje masovk bodo **MOTORHEAD** poskrbeli na dan OF, le dan kasneje pa bodo za sladokusce ob predjedih **JINGO DE LUNCH** v manjši dvorani v Ljubljani pripravili bolj neposredno srečanje tretje vrste.

To pa je še le začetek. Tisti, katerih ušesa kilovatov **Motorhead** ne morejo prebaviti, si bodo lahko še pred tem, 21. aprila, opomogli po zimskem spanju ob poskočnem blagovozju **UB 40**. Kraj: Hala Tivoli, seveda.

O dveh koncertih, **The Cult**, 15. maja, in **Wedding Presence**, 20. maja, se za zdaj samo šušlja, zanesljivo pa bodo v Tivoliju nastopili **THE CURE**, 24. maja. Nekaj let prepozno sicer, ampak vendar!

Bliža pa se seveda tudi **DRUGA GODBA 89** s pahljačo glasbene ponudbe, o kateri bomo kaj več povedali v naslednji številki, tokrat lahko poleg afriške noči napovemo **THE PIXIES** v Križankah, ostali program pa se bo odvijal v K 4 na Kersnikovi. Ko smo že pri klubskem okolju, je treba opozoriti tudi na koncerte **JURM** v KUD France Prešeren na Trnovem (Ljubljana, jasno).

Prav posebej pa lahko napovemo še en izredno zanimiv dogodek za jazzovsko publiko: **LOUNGE LIZARDS**, 9. junija!

HARDCORE KOREKTIV V KONCERTNI OFENZIVI

HardCore Kolektiv napoveduje koncertno ofenzivo v prihodnjih mesecih. Prvi bodo nastopili kot predskupina huronske metalne tolpe **MOTORHEAD** 28. 4. 89 berlinski **JINGO DE LUNCH**. Ta petčlanska zasedba s temnopolito pevko **Yvonne** na čelu je izdala dve LP in eno dvanajstinčno EP ploščo. Prvi album, »*Perpetuum Mobile*« (We Bite Records), je nabit z energično hardcore glasbo, v kateri je čutili močne rockovske vplive. Drugi album, »*Axe To Grinds*«, je izšel letos in je tako glasbeno kot tudi produkcijsko precej bolj dodelan. V posameznih komadah je slišati vplive **Mötörhead**, **Aerosmith** in drugih trdo-rockerskih bendov. Glas **Yvonne** je specifičen in še najbolj markanten znak **JINGO DE LUNCH**. Vsekakor koncert, ki ga ne smete zamuditi.

6. maja bodo v Ljubljani ponovno nori Kanadčani **NO MEANS NO**, ki bodo promovirali svoj zadnji LP »*Small Parts Isolated And Destroyed*« (Alternative Tentacles). Ta trio, ki kombinira hardcore jazz in funk v lucidno odtrgano, a kontrolirano glasbo, bo nastopil v KUD FRANCE PREŠEREN V LJUBLJANI, če se s **K4** še ne bo nič premaknilo. . . . .

SOUL SIDE, razmeroma mlada skupina iz Washington D.C.-ja, pa se je najavila za ljubljanski koncert 27. maja. Četvorka igra melodičen hardcore in imajo za seboj dve veliki plošči pri **Dischord Records**, založbi, katere so — lastnik je **Ian MacKaye** (ex **MINOR THREAT**, sedaj kitarist **FUGAZI**). Torej imajo preverjeno kvaliteto glasbo, ki pa jo bo treba slišati tudi v živo. . . . .

Študentski časopis Katedra
Tyrseva 23
62000 Maribor
Telefon (062) 212 004
Številka ziro računa
51800-678-81846

Ustanovitelj in izdajatelj:
Univerzitetna konferenca
ZSMS Maribor

Predsednica časopisnega sveta:
Dragica Korade

Katedra izhaja ob podpori Družbenega dogovora o financiranju mladinske periodike v Sloveniji.

Uredništvo: Danilo Vezjak (glavni urednik), Sašo Dravinec (odgovorni urednik), Silvo Zapečnik, Peter Tomaž Dobrila, Rajko Muršič, Darinko Kores-Jacks, Miro Lenič.

Oblikovalec: Beno Artnak
Tehnična urednica: Snežana Štabi
Lektor: Boris Svetel
Vodja prodaje: Gorazd Kos

Tisk ČGP VEČER Maribor

Naklada 6000 izvodov

Cena posameznega izvoda
3000 din

Naročnina za vse leto znaša 35.000 din, za pravne osebe 70.000 din, za tujino 30 DEM oziroma enako vsoto v drugi valuti.

Oproščeno prometnega davka po sklepu št. 421-1/70 z dne 11. 2. 1970.

Uradne ure: razen v soboto in nedeljo vsak dan med 11. in 13. uro.

V skladu s sklepom 5. seje
razpisuje predsedstvo MK
ZSMS

MESTO ODGOVORNEGA
IN
GLAVNEGA UREDNIKA

Kmečkih in rokodelskih novic
glasila Mestne konference
ZSMS Maribor

Predsedstvo MK ZSMS 2. Uredništvo
opredeljuje potrebo po nadaljnjem izhajanju KRN v osnutku programa dela za mandatno obdobje 1988-90 na področjih informiranja in mladinske kulture. MK ZSMS zagotavlja za izhajanje KRN finančna sredstva v višini 11 milijonov dinarjev ter prostorske možnosti za delo uredništva v prostorih na Orožnovi 2, takoj ko bodo urejeni.

RAZPISNI POGOJI:

1. Programsko zasnova in uredniška politika
KRN Kandidati morajo pripraviti pisno videnje potrebe po KRN, programsko zasnovo in uredniško politiko na osnovi temeljne vsebinske zasnove KRN, in to kandidat za odgovornega urednika z vsebinskega vidika, kandidat za glavnega urednika pa s finančno-organizacijskega vidika.

Kandidati morajo predlagati način in dinamiko konstituiranja uredništva.

Na razpis se lahko prijavi tudi celotna ekipa uredništva, ki jo predlagata kandidata za glavnega in odgovornega urednika.

3. Marketing

Ker zagotovljena finančna sredstva ne zadostujejo za celoletno izhajanje KRN, naj kandidati pripravijo načrt marketinškega nastopa, predlog dinamike izhajanja ter način distribucije in prodaje.

Razpis traja do 5. maja 1989.

Izbor med kandidati bo opravilo P MK ZSMS in izbrana kandidata imenovala za urednika na prvi seji po 5. maju.

Predsedstvo MK ZSMS
Maribor

KOSOVO, MOJA DEŽELA.

»POZIV K UPORU«

V sporih z UDBO je naše edino orožje to, da smo kar se da različni od nje. To pomeni, da moramo delati javno, pošteno in resno. Močni smo lahko le pred očmi javnosti tudi zato, ker je tam UDBA razorožena. Zato je treba mapo, Saša Dravinca, ki so jo udbaši zasegli, dobiti nazaj javno ali pa sploh ne — ne bomo pristali na nobena zaslišanja, »priateljске« pogovore v kakšni gostilni ali preko telefona, skrivna sestankovanja ali politikantske igre, ki so tako zelo značilne za ta režim, še posebej pa za to mesto.

Če je bila Mladina zaplenjena, ker je imenovala to deželo za **vojaško diktaturo**, naj se enako zgodi s temi besedami, ki označujejo to mesto za **kolonijo udbašev**, zadnje utrdbo vladavine nasilja in boja za obstanek na predvečer 21. stoletja, usmrjeno mlako na pragu Evrope, ki jo je najbolje zasipati in pozabiti, da je sploh kdaj bila z vsemi svojimi žalostnimi norostmi in propadlimi poskusi rešitve vred — žal imamo tisoč tehničnih razlogov, izkušenj in dokazov za takšne trditve, čeprav bi bili sami najbolj veseli, če bi se izkazalo, da v tem primeru pretiravamo, ugibamo in se motimo ali celo lažemo. Medtem, ko usoda najbolj zaplankanega zaselka ni tako brezupno propadla, kot je to s prihodnostjo tega mesta, nam bodoči župani brez vsakršnih dejstev, ki bi njihovo blebetanje lahko napravili za realno perspektivo ali program, omenjajo **kulturni razvoj, razcvet, uveljavitev**... in celo to, da so ustvarjeni pogoji, da **mesto primami izobražence in humaniste**. V imenu dela mladih, in brez lažne skromnosti se upamo imenovati za njen najaktivnejši del od katerega nas je največ prav humanistov, vam ob tej priliki odgovarjamo, da se nam gabi **klečeplazni način življenja**, ki ga to mesto zahteva in edinega priznava in da se nam **upira vsaka misel**, da bi se vanj kdaj **vračali in crkovali skupaj z njim**.

Zdaj se je treba odločiti. Mesto se nam ne bo odprlo z obljubami, ki jim nihče ne zaupa, saj tudi niso nikomur namenjene, ampak s tem, da Maribor kon-

čno postane mesto: civilizirano, urejeno, privlačno. Prepričani smo, da mu to preprečujejo povampirjeni nadzorniki in zasliševalci, utelešeni v **večini vodilnih funkcij**. Novi župan naj ne bi bil eden izmed njih, ampak tak, ki je dovolj močan in sposoben, da z njimi opravi za vselej. Žal ga ni med evidentiranimi. Zato prosimo javnost za pomoč.

Hinko Frank, pod njegovim načelnikovanjem si je tukajšnja UDBA pridobila nič kaj ugledno ime, naj v bodoče ne telefonira ne z Dragom Simončičem, ne z Maco Pehan, ne s Francijem Pivcem, ... ali s komerkoli, ki z njegovo službo nima, ali vsaj naj ne bi imel, ničesar skupnega. Naj skrbi za **profesionalno korektno delo svojih uslužbencev**. Razumemo, da je njihovo delo vohljati in zalezovati tuja življenja ter stikati po tujih prostorih in stvarih, ter ne glede na to, kakšno vrednostno sodbo imamo o takšnem početju, vemo, da v njem pogosto pride do napak in prenapetih potez. Tako je bilo tudi tokrat in tega jim ne moremo zameriti. Vse, kar od njih zahtevamo je, da **vrnejo ukradeno mapo**, v kateri je nekaj telefonskih števil in smešni letak, ki je prišel na nekaj sto naslovov slovenskih institucij in posameznikov, tako tudi na Katedrinega. Njeno romanje na UDBO se je začelo v sredo, 12. 4., ko je Sašo Dravinec v stavbi časopisa »Večer« pozabil svojo rdečo mapo. Ta bi ga naj počakala pri varnostniku vratarju, ki si v dolgočasnem nočnem dežurstvu ni znal izmisliti zabavnejšega dela, kot je stikanje po tujih mapah. Seveda je ob grozo zbujujočem letaku z naslovom **Klic k upor**, na katerem je, med ostalimi neumnostmi, slovenska policija uvrščena med **»zdrave sile«**, samozaščitno ravnal tako, da je v silni vnemi reševanja države poklical UDBO, ki se je z letakom, čeprav je ta že nekaj dni krožil po Sloveniji kot neslana šala, na katero smo večinoma že pozabili, očitno **prvič srečala**. Od takrat je še vse tam, kjer je obtičalo: Slovenija v Jugoslaviji, Sašo Dravinec na orožnih vajah, mapa na mariborski UDBI. Kaj se mora premakniti najprej? Najprej priti Sašo nazaj v Maribor.

Uredništvo

TV DNEVNIK: A VIEW

TO A KILL

Če je Kosovo tudi moja domovina, to pomeni, da imam odločujoč vpliv tako na izboljšanje življenjskih razmer kot tudi na neekstremno reševanje konfliktov; to pomeni, da bom pri mik k demokraciji in odpuved represiji, s čimer se po našam tu, uveljavljal tudi tam; in končno, to pomeni, da, če je Kosovo res tudi moja domovina, naj v njej nihče ne ubija. Če pa Kosovo to ni, in dejstva me silijo k takšnemu priznanju, potem obstaja le kot nekakšen eksotični predel, kjer se neka komaj-bitja skrivajo v kolibah iz blata in se plodijo. Zatorej tja ne hodijo naši politiki ali intelektualci (Vllasi, edini, ki je to poskušal, je zaradi tega zaprt v Titovi Mitrovici), ampak **policaji in vojaki**, ker so ti pač edina oblika najemniške službe pri nas, in je torej možno pošiljati nekam žal samo druge, ne pa tudi prvih. Kosovo pa ne le da **da je videz neraziskanega področja**, kjer so dovoljeni vsakršni eksperimenti in kjer so civilizacijske pridobitve nekaj povsem tujega, Kosovo **točno to tudi je** — neka daljna pokrajina, kamor lahko greš na safari pod pretvezo, da z ognjem in mečem prinašaš mir, red in pravo vero, ki si ji tudi sam vdan in ji služiš. Zato je povsem razumljivo, da nas ne zanima, koliko je pobitih, zaprtih ali do konca življenja onemogočenih Albancev, uničenih domov in požganih hiš, ampak nas skrbi le to, kaj delajo **naši**, slovenski fantje: ali trpijo tako daleč stran in ali bodo še dolgo tam, lahko vsaj telefonirajo ali sprejemajo pisma, kekse in dokolenke od doma, ... Tako so nas v sobotnem TV Dnevniku, samo pol ure pred ameriškim filmom **»Nespravljivi«** — v katerem so belci govorili o

»umazanih in smrdljivih Kiowah«, ki so komaj dobri za pobit — s sliko in besedo prepričevali, da je svoje delo res začel tudi **odred slovenske policije**, da pa je položaj miren in zmeraj boljši, tako da naši skrbi ni potrebno botrovati še čemu podobnemu, ko v silni paniki in strahu nismo ustanovili Odbora za zaščito sodržavljanov Albancev, ampak **Akcijski odbor za zaščito na Kosovo poslanih slovenskih vojakov** kot odgovor na vest v Delu, češ da gre na Kosovo vojaška enota, v katero se je dalo vpoklicati tudi nekaj Slovencev.

Logika, ki jo oblast polaga pred nos nacionalni zabitosti in zaslepljenosti, je ta, da čim manj bo agresivnih, separatističnih, hujskaških, nepoštenih, ... skratka **»umazanih in smrdljivih«** Albancev, tem manj bo nevarnosti za uniformirane Slovence, čim prej bodo prvi dali mir, tem prej bodo drugi spet doma. Televizija, tako kot večina dnevnikov, dela isto kot zmeraj — ne napotuje k rešitvi, ampak k umiritvi situacije.

Če je tudi Kosovo moja domovina, potem imam tudi tam možnost in vpliv na ustavitve nasilja in pravico do politične artikulacije konflikta — torej tja ne bom poslal vojakov, ampak politike. Če pa Kosovo to ni, pa se kljub temu dá kakorkoli najeti slovenske policaje in vojake, potem ne bom ustanavljal Odborov za njihovo zaščito, ampak prej za njihovo demistifikacijo, jih ne bom odlikoval in častil kot heroje, ampak individualno obsojal kot strahopetce, ker so pripravljeni ubijati za tako nizko ceno, kajti v primerjavi s človeškim življenjem je vsaka druga količina, tudi zagrožena zaporna kazen ali kakšna druga sankcija zaradi odklonitve vpoklica, zanemarljivo malo vredna.

Bojan Prunk

... IN POGLED SKOZI VETROBRAN

Obrabljena je trditev, da so se Slovenci iz ljudstva spremenili v narod s pomočjo literature. Naslovna stran marčne številke Katedre je bila preizkus te akademske teze. Prodajalci našega časopisa so ugotovili, da potencialni kupci niso prepoznali, kaj sporoča risba na sredi prve strani in od kod so liki v zeleni barvi, ki smo jih natisnili kot podlago na prvi in zadnji strani.

Zato moramo v aprilski številki objaviti pojasnilo, ne da bi lahko komurkoli med našimi bralci izročili priznanje, da je Slovenec od glave do pete, Slovenec, ki mu najprej drugi berejo otroške knjige, pozneje pa sam prebere vsa klasična dela slovenske literature. Pravi Slovenec izreče besedo: Apel,

in s tem je povedal, da kritike ne prenese. Kar je pesnik najbrž upravičeno trdil, skoraj gotovo ne velja za večino tistih, ki to brez misli, kot prazno mesto ali topos ponavljajo za njim.

Mesto Maribor bo dobilo v kratkem novega župana. Teško je najti primerne osebe za kandidate, še težje je med njimi izbrati najboljšo. Uredništvo je hotelo pomagati iz te zagate. Vsem, ki si zdaj razbijajo glavo s temo »novi župan«, smo ponudili »kombinirani mariborski prašek« za pomiritev: Šprinco Maroglo iz Butalcev, priljubljene knjige Frana Milčinskega. V Butalah postane župan tisti veljak, kateremu se Šprinca Marogla splazi v brado. Vprašanje, ki je torej ta hip v mestu Maribor bi-

stveno, je: Ali ima kateri od primernih kandidatov za župana — dovolj košato brado (vsaj takšno, kakršno je nosil poslanec iz volilnega okraja Mengeš, Janko Kersnik)?

Naslovnica te številke je znova risba. Ker ne želimo, da bi tisti radovedneži, ki vedo, da po šestnajsti, osmi in deveti strani Katedre nujno preberemo še drugo in tretjo, ostali brez pravega pojasnila tudi tokrat, objavljamo naslednje podatke.

Pred stoletji so si prebivalci mesta Maribor (ki je bilo takrat še obdano z obzidjem) zgradili kužno znamenje, da bi jih varovalo pred kugami vseh vrst. Učinek ni izostal. Mesto se je razvijalo. Najprej so tik ob njem speljali železnico. Na prelomu

med 19. in 20. stoletjem so njegovi prebivalci začutili piš sveta in zgradili kar nekaj mogočnih, velemestnih stavb, pa tudi zakoličili tem stavbam primerno urbanistično ureditev ulic in karejev.

Proti koncu 20. stoletja je od tega zanosa, tako prepoznavno materializiranega v vseh tistih sestavinah mesta, zaradi katerih je mnogim še zmeraj ljubo, ostalo bore malo. Ne gre samo za označke: industrijska puščava, fevdalna država, kulturna sivina, ki niso bile zgolj zapisane in objavljene, temveč nekatere tudi predmet sodnih obravnav; gre tudi za tista občutja, ki jih likovni umetnik izrazi s tem, ko namesto kužnega znamenja nariše samo še njegove ruševine. Ali je mesto res že

ostalo brez vseh dobrih sil, ki bi ga varovale pred zlom in izginotjem v prahu opustelega?

Fevdalna država ima svojega mogotca, industrijska puščava svojega izkoriščevalskega kapitalista, kulturna sivina svojega zagovornika, ki jo bo z velikimi investicijami spremenil v bujnost kulturnega zelenja. Le koga ima mesto, ki je oblast razpršilo v nepreglednost sedmih oblasti? Ali lahko s prstom pokažemo na nekoga, ki bi lahko bil grešni kozel in krivec, da so v medijih mestu pripisali neprijetne označke?

Nikogar nočemo očrniti kar počez in brez premisleka. Razmišljati pa hočemo o razmerju med osebo in odločilnimi položaji v organizaciji

oblasti v prav posebni perspektivi, perspektivi prihodnosti, katere temeljni kamen polagajo (polagamo?) zdaj, v naši sedanosti. Razmišljati hočemo o »Mariboru 2000« in o tistih, ki to načrtovanje podpirajo, podpisujejo zneske, s katerimi so plačani načrtovalci. Med njimi je predsednik izvršnega sveta mesta Maribor, Ivan Čuk.

Katera od njegovih dveh podob je prava? Ali pa je osebnost, ki je ni mogoče ukleniti v eno samo podobo? Upajmo, da je na to vprašanje mogoče odgovoriti pritrilno. To bi bil kanec upanja, možnosti v slevini.

Igor Kramberger